

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΝΕΟΤΕΡΗ & ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

«Υπερπατριώτες» και «Μειοδότες»: Η πολιτική αντιπαράθεση για τη Συμφωνία των
Πρεσπών

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ελισσάβετ Σίσκου

Αθήνα 2025

Διμελής Επιτροπή

Θεοχάρης (Χάρης) Αθανασιάδης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Λαγάνη Ειρήνη, Ομότιμη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ελισσάβετ Σίσκου, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	5
Abstract	5
Ευχαριστίες.....	6
Συντομογραφίες&Ακρωνύμια	7
Εισαγωγή	8
Κεφάλαιο πρώτο.....	13
Το Μακεδονικό Ζήτημα. Η διένεξη για το όνομα και οι ατέρμονες διαπραγματεύσεις.....	13
Κεφάλαιο δεύτερο	31
Η Συμφωνία των Πρεσπών και η εσωτερική πολιτική αντιπαράθεση	31
2.2 Εσωτερική πολιτική αναταραχή.....	36
2.3 Υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών. Ο δύσκολος δρόμος προς την κύρωση	47
2.4 Κύρωση της Συμφωνίας των Πρεσπών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο.....	51
Κεφάλαιο τρίτο	69
Η Συμφωνία των Πρεσπών στα ΜΜΕ	69
3.1 Έντυπος Τύπος	69
3.2 Πρωταγωνιστικός ρόλος των ΜΜΕ στην πολιτική αντιπαράθεση.....	80
Συμπεράσματα	83
Πηγές-Βιβλιογραφία	89
Πηγές	89
Βιβλιογραφία.....	92
Παράρτημα.....	96
Χρονολόγιο.....	109

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια προσπάθεια παρακολούθησης και αποτύπωσης των πολιτικών, ιστορικών και ιδεολογικών συγκρούσεων των πολιτικών πρωταγωνιστών της περιόδου 2018-2019, με αφορμή τη Συμφωνία των Πρεσπών. Στις 17 Ιουνίου 2018 υπογράφηκε στο χωριό Ψαράδες στις Πρέσπες από τους Υπουργούς Εξωτερικών της Ελλάδας και της σημερινής Βόρειας Μακεδονίας η Συμφωνία των Πρεσπών, παρουσία των πρωθυπουργών των δύο χωρών. Με τη Συμφωνία αυτή, μπήκε τέλος σε μια μακρόχρονη διένεξη ανάμεσα στα δύο κράτη. Στο επίκεντρο της εργασίας βρίσκονται οι πολιτικές συγκρούσεις μέσα στη Βουλή των Ελλήνων, κυρίως μέσα από δύο κρίσιμες κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις, την πρόταση δυσπιστίας της αξιωματικής αντιπολίτευσης κατά της κυβέρνησης τον Ιούνιο του 2018 και την κύρωση της Συμφωνίας των Πρεσπών τον Ιανουάριο του 2019. Σκοπός της εργασίας είναι να παρακολουθήσει τη συγκρότηση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής από την ανεξαρτητοποίηση της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας» από την υπό διάλυση Γιουγκοσλαβία το 1991 έως τη σύναψη της Συμφωνίας των Πρεσπών το 2018, τις κοινοβουλευτικές συγκρούσεις της περιόδου 2018-2019 γύρω από το δίπολο «υπερπατριωτών»-«μειοδοτών» και τη στάση των ΜΜΕ της εποχής απέναντι στη Συμφωνία των Πρεσπών και την κυβέρνηση που την έφερε προς κύρωση στο ελληνικό κοινοβούλιο. Η κύρια προσπάθεια της παρούσας μελέτης είναι να απαντήσει στο αν και τα πόσο το κυβερνών κόμμα –ο ΣΥΡΙΖΑ-, που προχώρησε σε μια συμφωνία με τη βόρεια γείτονα χώρα, κατόρθωσε να αντικαταστήσει με μαζικό τρόπο το εθνικό αφήγημα που επικράτησε για πολλά χρόνια στην Ελλάδα και είχε ως βασικό σύνθημα τη «μία και ελληνική Μακεδονία». Επιπλέον, κατά πόσο η Νέα Δημοκρατία που ήταν η αξιωματική αντιπολίτευση και ο κύριος εκφραστής της αντίθεσης στη Συμφωνία κατόρθωσε να ανανεώσει το πολιτικό της επιχείρημα ή εγκλωβίστηκε στο εθνικιστικό αφήγημα άλλων εποχών. Εκτός από τις κοινοβουλευτικές συγκρούσεις μέσα από τα Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων, γίνεται μια προσπάθεια να περιγραφεί η ιστορικότητα της μακρόχρονης αντιπαράθεσης μεταξύ της Ελλάδας και της Βόρειας Μακεδονίας γύρω από το λεγόμενο Μακεδονικό Ζήτημα, μέσα από μία ιστορική αναδρομή στην εξωτερική πολιτική των κυβερνήσεων της Ελλάδας. Τέλος, επιχειρείται να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπισαν τα mainstream ΜΜΕ τη Συμφωνία των Πρεσπών, κυρίως μέσα από τη ματιά τριών εφημερίδων ως

αντιπροσωπευτικών δειγμάτων επιδραστικότητας σε αναγνώστες διαφορετικών πολιτικών και ιδεολογικών αναφορών.

Λέξεις-Κλειδιά: Συμφωνία των Πρεσπών, πολιτικές συγκρούσεις, Βουλή, ΜΜΕ

“Hyper Patriots” and “National Traitors”: the political debate for the Prespa Agreement

Elissavet Siskou

Abstract

The present study aims to analyze and document the political, historical, and ideological confrontations among key political actors during the period 2018-2019, with a particular focus on the Prespa Agreement. Signed on June 17, 2018, in the village of Psaradi, Prespes by the Foreign Ministers of Greece and the then Republic of Macedonia and in the presence of the two countries' prime ministers, the Prespa Agreement marked the end of a long-standing dispute between the two countries.

The study focuses on political clashes within the Hellenic Parliament, primarily through two crucial parliamentary sessions: the no-confidence motion against the government by the opposition in June 2018 and the ratification of the Prespa Agreement in January 2019. The objective is to trace the formation of Greek foreign policy since the independence of the "Republic of Macedonia" from the former Yugoslavia in 1991 up to the signing of the Prespa Agreement in 2018, the parliamentary conflicts of 2018-2019 around the dipole of "hyper-nationalists" versus "traitors" and the stance of the media of the time towards the Prespa Agreement and the government that brought it to the Greek parliament for ratification.

The primary goal of this research is to answer whether and to what extent the ruling party SYRIZA, which reached an agreement with the neighboring country, managed to replace the national narrative that had prevailed in Greece for many years and had as its main slogan "One and Greek Macedonia." Additionally, the study aims to determine whether the New Democracy party, as the main opposition and the primary voice of opposition to the Agreement, managed to renew its political argument or became trapped in the nationalist narrative of previous eras.

Beyond the parliamentary “clashes” through the Minutes of the Hellenic Parliament, an attempt is made to describe the factuality of the long-standing confrontation between Greece and North Macedonia over the so-called Macedonia Question, through a historical overview of the foreign policy of Greek governments. Finally, the study seeks to highlight how the mainstream media dealt with the Prespa Agreement, primarily through the lens of three newspapers as representative samples of influence on readers with different political and ideological affiliations.

Key words: Prespa Agreement, political clashes, Greek Parliament, media

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ όλους εκείνους τους ανθρώπους που στάθηκαν δίπλα μου σε αυτή την προσπάθεια. Τους συγγενείς, τους φίλους, τους ανθρώπους ζωής. Ευχαριστώ τον επιβλέποντα καθηγητή μου Χάρη Αθανασιάδη για την πολύτιμη βοήθεια στην εκπόνηση αυτής της εργασίας αλλά και για τα μαθήματά του που μου έδωσαν έμπνευση. Ένα οφειλόμενο ευχαριστώ σε εκείνον τον άνθρωπο που η πορεία του με ενέπνευσε να ασχοληθώ με την Ιστορία και τις πτυχές της. Τέλος, ευχαριστώ όλες/όλους τις εργαζόμενες και τους εργαζόμενους στις υπηρεσίες που απευθύνθηκα προκειμένου να συλλέξω το υλικό που χρειαζόταν για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

- ΑΝΕΛ: Ανεξάρτητοι Έλληνες
- ΔΗΜΑΡ: Δημοκρατική Αριστερά
- ΔΗΣΥ: Δημοκρατική Συμπαράταξη
- Ενδιάμεση: Ενδιάμεση Συμφωνία
- ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση
- ΕΚ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα
- ΕΦΣΥΝ: Η Εφημερίδα των Συντακτών
- Η.Π.Α: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
- ΚΙΝΑΛ: Κίνημα Αλλαγής
- ΚΚΕ: Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος
- ΛΑΟ.Σ: Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός
- ΜΚΟ: Μη κυβερνητική οργάνωση
- ΜΜΕ: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
- ΝΔ: Νέα Δημοκρατία
- ΝΑΤΟ: Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου
- ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
- ΠΑΣΟΚ: Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα
- πΓΔΜ.: πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας
- Συμφωνία: Συμφωνία των Πρεσπών
- ΣΥΡΙΖΑ: Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς
- ΣτΠ: Συμφωνία των Πρεσπών
- ΥΠΕΞ: Υπουργός Εξωτερικών
- VMRO: Η Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση - Δημοκρατικό Κόμμα για τη Μακεδονική Εθνική Ενότητα

Εισαγωγή

Οι εξελίξεις στα Βαλκάνια μετά και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ήταν καθοριστικές για το μετέπειτα ευρωπαϊκό σκηνικό. Η Γιουγκοσλαβική κρίση και εν τέλει η διάλυση της ομοσπονδιακής χώρας επανενεργοποίησε το Μακεδονικό Ζήτημα στην ελληνική πολιτική, έπειτα από πολλά χρόνια αποσιώπησης. Η Ελλάδα, ενώ θα μπορούσε να παίξει έναν σταθεροποιητικό ρόλο στις εξελίξεις των Βαλκανίων, προάγοντας τα συμφέροντά της, κατόρθωσε να απομονωθεί και να αναλωθεί σε μία συνεχιζόμενη σύγκρουση με την «Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας». ¹ Η τελευταία, από την ανεξαρτητοποίησή της από την Γιουγκοσλαβία, το φθινόπωρο του 1991 με την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας», επιδόθηκε σε έναν αγώνα για να κατοχυρώσει την επίσημη αναγνώρισή της από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα Ηνωμένα Έθνη. Η στάση της Ελλάδας απέναντι στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας επικεντρώθηκε σχεδόν αποκλειστικά στο ζήτημα της ονομασίας της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας». Έτσι, τα προβλήματα που προέκυψαν από τη διάλυση ενός μεγάλου κράτους συρρικνώθηκαν στην ελληνική πολιτική σε ένα μόνο ζήτημα που είχε ως συνέπεια και μία κλιμακούμενη εσωτερική πολιτική αντιπαράθεση επί μακρόν γύρω από τις εξελίξεις για το Μακεδονικό.² «[...] η Ελλάδα βρέθηκε μπροστά σε μία μεγάλη ιστορική δυνατότητα, βρέθηκε μπροστά σε μία μοναδική ευκαιρία να ξανασυνδεθεί με την ηπειρωτική της ενδοχώρα, να μεταφέρει τα οικονομικά, τα πολιτικά, τα πολιτιστικά της σύνορα μακριά μέσα στον βαλκανικό χώρο, να αποκτήσει τη φυσική της γέφυρά της προς την Ευρώπη [...] ν' αποτελέσει στοιχείο ενοποιητικό, να ξεφύγει από τη γεωγραφική της απομόνωση. [...] *Κολλήσαμε στο όνομα* [...]».³

Από τη στιγμή της ανεξαρτητοποίησης της γειτονικής χώρας και μέχρι την υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών στις 17 Ιουνίου 2018, το Μακεδονικό Ζήτημα αποτέλεσε ένα από τα βασικά θέματα της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, που επί 27 χρόνια «σερνόταν» σε ατέρμονες διαπραγματεύσεις χωρίς επί της ουσίας επίλυση των διαφορών μεταξύ των δύο χωρών. Τα κόμματα της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑΣΟΚ

¹ Γιώργος Καλπαδάκης, *Το Μακεδονικό Ζήτημα 1962-1995*, Καστανιώτη, Αθήνα 2012, σ. 172-173 και σ. 178.

² Σωτήρης Βαλντέν, *Μακεδονικό και Βαλκάνια 1991-1994*, Θεμέλιο, Αθήνα 1994, σ. 43

³ Άγγελος Ελεφάντης, «Μακεδονικό: Από την Εθνικιστική Έξαρση στο Περιθώριο», περ. *Ο Πολίτης* τχ. 120 (1992), σ. 36.

που εναλλάσσονταν όλα αυτά τα χρόνια στην κυβέρνηση, εγκλωβίστηκαν σε μικροπολιτικές σκοπιμότητες, σε εσωτερικές αντιπαραθέσεις που κρατούσαν ομήρους τους πολιτικούς πρωταγωνιστές όλης της περιόδου. Με πρόσχημα την ακαμψία της απέναντι πλευράς ως προς την επίσημη ονομασία της, αλλά και τις αντιδράσεις των Ελλήνων πολιτών που είχε δημιουργήσει η δική τους πολιτική απέναντι στο ζήτημα, άφησαν για δεκαετίες ανοιχτή μία εκκρεμότητα στα εθνικά θέματα της χώρας. Αποτελεί μάλιστα έκπληξη το γεγονός πως η Ελλάδα, κατάφερε να διατηρήσει ανοιχτή τη διαφορά με τη γείτονα και χωρίς οριστική λύση σε βάρος της. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 οι συνθήκες ήταν πολύ δύσκολες για ένα κράτος που ήθελε να επιβάλλει το όνομα της επιλογής του σε ένα άλλο κράτος ή να μην δέχεται το όνομα μιας άλλης χώρας, δεδομένου ότι ο αυτοπροσδιορισμός και η αυτοδιάθεση για τα περισσότερα κράτη ήταν αναφαίρετο δικαίωμα.⁴

Τον Ιανουάριο του 2015 ανέλαβε την κυβέρνηση ο ΣΥΡΙΖΑ με πρωθυπουργό τον Αλέξη Τσίπρα. Ο ΣΥΡΙΖΑ έδειξε εξ αρχής την πρόθεσή του να κλείσει τα ανοιχτά εθνικά μέτωπα και με δεδομένο ότι ΗΠΑ και ΕΕ επιθυμούσαν μια σταθερή Ελλάδα απέναντι στη ρευστότητα της περιοχής, η ανάγκη για να κλείσουν τα ανοικτά ζητήματα με τη βόρειο γείτονα χώρα, ήταν επιτακτική. Μέχρι το 2017 η κυβέρνηση και διά του τότε υπουργού Εξωτερικών Νίκου Κοτζιά, θα κάνει βήματα προς τα μπρος, πραγματοποιώντας κομβικές συναντήσεις με κυβερνητικούς και μη αξιωματούχους της τότε Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (εφεξής πΓΔΜ). Το 2017, μετά από εκλογές στη σημερινή Βόρεια Μακεδονία θα σχηματίσει κυβέρνηση ο μετριοπαθής και διαλλακτικός Ζόραν Ζάεφ και θα ανοίξει ο δρόμος για τον συμβιβασμό μεταξύ των δύο χωρών.⁵ Η οριστική λύση θα δοθεί το 2018 από την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ, όταν και υπεγράφη η Συμφωνία των Πρεσπών την 17η Ιουνίου στο χωριό Ψαράδες της Μεγάλης Πρέσπας, μεταξύ των υπουργών Εξωτερικών της Ελλάδας και της σημερινής Βόρειας Μακεδονίας, Κοτζιά και Ντιμιτρόφ ενώ συνυπογράφηκε και από τον ειδικό απεσταλμένο του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, Μάθιου Νίμιτς, παρουσία των πρωθυπουργών των δύο χωρών.⁶

⁴Αλέξης Ηρακλείδης, *Το Μακεδονικό Ζήτημα 1878-2018*, Θεμέλιο, Αθήνα²2019, σ. 311-312.

⁵Σταύρος Τζίμας, *Κρυφές Πτυχές του Μακεδονικού*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη¹2021, σ. 197-198.

⁶«Πρέσπες: Υπεγράφη η συμφωνία για το ονοματολογικό», *Η Καθημερινή*, 17.6.2018, <https://www.kathimerini.gr/politics/970019/prespes-ypegrafi-i-symfonia-gia-to-onomatologiko/> (ανάκτηση 25.7.2023).

Η υπογραφή και κύρωση της ΣτΠ⁷ αποτέλεσε για τον ΣΥΡΙΖΑ το αποκορύφωμα μιας σειράς από πολιτικές που προκάλεσαν τη δυσaráσκεια του ελληνικού λαού απέναντι στην τότε κυβέρνηση. Ένα χρονίζον πρόβλημα με τους βόρειους γείτονες μας αλλά και μία βαθιά «πληγή» στην εξωτερική πολιτική της Ελλάδας έδωσε τη θέση της σε έναν συμβιβασμό που για πολλούς ήταν επιτυχία. Για τους περισσότερους όμως αποτέλεσε μια άνευ όρων υποχώρηση στα «θέλω» της άλλης πλευράς. Το λαϊκό αίσθημα αφυπνίστηκε και πάλι, όπως στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η αντίδραση του κόσμου έγινε όχημα της αντιπολίτευσης για την κατηγορηματική άρνησή της απέναντι στη Συμφωνία, παρά το ότι αυτή ακολουθούσε σε μεγάλο μέρος τις κόκκινες γραμμές που είχαν χαραχτεί από τα δικά τους κόμματα. Ο ρόλος των ΜΜΕ, όπως και τότε, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην «προδοσία» που αισθάνθηκε ο ελληνικός λαός. «Οι Έλληνες φανατίστηκαν, διχάστηκαν για τη Συμφωνία των Πρεσπών. Χωρίστηκαν σε “προδότες” και “πατριώτες”. Ο Τσίπρας και η κυβέρνησή του πλήρωσαν βαρύ πολιτικό τίμημα, έχασαν την εξουσία. Οι Πρέσπες συνέβαλαν τα μέγιστα στο να χάσει ο ΣΥΡΙΖΑ τις εκλογές».⁸

Ανάλογες ήταν και οι αντιδράσεις στη Βόρεια Μακεδονία. Η αντιπολίτευση ήταν αντίθετη με τη Συμφωνία και κατηγορούσε σφόδρα την κυβέρνηση του Ζάεφ για αποδοχή όλων των ελληνικών θέσεων.⁹ Αναρωτιέται κανείς, πως είναι δυνατόν οι κυβερνήσεις και των δύο χωρών να δέχονται τα πυρά της αντιπολίτευσης με τα ίδια ακριβώς επιχειρήματα. Ή η μία πλευρά θα είναι «προδότες» ή η άλλη. Και όμως, είναι δυνατόν, καθώς και στις δύο χώρες είχε διαμορφωθεί και γιγαντωθεί το «ίδιο είδος εθνικισμού που παραπέμπει σε κοινό παρελθόν, γλώσσα, ήθη, έθιμα, θρησκεία, κλπ.». Αυτό το είδος του εθνικισμού, το κοινό χαρακτηριστικό των δύο χωρών, είναι που χρησιμοποιεί την ιστορία ως την επιστήμη που μόνο εκείνη είναι ικανή να πει την πραγματική αλήθεια. Η ιστορία λοιπόν, σε αυτήν την περίπτωση, είναι αδύνατον να τύχει «ιδεολογικής αναμόρφωσης» καθώς κάτι τέτοιο θα αλλοίωνε το εθνικό αφήγημα

⁷Κατά τη διάρκεια της παρούσας εργασίας, η Συμφωνία των Πρεσπών αποκαλείται επίσης ΣτΠ και Συμφωνία.

⁸Τζίμας, ό.π., σ. 327.

⁹«Ιβανόφ στον ΟΗΕ: “Ιστορική αυτοκτονία” το ναί στη συμφωνία των Πρεσπών», *Euronews*, 27.9.20218, <https://gr.euronews.com/2018/09/27/ivanov-ston-ohe-istorikh-aftoktonia-to-nai-sth-symfwnia-twn-prespwn> (ανάκτηση 10.12.2024).

που έχει παγιωθεί τόσες δεκαετίες. Συνεπώς, «πρόκειται για ένα κλειστό σύστημα, που όποιος το παραβιάζει θεωρείται επικίνδυνος, προδότης, τρελός».¹⁰

Η Ιστορία την περίοδο αυτή εργαλειοποιήθηκε στο έπακρο, βρίσκοντας έδαφος σε μια κοινωνία που η Παιδεία που προσελάμβανε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '90 ήταν γεμάτη με «ανιστορικότητα, εξύμνηση της ομογένειας, αποσιωπήσεις, στρουθοκαμηλισμό, διγλωσσία και κάθε λογής αντιφάσεις».¹¹ Η «πολιτική χρήση της Ιστορίας» κυριάρχησε, καθώς αυτή γίνεται κυρίως όταν ο σκοπός δεν είναι άλλος από την επιρροή στην «έκβαση σύγχρονων πολιτικών διακυβευμάτων».¹² Και στην περίπτωση της Συμφωνίας των Πρεσπών, το πολιτικό διακύβευμα ήταν μεγάλο και για τις δύο πλευρές. Η συζήτηση γύρω από την ελληνικότητα της Μακεδονίας από την αρχαιότητα, μετατόπισε όλα αυτά τα χρόνια το ενδιαφέρον από το μείζον ζήτημα που στις μέρες μας είναι η σύγχρονη ζωή των κρατών και οι διεθνείς σχέσεις και προώθησε τις ακραίες αντιδράσεις στην Ελλάδα και στη Βόρεια Μακεδονία, παράγοντας που οδήγησε στην διαρκή διαμάχη των δύο κρατών για την επίσημη ονομασία του δεύτερου.¹³

Ένα ζήτημα γεωπολιτικής φύσεως, όπως είναι το Μακεδονικό, συζητήθηκε κατά κύριο λόγο, με ιστορικούς όρους και από τις δύο πλευρές. Στο εσωτερικό της Δεξιάς παράταξης επέλεξαν τον δρόμο του εθνικισμού που κυριάρχησε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, χρησιμοποιώντας και προτάσσοντας την «ιστορική γνώση που κυριαρχούσε πριν τη Μεταπολίτευση».¹⁴

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρακολουθήσει τη συγκρότηση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής από την κρίσιμη περίοδο που έπεται της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας και μετά, έως και τη σύναψη της Συμφωνίας των Πρεσπών το 2018. Στο επίκεντρο της μελέτης τίθεται η εσωτερική πολιτική αντιπαράθεση, οι

¹⁰Βασίλης Γούναρης, «Το Μακεδονικό Μεταξύ Ιστορίας και Πολιτικής», πρόλογος στο Βίκτωρ Ν. Ρουδομέτωφ, *Το Μακεδονικό Ζήτημα. Μια κοινωνιολογική προσέγγιση*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη¹ 2019, σ. 9-10.

¹¹Σπύρος Καράβας, *Οι Μακεδονίες των άλλων. Το μαχαίρι της Ιστορίας και οι νομοτέλειες της Γεωγραφίας*, [ΜΙΚΡΟ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ 1912-1992], Βιβλιόραμα, Αθήνα²2019, σ. 185.

¹²Χάρης Αθανασιάδης, *Τα αποσυρθέντα βιβλία. Έθνος και σχολική Ιστορία στην Ελλάδα, 1858-2008*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα³2015, σ. 26.

¹³Κωστής Καρπόζηλος- Δημήτρης Χριστόπουλος, *10+1 Ερωτήσεις & Απαντήσεις για το Μακεδονικό*, εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα 2018, σ. 27.

¹⁴Χάρης Αθανασιάδης, «Το Μακεδονικό δεν είναι κληρονομιά της αρχαιότητας», *Documento*, 7.1.2029, <https://www.documentonews.gr/article/xarhs-athanasiadhs-to-makedoniko-den-einai-klhronomia-ths-arxaiothtas/> (ανάκτηση, 14.11.2024).

διακομματικές συγκρούσεις της περιόδου 2018-2019, οι αντιδράσεις της κοινής γνώμης στους χειρισμούς της κυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ στο Μακεδονικό και στη συμφωνία μεταξύ της Ελλάδας και της σημερινής Βόρειας Μακεδονίας. Πώς δόμησαν τα πολιτικά κόμματα τα επιχειρήματά τους υπέρ και κατά της Συμφωνίας αντίστοιχα; Κατάφερε ο ΣΥΡΙΖΑ να διαμορφώσει ένα άλλο εθνικό αφήγημα από αυτό που επικράτησε για χρόνια στην πολιτική σκηνή και επηρέασε καθοριστικά την κοινή γνώμη; Ποιά στάση κράτησαν τα ΜΜΕ της εποχής απέναντι στη Συμφωνία των Πρεσπών και τους χειρισμούς της κυβέρνησης; Σε αυτό το πλαίσιο, το ενδιαφέρον θα εστιαστεί στους πολιτικούς πρωταγωνιστές της περιόδου, στην πολιτική και τη ρητορική τους, στον τρόπο που παρουσίασαν τα ΜΜΕ τη Συμφωνία, έτσι όπως αποτυπώνεται στα Πρακτικά της ελληνικής Βουλής, σε αρχειακές και βιβλιογραφικές πηγές.

Στην ανάλυση που ακολουθεί χρησιμοποιείται και τονίζεται η χρήση του εθνικιστικού λόγου στην πολιτική αντιπαράθεση για τη Συμφωνία των Πρεσπών. Ο εθνικιστικός λόγος στην παρούσα εργασία νοείται ως ο λόγος περί του έθνους που «προωθεί κατηγορικές ταυτότητες», «διαμορφώνει τη βάση πολλών στερεοτύπων και προκαταλήψεων». Αυτός ο λόγος περιλαμβάνει τα εξής κύρια χαρακτηριστικά: θεωρεί ότι το έθνος τοποθετείται πάνω από κάθε άλλη αξία και συμφέρον, η επίκληση στο έθνος και τα συμφέροντά του μπορούν να νομιμοποιήσουν οποιαδήποτε πράξη και τέλος, κάνει σαφή διάκριση μεταξύ του «εμείς» με το «αυτοί», αντιδιαστέλλει εντέλει το «εμείς» με τους «Άλλους».¹⁵ Στην παρούσα εργασία σημειώνεται «η ιδεολογική κατάχρηση της ιστορίας» και «ο ελληνικός εθνικισμός» που τα κύρια σημεία τους περιλαμβάνουν την διαχρονική άρνηση του δικαιώματος στη χώρα της Βόρειας Μακεδονίας, στο όνομά της. Η άρνηση αυτή συνίσταται στην παγιωμένη αντίληψη της ελληνικότητας ολόκληρης της γεωγραφικής περιοχής της Μακεδονίας.¹⁶

¹⁵UmutÖzkirimli, *Θεωρίες του Εθνικισμού. Μια κριτική προσέγγιση*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα²2013, σ. 283 και σ. 285.

¹⁶EricHobsbawm, *Για τον Εθνικισμό*, (μτφρ. Γιάννης Μπαλαμπανίδης), Θεμέλιο, Αθήνα 2021, σ. 35.

Κεφάλαιο πρώτο

Το Μακεδονικό Ζήτημα. Η διένεξη για το όνομα και οι ατέρμονες διαπραγματεύσεις

1.1 Αδιαλλαξία, αντιφάσεις, κατασπατάληση διπλωματικού κεφαλαίου

Τον 19^ο αιώνα το Μακεδονικό Ζήτημα νοούνταν ως ένας ανταγωνισμός μεταξύ της Βουλγαρίας, της Ελλάδας και της Σερβίας που διεκδικούσαν τον μακεδονικό χώρο αλλά και η προσπάθειά τους να διαμορφώσουν, η καθεμία χώρα, τη δική της ταυτότητα στον σλαβικό πληθυσμό.¹⁷ Με το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων, ο γεωγραφικός χώρος της Μακεδονίας διανεμήθηκε μεταξύ των τριών χωρών, με την Ελλάδα να αποκτά το μεγαλύτερο μέρος της γεωγραφικής Μακεδονίας, τμήμα που συνέπιπτε με την ιστορική Μακεδονία. Μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η «σύγκρουση» για το Μακεδονικό ήταν κυρίως βουλγαροσερβική.¹⁸ Το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και ο Εμφύλιος Πόλεμος που ακολούθησε στην Ελλάδα, έθεσε το Μακεδονικό Ζήτημα σε διαφορετικές διαστάσεις από τις μέχρι τότε, καθώς ήταν αυτή η περίοδος στην οποία αρχίζει να εξελίσσεται η εθνογένεση του «σλαβομακεδονικού έθνους», αφορώντας πλέον και την ασφάλεια της Ελλάδας. Από εδώ και πέρα το ζήτημα θα πάρει και ευρωπαϊκή διάσταση. Τότε είναι που δημιουργείται η «Λαϊκή (κατόπιν) Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας», ως τμήμα της Γιουγκοσλαβίας. Ακολουθεί μία περίοδος στην οποία το Μακεδονικό αποκτά τεράστια σημασία για την εξωτερική πολιτική κυρίως της Ελλάδας και της Γιουγκοσλαβίας, που θα θαφτεί όμως «κάτω από το χαλί» για πολλά χρόνια.¹⁹

Η τακτική αυτή της σιωπής, που ακολουθούνταν μέχρι τότε, θα «σπάσει» ουσιαστικά το 1990, όταν στη Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΔΑΣΕ) τον Ιούνιο, θα τεθεί από τον Γιουγκοσλάβο εκπρόσωπο θέμα μακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα. Και ενώ η αντιπροσωπεία της Ελλάδας θα αντιδράσει, κάνοντας λόγο για «ανύπαρκτο ζήτημα», το θέμα στα ελληνικά ΜΜΕ δεν θα πάρει διαστάσεις, παρά το ότι θα τίθετο πλέον διεθνώς με διάσταση ανθρωπίνων

¹⁷Σπυρίδων Σφέτας, *Οι μεταλλάξεις του Μακεδονικού. Ο μακρύς δρόμος προς τις Πρέσπες*, Ι.Σιδέρης, Αθήνα 2018, σ. 17.

¹⁸Ο.π., σελ. 41. Νίκος Κοτζιάς, *Η Λογική της Λύσης. Πολιτική θεωρία και πρακτική στις διεθνείς σχέσεις. Αλήθειες για το Μακεδονικό και τη διαπραγμάτευση*, Gutenberg, Αθήνα 2020, σ. 150.

¹⁹Νίκος Κοτζιάς, ό.π., σ. 151.

δικαιωμάτων.²⁰ Τον Φεβρουάριο του 1991, η έκθεση του State Department για τα ανθρώπινα δικαιώματα θα αναφερθεί στην ύπαρξη σλαβομακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα, θα λάβει μεγάλες διαστάσεις και θα προκαλέσει την έντονη αντίδραση όλων των ελληνικών πολιτικών κομμάτων που θα την καταγγείλουν, κάνοντας λόγο για «σχέδια διαμελισμού της χώρας».²¹ Αξίζει να σημειωθεί πως, η Ελλάδα αρχικά επεδίωκε τη μη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και τη μη ύπαρξη ανεξάρτητων κρατών. Μάλιστα, ο τότε Υπουργός Εξωτερικών Αντώνης Σαμαράς, ο υπέρμαχος –ακόμη και σήμερα- της μη αναγνώρισης του γειτονικού κράτους με όνομα που να περιέχει μέσα τον όρο «Μακεδονία», τον Αύγουστο του 1991, σε non paper που απέστειλε στους ομολόγους του της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έγραφε πως, το Κόσσοβο και η «Γιουγκοσλαβική Μακεδονία» δεν θα ήταν δυνατόν να επιβιώσουν ως αυτόνομες οντότητες.²² Λίγους μήνες πριν, σε συνέντευξή του στην εφημερίδα *Το Βήμα*, τον Μάιο του 1990, ο Σαμαράς αναφερόταν και πάλι στο γειτονικό κράτος αποκαλώντας το σκέτο «Μακεδονία».²³ Έτσι, η Ελλάδα βρέθηκε απροετοίμαστη απέναντι στις εξελίξεις, χωρίς να έχει στη φαρέτρα της εξωτερικής της πολιτικής, ένα επεξεργασμένο σχέδιο σε σχέση με τη θέση της απέναντι στις συνέπειες της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας. Συνέπειες που αφορούσαν την αναγνώριση ανεξάρτητων κρατών και δη την ανεξαρτητοποίηση της γειτονικής της χώρας, μετέπειτα πΓΔΜ.²⁴

Η θέση της Ελλάδας πριν από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 είχε να κάνει με τον γεωγραφικό όρο «Μακεδόνας» που αφορούσε όλους τους κατοίκους της περιοχής αυτής των Βαλκανίων, ασχέτως της εθνοτικής ή εθνικής τους ταυτότητας. Η ανεξαρτητοποίηση της πρώην «Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας» από την υπό διάλυση Γιουγκοσλαβία το 1991, έπειτα από δημοψήφισμα, ευαισθητοποίησε την ελληνική γνώμη και επανενεργοποίησε την ελληνική εξωτερική πολιτική όσον αφορά το Μακεδονικό Ζήτημα.²⁵ Οι νέες συνθήκες που διαμορφώνονταν, προκάλεσαν την αμηχανία της Ελλάδας η οποία καλούνταν να

²⁰ Αθηνά Σκουλαρίκη-Λεωνίδας Εμπειρίκος, «Το Μακεδονικό από την Μεταπολίτευση ως την κρίση της δεκαετίας του 90'», *Αρχειοτάξιο* 11 (2009) σ. 148. Γιώργος Καλπαδάκης, *Το Μακεδονικό...* σ. 175.

²¹ Σκουλαρίκη-Εμπειρίκος, ό.π., σ. 149. Αλέξης Ηρακλείδης, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σ. 164-165.

²² Ηρακλείδης, ό.π., σ. 165.

²³ εφ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 12 Μαΐου 1991, Αντώνης Σαμαράς συνέντευξη στον Γιάννη Καρτάλη, σ. 8

²⁴ Λεωνίδας Κύρκος, *Το Αδιέξοδο Βήμα του Εθνικισμού. Η αλήθεια για το Μακεδονικό*, Θεμέλιο, Αθήνα² 1994, σ. 34.

²⁵ Loring Danforth, *Η Μακεδονική Διαμάχη. Ο εθνικισμός σε έναν υπερεθνικό κόσμο*, (μτφρ.) Σπύρος Μαρκέτος, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1999, σ. 38-39.

αντιμετωπίσει κάτι διαφορετικό από αυτό που συνήθιζε να θεωρεί απειλή και που δεν ήταν άλλη από την Τουρκία. Για περίπου τέσσερα χρόνια, η ένταση μεταξύ των δύο χωρών, Ελλάδας και σημερινής Βόρειας Μακεδονίας, κινούνταν σε κλίμα συνεχόμενης έντασης, πράγμα που σε συνδυασμό με την γενικότερη κρίση στην περιοχή προκάλεσαν τη διεθνή παρέμβαση.²⁶ Το Μακεδονικό Ζήτημα εισερχόταν σε μία άλλη φάση, αυτή των ατέρμονων διαπραγματεύσεων και των άκαμπτων θέσεων από την πλευρά και των δύο χωρών αλλά και σε μία διαμάχη που κατά κύριο λόγο αφορούσε την ονομασία της γειτονικής χώρας. Διαμάχη, την οποία οι εσωτερικές αντιπαραθέσεις, το λαϊκό αίσθημα και η κοινή γνώμη, επηρέασαν στο ακέραιο.

Στις 4 Δεκεμβρίου 1991, ενόψει των εξελίξεων στην υπό διάλυση Γιουγκοσλαβία, συνεδρίασε το υπουργικό συμβούλιο στην Αθήνα υπό τον πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, όπου αποφασίστηκαν οι τρεις όροι που έθετε η ελληνική κυβέρνηση, προκειμένου να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας»: «α) αλλαγή του ονόματος “Μακεδονία”, γιατί αυτό έχει γεωγραφική και όχι εθνική υπόσταση, β) αναγνώριση από την γείτονα ότι δεν έχει εδαφικές βλέψεις σε βάρος της Ελλάδας και γ) να αναγνωρίσει η γείτονα χώρα ότι δεν υπάρχει στην Ελλάδα “μακεδονική μειονότητα”». Η απόφαση του υπουργικού συμβουλίου της 4^{ης} Δεκεμβρίου 1991, ήταν το κείμενο που περιγράφει με τον πλέον επίσημο τρόπο την πολιτική που θα υιοθετούσε η κυβέρνηση Μητσοτάκη, σε αυτή την πρώτη φάση του ζητήματος που αφορά την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας».²⁷

Κομβικό σημείο για τη μετέπειτα πορεία της χώρας ως προς το Μακεδονικό Ζήτημα, αποτελεί η 16^η Δεκεμβρίου 1991, όταν πραγματοποιήθηκε η έκτακτη υπουργική σύνοδος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, κατά την οποία η Γερμανία πίεζε για την αναγνώριση της Κροατίας και της Σλοβενίας.²⁸ Στη Σύνοδο, «η Κοινότητα και τα κράτη-μέλη συμφώνησαν να αναγνωρίσουν την ανεξαρτησία όλων των Γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών που πληρούν όλους τους όρους που καθορίζονται παρακάτω...». Υιοθετήθηκε ακόμα, η ακόλουθη δήλωση: «Η Κοινότητα και τα κράτη-

²⁶Ευάγγελος Κωφός-Βλάσης Βλασίδης (επιμ.), *Αθήνα-Σκόπια: Η Επτάχρονη Συμβίωση (1995-2002)*, Παπαζήση, Αθήνα 2003, σ. 14-15.

²⁷Αλέξανδρος Τάρκας, *Αθήνα-Σκόπια: Πίσω από τις κλειστές πόρτες*, Λαβύρινθος, Αθήνα²1995, Α' Τόμος, σ. 63. Θεόδωρος Σκυλακάκης, *Στο όνομα της Μακεδονίας*, Ελληνική Ευρωεκδοτική ΕΠΕ, Αθήνα 1995, σ. 48-49.

²⁸Ηρακλείδης, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σ. 172-173.

μέλη ζητούν επίσης από κάθε γιουγκοσλαβική Δημοκρατία πριν από την αναγνώριση, να δεσμευτεί ότι θα υιοθετήσει συνταγματικές και πολιτικές εγγυήσεις που εξασφαλίζουν ότι δεν έχει εδαφικές διεκδικήσεις κατά γειτονικού κράτους-μέλους της Κοινότητας και ότι δεν θα διεξάγει εχθρική προπαγάνδα εναντίον γειτονικού κράτους-μέλους, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης ονομασίας που συνεπάγεται εδαφικές διεκδικήσεις».²⁹

Η απόφαση αυτή των ευρωπαϊκών κρατών θεωρήθηκε από ελληνικής πλευράς θρίαμβος, αφού η τότε κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας την παρουσίασε ως πλήρη επικράτηση των ελληνικών θέσεων. Αντίθετα, η αξιωματική αντιπολίτευση, το ΠΑΣΟΚ, δήλωσε ότι σημειώθηκε υποχωρητικότητα από την ελληνική πλευρά και συγκεκριμένα ότι έπρεπε να τεθεί ως όρος πως δεν θα περιλαμβάνεται στο όνομα του νεοσύστατου κράτους η λέξη «Μακεδονία» ούτε τα παράγωγά της.³⁰ Μάλιστα, ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, Ανδρέας Παπανδρέου, στην προ ημερησίας διατάξεως συζήτηση στη Βουλή για τα εθνικά θέματα λίγο αργότερα, στις 24 Φεβρουαρίου 1992 θα δηλώσει: «[...] Η άποψή μας είναι [...] ότι η μεγάλη μάχη έπρεπε να είχε δοθεί στις 16 Δεκέμβρη 1991.[...]. Και πιστεύω ότι οι εγγυήσεις, τις οποίες πήραμε για την ασφάλεια στην περιοχή και ειδικά για το θέμα των Σκοπίων, δεν ήταν καθόλου επαρκείς, όπως τα γεγονότα και οι εξελίξεις τους το αποδεικνύουν».³¹

Από εκεί και πέρα, περνάμε σε μια νέα φάση ως προς τη στάση της Ελλάδας, αφού ο Αντώνης Σαμαράς στις αρχές του 1992 θα υιοθετήσει την αδιάλλακτη και μαξιμαλιστική γραμμή του ΠΑΣΟΚ, όπως εκφραζόταν από κάποιους βουλευτές του, λ.χ. ο Στέλιος Παπαθεμελής (πρώην υπουργός Μακεδονίας - Θράκης) και ο Γιάννης Χαραλαμπίδης (πρώην υπουργός Εξωτερικών) που υποστήριζαν ότι η απόφαση των Βρυξελλών θα «αποκαταστήσει την ιστορική αλήθεια», μόνο αν «το όνομα Μακεδονία απαλειφθεί τελείως από τα Σκόπια». Το να μην περιέχεται η λέξη Μακεδονία στην ονομασία της γειτονικής χώρας και «όλα τα παράγωγά της» είχε διατυπωθεί τον Νοέμβριο του 1991 από τον Νίκο Μέρτζο, σύμβουλο του Μητσοτάκη

²⁹Γιάννης Βαληνάκης-Σωτήρης Νταλής (επιμ.), *Το Ζήτημα των Σκοπίων: απόπειρες για αναγνώριση και η ελληνική στάση. Επίσημα κείμενα 1990-1996*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα²1996, σ. 51-52.

³⁰Δημήτρης Ψαρράς, «Το σκληρό μάθημα του 92», *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 28.1.2018. https://www.efsyn.gr/arheio/fantasma-tis-istorias/138285_skliri-mathima-toy-1992 (ανάκτηση 15.9.2023).

³¹Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΠΕ΄, 24 Φεβρουαρίου 1992, σ. 4164.

που ασχολούνταν με το Μακεδονικό από παλιά.³² Κυβέρνηση και αξιωματική αντιπολίτευση έκαναν σημαία την απόλυτη άρνηση της Ελλάδας σχετικά με το όνομα της γειτονικής χώρας, μετατρέποντας την προσπάθεια για προστασία της ελληνικής Μακεδονίας, της ιστορίας και της κληρονομιάς της, σε μια ατέρμονη επιμονή στην αξίωση για μία και μοναδική ελληνική Μακεδονία.³³ Σαφώς, οι ελληνικές ανησυχίες δεν υπήρχαν άνευ αιτίας. Οι Σλαβομακεδόνες του εξωτερικού, κυρίως σε ΗΠΑ και Αυστραλία, διακινούσαν χάρτες στους οποίους τα σύνορα της ελληνικής Μακεδονίας περιορίζονταν σε αυτά που οι ίδιοι επιθυμούσαν, συρρικνώνοντάς την. Ακόμη, η ιστοριογραφία της γειτονικής χώρας εμπλουτιζόταν ολοένα και περισσότερο με ιστορικές ανακρίβειες περί καταγωγής τους από τον Φίλιππο και τον Μεγάλο Αλέξανδρο.³⁴

Ωστόσο, και εν μέσω των εξελίξεων, στη Θεσσαλονίκη είχε συσταθεί επιτροπή για το Μακεδονικό, που απαρτιζόταν από παράγοντες της πόλης, και η οποία έψαχνε τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να βοηθήσει στην εξεύρεση λύσης για το πρόβλημα, προάγοντας βέβαια τα ελληνικά συμφέροντα.³⁵ Στις 14 Φεβρουαρίου 1992, η Μακεδονική Επιτροπή οργάνωσε συλλαλητήριο με κεντρικό σύνθημα «η Μακεδονία είναι ελληνική», στο οποίο συμμετείχαν σχεδόν ένα εκατομμύριο διαδηλωτές.³⁶ Ο στενός συνεργάτης του Κων. Μητσοτάκη, Θεόδωρος Σκυλακάκης γράφει σχετικά: «Οι άνθρωποι που απάρτιζαν την επιτροπή, δεν έκαναν όμως τότε “του κεφαλιού τους”. Πριν να αναλάβουν οποιαδήποτε δημόσια πρωτοβουλία, ρώτησαν το υπουργείο Εξωτερικών το οποίο είχε την ευθύνη της ακολουθούμενης πολιτικής εναντίον των Σκοπίων. Ο κ. Σαμαράς, χωρίς να ενημερώσει τον τότε πρωθυπουργό, έδωσε το πράσινο φως για το συλλαλητήριο». Την έγκριση για το συλλαλητήριο είχε δώσει σύμφωνα με τον Σκυλακάκη, ο ίδιος ο Σαμαράς, χωρίς καν να ενημερώσει τον τότε πρωθυπουργό, ο οποίος δυσανεστήθηκε. Ενημερώθηκε από τον Τύπο γι’ αυτό, αφού ο ίδιος έλειπε στο εξωτερικό. Ο Κων. Μητσοτάκης επέλεξε να προβεί σε δηλώσεις υπέρ

³² Αθηνά Σκουλαρίκη, «Το ζήτημα του ονόματος και η μεταστροφή της ελληνικής πολιτικής στο Μακεδονικό μεταξύ 1990-1992», εφ. *Η Εποχή*, 4.2.2018. <https://www.epohi.gr/article/17990/to-zithma-tou-onomatos-kai-h-metastrofh-ths-ellhnikhs-politikhs-stomakedoniko-metaxy-1990-1992> (ανάκτηση 15.9.2023).

³³ Κύρκος, *Το αδιέξοδο βήμα...*, ό.π., σ. 29 και σ. 47.

³⁴ Ο.π., σ. 52.

³⁵ Σκυλακάκης, *Στο όνομα...*, ό.π., σ. 86

³⁶ Τάρκας, *Αθήνα-Σκόπια...*, ό.π., σ. 113-114

του συλλαλητηρίου –παρά τις επιφυλάξεις του- αφού δεν μπορούσε πλέον να το εμποδίσει, από τη στιγμή που αυτό είχε δημοσιοποιηθεί πως θα γίνει.³⁷ Τα ΜΜΕ προσέδωσαν στο συλλαλητήριο χαρακτηριστικά πανστρατιάς απέναντι στους «κακούς» γείτονες που ήθελαν να κλέψουν την ιστορία του τόπου μας.³⁸ Το συλλαλητήριο ήταν καθοριστικό τόσο για τις εξελίξεις στο πολιτικό πεδίο, όσο και για την συνέχιση των κινητοποιήσεων. Τα επόμενα χρόνια μία «εκστρατεία ενημέρωσης» σχετικά με την ελληνικότητα της Μακεδονίας, θα λάβει μεγάλες διαστάσεις, μέσα από συγκεντρώσεις, συναυλίες, φυλλάδια, τηλεοπτικά πάνελ που θα φροντίσουν να ενημερώσουν αλλά και να εκπαιδεύσουν το ελληνικό κοινό, στρέφοντας το ενδιαφέρον του στο «μείζον εθνικό μας ζήτημα». Τα ΜΜΕ θα παίξουν φυσικά πρωταγωνιστικό ρόλο σε αυτή την εκστρατεία για τα επόμενα δύο και πλέον χρόνια.³⁹

Ο Τύπος της εποχής, ήδη από αρχές Φεβρουαρίου μιλούσε για ρήξη μεταξύ Μητσοτάκη και Σαμαρά και για μεταξύ τους κόντρα για τη χρήση του ονόματος Μακεδονία.⁴⁰ Η θέση του Μητσοτάκη άφηνε ανοικτό το ενδεχόμενο αποδοχής μιας σύνθετης ονομασίας για την «Δημοκρατία της Μακεδονίας», όπου ο όρος «Μακεδονία» δεν αποκλειόταν.⁴¹ Μετά το συλλαλητήριο όμως, και τη μεγάλη έκταση που αυτό πήρε στα ΜΜΕ, συντάχθηκε με τις απαιτήσεις του εθνικιστικού κλίματος της εποχής.⁴² Ο ίδιος ο Κων. Μητσοτάκης, στον πρόλογό του στον Σκυλακάκη γράφει: «[...] Αυτό που με απασχόλησε από την αρχή δεν ήταν το όνομα του κράτους αυτού, που συνδέεται με την ιστορική διάσταση του προβλήματος και έχει κατά κύριο λόγο ψυχολογική και συναισθηματική. Το πρόβλημά για μένα ήταν να μη δημιουργηθεί ένα δεύτερο μειονοτικό πρόβλημα στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας». Παραδέχεται στη συνέχεια των γραφομένων του πως, η κατάσταση ξέφυγε από τα χέρια του αφού η

³⁷Σκυλακάκης, ό.π., σ. 86-87

³⁸εφ. *Έθνος*, 14 Φεβρουαρίου 1992. εφ. *Τα Νέα*, 14 Φεβρουαρίου 1992.

³⁹Αθηνά Σκουλαρίκη, «Ο δημόσιος λόγος για το έθνος με αφορμή το Μακεδονικό (1991-1995): πλαίσιο, αναπαραστάσεις και ΜΜΕ», στο Μ. Κοντογρήστου (επιμ.) *Ταυτότητα και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα 2007, σ. 69-70.

⁴⁰εφ. *Έθνος*, 9 Φεβρουαρίου 1992.

⁴¹Σκουλαρίκη- Εμπειρίκος, «Το Μακεδονικό από την Μεταπολίτευση...», ό.π., σ. 150.

⁴²Ψαρράς, «Το σκληρό μάθημα...», ό.π.

δυναμική του λαού ήταν μεγάλη και επίσης η οριακή πλειοψηφία που είχε στη Βουλή τον οδήγησε σε αδιέξοδο.⁴³

Μία ακόμη κρίσιμη στιγμή για την πορεία των διαπραγματεύσεων αποτέλεσε το Β' Συμβούλιο Αρχηγών που πραγματοποιήθηκε στις 13 Απριλίου 1992. Σε αυτό το Συμβούλιο, που έγινε παρουσία του Αντώνη Σαμαρά, επί της ουσίας υιοθετήθηκε η αδιαπραγμάτευτη πρόταση που ο ίδιος κατέθεσε: «Το όνομα της Μακεδονίας είναι αδιαπραγμάτευτο υπό οιαδήποτε μορφή». Στο εν λόγω Συμβούλιο, Σαμαράς και Παπανδρέου συναγωνίζονταν σε αδιαλλαξία. Και παρά το γεγονός ότι ο πρωθυπουργός Κων. Μητσοτάκης απέπεμψε τον Σαμαρά, το κοινό ανακοινωθέν από τη δεύτερη αυτή σύσκεψη των πολιτικών αρχηγών υπό τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Κωνσταντίνο Καραμανλή δήλωνε, ως «αυτονόητη διευκρίνιση», ότι «στο όνομα του κράτους αυτού δεν θα υπάρχει η λέξη Μακεδονία», για το οποίο συμφώνησαν όλα τα κόμματα πλην του ΚΚΕ.⁴⁴ Η αδιέξοδη αυτή απόφαση στην οποία ταυτίστηκαν πλήρως σχεδόν όλες οι πολιτικές δυνάμεις, η καθεμία από τις οποίες συνέβαλλε στην ενίσχυση ενός άκρατου φανατισμού και εθνικισμού, επρόκειτο να δεσμεύσει την Ελλάδα για τα επόμενα αρκετά χρόνια.⁴⁵

Η κυβέρνηση του Μητσοτάκη την περίοδο 1991-1993 απέρριψε κάποιες συμβιβαστικές λύσεις που είχαν προταθεί από τους διαμεσολαβητές της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας, χάνοντας έτσι πολλές ευκαιρίες για λύση.⁴⁶ Η πολιτική αντιπαράθεση στο εσωτερικό της χώρας, τόσο μεταξύ των κομμάτων όσο και μεταξύ σημαντικών στελεχών της κυβερνώσας παράταξης, επηρέασε σε πολύ μεγάλο βαθμό την εξωτερική πολιτική που ακολούθησε εκείνη την εποχή η κυβέρνηση σε σχέση με το Μακεδονικό. Η επιμονή του Αντώνη Σαμαρά σε μια «μάχη» εναντίον της σημερινής Βόρειας Μακεδονίας για το ζήτημα της ονομασίας της, αναβίωσε έναν «νέο

⁴³Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, «Πρόλογος», στο Θόδωρος Σκυλακάκης, *Στο όνομα της Μακεδονίας*, Ελληνική Ευρωεκδοτική ΕΠΕ, Αθήνα 1995, σ. 3-4.

⁴⁴Σκουλαρίκη, «Το ζήτημα του ονόματος...», ό.π. Ηρακλείδης, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σ. 181.

⁴⁵Μαριλένα Κοππά, «Από την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας στη Βόρεια Μακεδονία: Μάχες Ταυτοτήτων, Μάχες Συμβολισμού και Εθνικισμού», στο Εκάβη Αθανασοπούλου, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, Ευστάθιος Τ. Φακίολας (επιμ.), *Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδας. Επιλογές & Προσδοκίες στον 21^ο Αιώνα*, Παπαζήση, Αθήνα 2020, σ. 311-312

⁴⁶Σκουλαρίκη, «Το ζήτημα του ονόματος...», ό.π. Πρόκειται για το «Πακέτο Πινέιρο» που παρουσιάστηκε το 1992 επί πορτογαλική προεδρίας της Ε.Κ. κατόπιν επαφών και με τις δύο χώρες και το «μεγάλο πακέτο» Vance-Owen το 1993 το οποίο δεν έκαναν δεκτό και οι δύο πλευρές. Βλ. ενδεικτικά, Ηρακλείδης, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σ. 180 και 187. Αναλυτικά για το τι περιελάμβανε το κάθε ένα από αυτά τα πακέτα λύσεων της διαφοράς μεταξύ των δύο χωρών βλ. Βαληνάκης-Νταλής (επιμ.), *Το Ζήτημα των Σκοπίων...*, ό.π., σ. 87-90 και σ. 150-159.

Μακεδονικό Αγώνα» και πυροδότησε το λαϊκό αίσθημα το οποίο καθοδηγήθηκε με εθνικιστικούς όρους. Το ένα τροφοδοτούσε το άλλο και η αδιαλλαξία και των δύο κρατούσε όμηρο έναν πρωθυπουργό, που εμμέσως παραδεχόταν τη λάθος αυτή στρατηγική, δημοσίως όμως κρατούσε την ίδια στάση. Η οριοθέτηση του «σκληρού μετώπου» με τον Σαμαρά καθιστούσε και τη «ρεαλιστική γραμμή» Μητσοτάκη, μη ρεαλιστική. Είναι γεγονός πως ο Κων. Μητσοτάκης, παρά το ότι απέπεμψε τον Αντώνη Σαμαρά, συνέχισε να κρατά την ίδια και χειρότερη αδιάλλακτη στάση, παρά την αντίθεσή του. Η περιβόητη φράση του: «Σε λίγα χρόνια κανείς στην Ελλάδα δεν θα θυμάται την περιπέτεια με τα Σκόπια», είναι ενδεικτική της αντίθεσης αυτής, πράγμα όμως που δεν φανέρωναν σε καμία περίπτωση οι πράξεις του.⁴⁷ Στην τρίτη και τελευταία σύσκεψη των πολιτικών αρχηγών στα μέσα του Ιουνίου 1993, σύσκεψη που απασχόλησε πολύ λιγότερο από τις άλλες δύο, ο Κων. Μητσοτάκης (από τη θέση και του Υπουργού Εξωτερικών πλέον) έθεσε επίσημα την πρόταση της «διπλής ονομασίας». Με αυτή την πρόταση ονομασίας «εσωτερικού και εξωτερικού» (μία, εσωτερική για τα Σκόπια, μία, εξωτερική, ως διεθνής ονομασία), ο Μητσοτάκης θεωρούσε ότι θα επιτυγχανόταν νίκη της ελληνικής πλευράς, αν και γνώριζε καλά ότι ελάχιστες πιθανότητες υπήρχαν να την αποδεχθούν τα Σκόπια.⁴⁸

Το Μακεδονικό Ζήτημα γινόταν όλο και πιο πολύπλοκο. Και ενώ η κυβέρνηση Μητσοτάκη απέρριπτε τις συμβιβαστικές λύσεις που προτείνονταν, οι εξελίξεις διεθνώς προχωρούσαν. Εξελίξεις που οδήγησαν στην απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για ένταξη της πΓΔΜ (πλέον) στον ΟΗΕ: «[...] Προτείνει στη Γενική Συνέλευση να γίνει δεκτή η συμμετοχή στον ΟΗΕ του κράτους του οποίου η αίτηση περιέχεται στο έγγραφο S/25147, το οποίο κράτος προσωρινά αναφέρεται για κάθε σκοπό στο πλαίσιο του ΟΗΕ ως “πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας”, εφόσον εκκρεμεί η διευθέτηση της διαφοράς που έχει προκύψει γύρω από την ονομασία του κράτους».⁴⁹ Το εν λόγω ψήφισμα (817/1993) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, τον Απρίλιο του 1993, αναγνώρισε επίσης ότι, η διαφορά για το όνομα «πρέπει να επιλυθεί προς το συμφέρον της διατήρησης της ειρήνης και των

⁴⁷Κύρκος, *Το αδιέξοδο βήμα...*, ό.π, σ. 71.

⁴⁸Σκυλακάκης, *Στο όνομα...*, ό.π, σ.167-169.

⁴⁹Βαλινάκης-Νταλής (επιμ.), *Το Ζήτημα των Σκοπίων...*, ό.π, σ. 147-148.

καλών γειτονικών σχέσεων στην περιοχή», προσφέροντας τις υπηρεσίες του στις δύο χώρες για την εξεύρεση μιας συμβιβαστικής λύσης.⁵⁰

Είναι προφανές πως η Ελλάδα δεν κατόρθωσε να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία που της δινόταν την περίοδο αυτή, για να λύσει το πρόβλημα με τη βόρεια γείτονά της και να αποτελέσει παράγοντα σταθερότητας μιας περιοχής που «έβραζε» και στην οποία συντελούνταν σοβαρές γεωπολιτικές αλλαγές. Σε μια εποχή που η Ελλάδα είχε ολοκληρωθεί εθνικά και αποτελούσε μέλος τη Ευρωπαϊκής Ένωσης, η κοινωνία της κυριεύτηκε από εθνική ανασφάλεια για την ταυτότητα και την καταγωγή της, που θεώρησε ότι απειλούνταν από ένα μικρό γειτονικό κράτος. Οι κινητοποιήσεις και η εναντίωσή της στην ανάγκη εθνικού αυτοπροσδιορισμού των γειτόνων, προκάλεσε επιπλέον κρίση στα Βαλκάνια και κατόρθωσε να δημιουργήσει αισθήματα αντιπάθειας για τη χώρα στον διεθνή Τύπο και τους δυτικούς συμμάχους.⁵¹

Η άκαμπτη θέση της Ελλάδας θα συνεχιστεί και επί κυβέρνησης Ανδρέα Παπανδρέου (1993-1995). Και ενώ πολλές χώρες, μεταξύ άλλων οι ΗΠΑ και η Κίνα, προχωρούσαν σε αναγνώριση των Σκοπίων με την προσωρινή διεθνή ονομασία της «former Yugoslav Republic of Macedonia» (FYROM), δηλαδή πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (πΓΔΜ), η κυβέρνηση Παπανδρέου θα προχωρούσε ένα βήμα παραπέρα επιβάλλοντας στις αρχές Φεβρουαρίου του 1994, οικονομικό εμπάργκο σε βάρος της γειτονικής χώρας. Η απόφαση, που προέβλεπε την παύση της λειτουργίας του γενικού προξενείου της Ελλάδας στα Σκόπια και κυρίως τη διακοπή του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου της πΓΔΜ από το λιμάνι της Θεσσαλονίκης (πλην τροφίμων και φαρμάκων), προκάλεσε την έντονη δυσφορία του διεθνούς παράγοντα για την Ελλάδα.⁵² Παρά το γεγονός πως η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα εν λόγω οικονομικά μέτρα, στο οποίο είχε προσφύγει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εναντίον της χώρας μας, ήταν απαλλακτική, οι πολιτικές συνέπειες δεν ήταν αμελητέες: Ξεσηκώθηκαν αισθήματα συμπάθειας και αλληλεγγύης προς το μικρό και αδύναμο

⁵⁰Kofos Evangelos, «The Current Macedonian Issue between Athens and Skopje: Is there an option for a Breakthrough?», *ELIAMEP Thesis*, Αθήνα 2009, p. 1.

⁵¹Αθηνά Σκουλαρίκη, «Ο δημόσιος λόγος για το έθνος...», στο Μ. Κοντοχρήστου (επιμ.) *Ταυτότητα και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας...*, ό.π., σ. 73.

⁵²Ευάγγελος Κωφός, «Ελληνικό Κράτος και Μακεδονικές Ταυτότητες (1950-2005)», στο Ιωάννης Στεφανίδης, Βλάσης Βλασίδης, Ευάγγελος Κωφός (επιμ.), *Μακεδονικές ταυτότητες στο χρόνο. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*, έκδοση του Ιδρύματος Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα και Πατάκης, Αθήνα¹2008, σ. 410-411. Σταύρος Τζίμας, *Κρυφές πτυχές του Μακεδονικού*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη¹2021, σ. 411-412.

κράτος της πΓΔΜ που υφίσταντο οικονομικό αποκλεισμό από μία γείτονα χώρα κράτος-μέλος της ΕΕ.⁵³ Το εμπάργκο της Ελλάδας στην πΓΔΜ δημιούργησε αισθήματα δυσφορίας και κατωτερότητας στους γείτονες που αισθάνθηκαν να πνίγονται οικονομικά. Καθόλου ασήμαντο το γεγονός πως, θα δημιουργηθούν ανθελληνικά αισθήματα και εθνικιστικές αντιλήψεις που στην πορεία των χρόνων θα παίζουν καθοριστικό ρόλο στις εσωτερικές εξελίξεις της πΓΔΜ και που σαφώς θα επηρεάσουν και την πολιτική της απέναντι στην Ελλάδα. Στον αντίποδα, η πΓΔΜ συνειδητοποίησε με τα μέτρα αυτά πως, η αδιαλλαξία της δεν θα μπορούσε για πάντα να στηρίζεται στα διεθνή ΜΜΕ και τις ΜΚΟ και πως πρέπει να βρεθεί ένας κοινός τόπος με την Ελλάδα. Βάρος όμως αποδείχτηκαν τα μέτρα και για την ελληνική οικονομία, αφού οι γείτονες στράφηκαν σε άλλες γειτονικές χώρες για τις αγορές αλλά και τις διακοπές τους.

1.2 Διαφοροποίηση ελληνικής εξωτερικής πολιτικής

Η πολιτική αυτή του Ανδρέα Παπανδρέου αλλά και οι διεθνείς αντιδράσεις και οι πολιτικές συνέπειες, οδήγησαν τις δύο χώρες στη σύναψη μιας διμερούς συμφωνίας το 1995 υπό την εποπτεία του ΟΗΕ, της Ενδιάμεσης Συμφωνίας.⁵⁴ Η συμφωνία αυτή, που υπογράφηκε στις 13 Σεπτεμβρίου 1995 στη Νέα Υόρκη, με διαμεσολάβηση των ΗΠΑ και του ΟΗΕ, αποτέλεσε την αρχή για μία φάση καλής γειτονίας και συνεργασίας για ανάπτυξη μεταξύ των δύο χωρών, εξέλιξη που κατέστη δυνατή χάρη στο γεγονός ότι η διαμάχη για το όνομα αφέθηκε για μελλοντική λύση.⁵⁵

Η Ενδιάμεση Συμφωνία αντιμετώπιζε κάποια σημεία που ενδιέφεραν την Ελλάδα, άφηνε όμως σε εκκρεμότητα το βασικό που ήταν η επίλυση του θέματος του ονόματος. Κατάφερε σαφώς να εξομαλύνει τις διμερείς σχέσεις και να μειώσει τις εντάσεις μεταξύ των δύο χωρών. Συγκεκριμένα, τα σημεία αυτά αφορούσαν την αντικατάσταση της σημαίας της πΓΔΜ η οποία είχε τον «Ήλιο της Βεργίνας» αλλά και ερμηνευτική δήλωση στο Σύνταγμά της σχετικά με τις μειονότητες, στην οποία η πΓΔΜ δήλωνε πως δεν θα επενέβαινε στα εσωτερικά της άλλης χώρας. Η συμφωνία όμως προέβλεπε

⁵³Κωφός, «Ελληνικό Κράτος και Μακεδονικές Ταυτότητες (1950-2005)», στο Ιωάννης Στεφανίδης, Βλάσης Βλασίδης, Ευάγγελος Κωφός(επιμ.), *Μακεδονικές ταυτότητες...*, ό.π., σ. 411-412.

⁵⁴Ο.π., σ. 411-412. Τζίμας, *Κρυφές Πτυχές...*, ό.π., σ. 55.

⁵⁵Κωφός-Βλασίδης (επιμ.), *Αθήνα-Σκόπια...*, ό.π., σ. 15.

και την αναγνώριση της πΓΔΜ ως κράτος από την Ελλάδα, την είσοδο της με το προσωρινό της όνομα σε διεθνείς οργανισμούς χωρίς να μπορεί η Ελλάδα να το εμποδίσει αλλά και την άρση του οικονομικού εμπάργκο που είχε επιβληθεί. Ζητήματα που άπτονταν στα αιτήματα της άλλης πλευράς και ικανοποιούνταν απόλυτα. Επίσης, στην Ενδιάμεση υπήρχε η διευκρίνηση ότι, για οποιαδήποτε αμφισβήτηση μιας από τις δύο χώρες ως προς την εφαρμογή της συμφωνίας θα υπήρχε η δυνατότητα να τεθεί το ζήτημα στο Διεθνές Δικαστήριο.⁵⁶ Η πρόβλεψη αυτή, θα παίζει καταλυτικό ρόλο στις σχέσεις των δύο χωρών τα επόμενα χρόνια. Η συμφωνία είχε σαφώς αρκετές ασάφειες και έκρυβε «κάτω από το χαλί» διατυπώσεις που θα τις έβρισκαν μπροστά τους τα δύο Μέρη σε βάθος χρόνου. Η μηδενική αναφορά στην «ελληνική Μακεδονία» που θα σήμαινε αναγνώριση της ταυτότητας της βόρειας ελληνικής επαρχίας, οι δηλώσεις για την ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά που σε σχέση με τη ρητή δήλωση που περιείχε το σχέδιο Βάνς-Όουεν που η Ελλάδα είχε απορρίψει το 1993, ήταν κάποιες από τις αδυναμίες του κειμένου του 1995. Για παράδειγμα, η πρόταση Βάνς-Όουεν προέβλεπε ρητή δέσμευση και για τις δύο χώρες, προκειμένου αυτές να μην χρησιμοποιούν σύμβολα ή οτιδήποτε που να αποτελεί μέρος της ιστορίας ή της πολιτιστικής κληρονομιάς της άλλης, ενώ στην Ενδιάμεση η πρόβλεψη αυτή συναντάται πολύ πιο υποτονική: προβλέπει μόνο την δυνατότητα επισήμανσης της μίας χώρας προς την άλλη, σε περίπτωση που γίνει αντιληπτή η χρήση τέτοιων συμβόλων.⁵⁷

Την επόμενη περίοδο, η κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ με πρωθυπουργό τον Κώστα Σημίτη, ακολούθησε, και μέχρι το 2005, την τακτική της εποχής πριν από τον «εθνικό παροξυσμό» του 1991-1993. Οι μυστικές διπλωματίες μακριά από την Ελλάδα, οι συνομιλίες χωρίς αποτέλεσμα και η διαδικασία εφαρμογής της Ενδιάμεσης Συμφωνίας βοήθησαν στο να ξεχαστεί η ελληνική κοινωνία και να μπορέσει η κυβέρνηση να αποφύγει οτιδήποτε θα μπορούσε να ξεσηκώσει πάλι την κοινή γνώμη.⁵⁸ Μάλιστα, οι κυβερνήσεις Σημίτη (1996-2004) επέδειξαν και μια απρόσμενη ανοχή απέναντι στην

⁵⁶Κοτζιάς, *Η Λογική της Λύσης...*, ό.π., σ. 529. Κωφός, «Ελληνικό Κράτος και Μακεδονικές Ταυτότητες (1950-2005)», στο Ιωάννης Στεφανίδης, Βλάσης Βλασίδης, Ευάγγελος Κωφός (επιμ.), *Μακεδονικές ταυτότητες...*, ό.π., σ. 412-413. Ηρακλείδης, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σ. 189-190.

⁵⁷Κωφός, «Ελληνικό Κράτος...», στο Στεφανίδης-Βλασίδης-Κωφός (επιμ.), *Μακεδονικές Ταυτότητες...*, ό.π., σ. 413.

⁵⁸Ο.π., σ. 414. Ευάγγελος Κωφός, «Η Εκκρεμότητα για τη διαφορά στην ονομασία. Η Ελληνική Οπτική», στο Κωφός-Βλασίδης (επιμ.), *Αθήνα-Σκόπια. Η Επτάχρονη Συμβίωση (1995-2002)*, Παπαζήσης, Αθήνα 2003, σ. 176.

πολιτική οργάνωση «Ουράνιο Τόξο», μια μειονοτική κίνηση Σλαβόφωνων στην Ελλάδα που διεκδικούσε να χρησιμοποιεί το μακεδονικό όνομα και τα παράγωγα του αποκλειστικά, επιτρέποντας τη λειτουργία της ως πολιτικό κόμμα με δικαίωμα συμμετοχής σε εκλογές, είτε τοπικές είτε εθνικές.⁵⁹

Μετά την κρίση των Ιμίων το 1996, η ελληνική εξωτερική πολιτική έστρεψε το βλέμμα της σε άλλες απειλές, αφήνοντας για λίγο στο περιθώριο το «Σκοπιανό» για το οποίο είχε δαπανηθεί διπλωματικό κεφάλαιο. Η Ελλάδα διείσδυσε οικονομικά στα Βαλκάνια εκείνη την περίοδο, με μεγάλη επιτυχία και βρισκόταν σε πορεία ανάπτυξης.⁶⁰ Ωστόσο οι διαπραγματεύσεις δεν έπαψαν. Φρόντισαν όμως οι κυβερνητικοί παράγοντες να μην γίνουν γνωστές, προκειμένου να μην αφυπνιστεί και πάλι ο ελληνικός λαός. Η Ελλάδα, επεδίωκε τις καλές σχέσεις με την πΓΔΜ, καθώς θεωρούσε πως με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να επιτευχθεί πιο εύκολα μία λύση στο θέμα του ονόματος. Στον αντίποδα, οι μαξιμαλιστικές θέσεις των εθνικιστών στην πΓΔΜ έπαιρναν θάρρος από την επιτυχία της Ενδιάμεσης Συμφωνίας και από τα επίσημα χείλη της γειτονικής χώρας, όπως του Υπουργού Εξωτερικών της, που συνέχιζε να υποστηρίζει τις άκαμπτες θέσεις των προηγούμενων ετών.⁶¹ Το 1998 λόγω της πολιτικής αλλαγής που συντελέστηκε στα Σκόπια όταν τις εκλογές κέρδισε το VMRO υπό τον Λιούπτσο Γκεοργίεφσκι αλλά και της αλλαγής ηγεσίας στο ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών –τη σκυτάλη από τον Θεόδωρο Πάγκαλο πήρε ο Γιώργος Παπανδρέου-, οι επαφές θα αποκτήσουν νέα δυναμική προσέγγισης με συστηματικές προσπάθειες και των δύο πλευρών για εξεύρεση μιας κοινά αποδεκτής λύσης.⁶²

Την εποχή αυτή, σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις, έπαιξε και η απειλούμενη σταθεροποίηση της περιοχής από τις ένοπλες συγκρούσεις που ξέσπασαν την άνοιξη του 2001 στην πΓΔΜ, μεταξύ Σλαβομακεδόνων και Αλβανών. Οι συγκρούσεις, που απείλησαν την σταθεροποίηση της περιοχής από έναν επικείμενο εμφύλιο πόλεμο που θα μπορούσε να ξεσπάσει στην πΓΔΜ, τερματίστηκαν με τη Συμφωνία της Αχρίδας που υπογράφηκε τον Αύγουστο του 2001 έπειτα από πίεση της διεθνούς κοινότητας

⁵⁹Κωφός, «Ελληνικό Κράτος...», στο Στεφανίδης-Βλασίδης-Κωφός (επιμ.), *Μακεδονικές Ταυτότητες...*, ό.π., σ. 416-417.

⁶⁰Κοπά, «Από την Πρώην Γιουγκοσλαβική...», στο Εκάβη Αθανασοπούλου, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, Ευστάθιος Τ. Φακιόλας (επιμ.), *Εξωτερική Πολιτική...*, ό.π., σ. 314.

⁶¹Κωφός, «Η Εκκρεμότητα...», στο Κωφός-Βλασίδης (επιμ.), *Αθήνα-Σκόπια...*, ό.π., σ. 183-184.

⁶²Κοπά, «Από την Πρώην Γιουγκοσλαβική...», στο Εκάβη Αθανασοπούλου, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, Ευστάθιος Τ. Φακιόλας (επιμ.), *Εξωτερική Πολιτική...*, ό.π., σ. 315-316.

που επιθυμούσε την επιβολή της ειρήνης στα Βαλκάνια. Η Αθήνα τότε συντάχθηκε στο πλευρό όσων ήθελαν την ειρήνη στην περιοχή στέλνοντας ανεπίσημα «πυροβόλα, πολεμικά ελικόπτερα και αξιωματικούς συμβούλους στον σλαβομακεδονικό στρατό, προσδοκώντας προφανώς τη συμπάθεια του σλαβικού στοιχείου και ενδεχομένως την “εξαργύρωσή” της στη μεταξύ τους διένεξη για την ονομασία».⁶³ Η Ελλάδα, μετά τον πόλεμο για το Κοσσυφοπέδιο αλλά και τη διεθνотική σύγκρουση Αλβανών και Σλαβομακεδόνων κατάφερε να διαδραματίσει σημαντικό ειρηνευτικό ρόλο στην περιοχή. Δεν κατάφερε όμως, αυτό τον ρόλο να τον εκμεταλλευτεί προς όφελός της για να επιλύσει μια διαχρονική διαμάχη για το όνομα της γειτονικής της χώρας με αποτέλεσμα να «διατηρηθεί η *de jure* ονομασία “FYROM” σε διεθνείς, κυρίως, οργανισμούς», που σταδιακά έδινε τη θέση της στην ονομασία «Μακεδονία» σκέτο, ειδικότερα στα παγκόσμια ΜΜΕ.⁶⁴

Μετά από πολλά χρόνια αδιάλλακτων θέσεων και ακαμψίας, η Ελλάδα ήταν πρόθυμη να προχωρήσει στην αποδοχή μιας σύνθετης ονομασίας για όλες τις χρήσεις (*erga omnes*), με το όνομα Μακεδονία ή παράγωγα της να συμπεριλαμβάνονται σε αυτή. Ελλάδα και πΓΔΜ έφτασαν πολύ κοντά σε συμφωνία το 2000-2001 και στην ονομασία *Gorna Makedonija* (Άνω Μακεδονία), με τον πρωθυπουργό της πΓΔΜ όμως τελικά να κάνει πίσω.⁶⁵ Το 2004 η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας επί πρωθυπουργίας Κώστα Καραμανλή, δήλωσε δημόσια την προθυμία της να συμφωνήσει σε μια σύνθετη ονομασία.⁶⁶

1.3 Διαμόρφωση «εθνικής θέσης» για το Μακεδονικό Ζήτημα

Μετά την ανάληψη της διακυβέρνησης από τη ΝΔ το 2004, δύο σημαντικά γεγονότα θα φέρουν και πάλι στο επίκεντρο τη διένεξη με την πΓΔΜ: αναγνώριση της πΓΔΜ από τις ΗΠΑ με το συνταγματικό της όνομα και αίτηση των Σκοπίων για ένταξη στην ΕΕ. Τον Δεκέμβριο του 2005 η πΓΔΜ μπαίνει σε καθεστώς υποψήφιας χώρας με την Ελλάδα να συμφωνεί. Ο Μάθιου Νίμιτς θα επανέλθει τότε, με ορισμένες προτάσεις

⁶³ Σταύρος Τζίμας, «Δέκα χρόνια μετά την Αχρίδα», *Η Καθημερινή*, 12.8.2011. <https://www.kathimerini.gr/opinion/726397/deka-chronia-meta-tin-achrida/> (ανάκτηση 20.9.2023).

⁶⁴ Κωφός, «Η Εκκρεμότητα...», στο Κωφός-Βλασίδης (επιμ), *Αθήνα-Σκόπια...*, ό.π., σ. 251.

⁶⁵ Ηρακλείδης, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σ. 191.

⁶⁶ Κωφός, «The Current Macedonian Issue...», p. 1.

που όταν η μία χώρα θα αποδέχεται, η άλλη θα είναι αρνητική και το αντίθετο. Η Ελλάδα θα δεχτεί να διαπραγματευτεί τότε την πρόταση για όνομα Republika-Makedonija-Skopje (αμετάφραστο), ενώ τα Σκόπια θα την απορρίψουν. Λίγο αργότερα θα προταθεί η διπλή ονομασία Republika Makedonija/Republika Makedonoja-Skopje, την οποία η Αθήνα θα απορρίψει αμέσως. Το φθινόπωρο του 2007 θα διαμορφωθεί η «εθνική θέση» από την Υπουργό Εξωτερικών Ντόρα Μπακογιάννη στην ελληνική Βουλή, με την αποδοχή από τη μεριά του συνόλου σχεδόν των πολιτικών κομμάτων της χώρας, η οποία περιελάμβανε λύση με σύνθετη ονομασία με γεωγραφικό προσδιορισμό στον όρο «Μακεδονία» για όλες τις χρήσεις (erga omnes).⁶⁷

Τον Απρίλιο του 2008 η πΓΔΜ θα αιτηθεί την είσοδό της στο ΝΑΤΟ. Η Ελλάδα όμως βλέποντας πως η γείτονα επιδιέδεται σε διαρκή χρήση του όρου «Μακεδονία» σε όλα τα διεθνή *fora*, έπειτα και από την αναγνώρισή της από τις ΗΠΑ με το συνταγματικό της όνομα, θα συμβάλλει με την θέση της στη μη ένταξη της πΓΔΜ στο ΝΑΤΟ. Στη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι τον ίδιο μήνα, ο Κώστας Καραμανλής προχώρησε στην άσκηση βέτο ως προς την ένταξη της πΓΔΜ στο ΝΑΤΟ, παρά το γεγονός πως στην αίτηση ένταξης η γείτονα αναφερόταν με το προσωρινό της όνομα. Μια απόφαση που ναι μεν ήταν θετική αφού το ζήτημα του ονόματος δεν είχε λυθεί, παραβίαζε όμως την Ενδιάμεση Συμφωνία, σύμφωνα με την οποία η Ελλάδα δεν δικαιούνταν να ασκήσει βέτο στην ενταξιακή πορεία της γειτονικής χώρας.⁶⁸ Στο Συμβούλιο στο Βουκουρέστι το 2008, οι αποφάσεις για διεύρυνση όλων των χωρών που ετέθησαν προς συζήτηση ήταν αρνητικές - Γερμανία και Γαλλία δεν ήθελαν τη διεύρυνση για την Ουκρανία και τη Γεωργία-, πράγμα που έδινε στην Ελλάδα την ευκαιρία να αποφύγει να χρησιμοποιήσει το βέτο, που αποτελούσε παραβίαση της Ενδιάμεσης. Αξίζει να σημειωθεί πως επί της ουσίας η Ελλάδα, δεν προέβη στην άσκηση βέτου. Όμως η ελληνική κυβέρνηση πανηγύρισε το «βέτο» της, προκαλώντας την, μετά από κάποια χρόνια, καταδίκη της από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.⁶⁹ Μάλιστα, τόσο η Ντόρα Μπακογιάννη σε δηλώσεις της μετά το Συμβούλιο που χρησιμοποίησε τη λέξη «βέτο», όσο και ο Καραμανλής σε ομιλίες του στη Βουλή που

⁶⁷Κοππά, «Από την Πρώην Γιουγκοσλαβική...», στο Εκάβη Αθανασοπούλου, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, Ευστάθιος Τ. Φακιδόλας (επιμ.), *Εξωτερική Πολιτική...*, ό.π., σ. 318-319

⁶⁸Κοτζιάς, *Η Λογική της Λύσης...*, ό.π., σ. 563. Ηρακλείδης, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σ. 192. Κοππά, ό.π., σ. 320

⁶⁹Σωτήρης Βαλντέν, *Η Αριστερά στην Κυβέρνηση. Πρέσπες, Ευρώπη: 50+ κείμενα για μια περιπετειώδη πενταετία*, Θεμέλιο, Αθήνα 2019, σ. 176.

αναφερόταν σε παρέμβαση του για να σταματήσει η διαδικασία ένταξης, έδωσαν στην πΓΔΜ την ευκαιρία να εκμεταλλευτεί τη συγκυρία και να προχωρήσει σε παραπομπή της Ελλάδας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, στο οποίο και δικαιώθηκε. Αυτό που ουσιαστικά πήρε η ελληνική κυβέρνηση από το Βουκουρέστι ήταν η δέσμευση για λύση του ζητήματος του ονόματος πριν από την ένταξη της πΓΔΜ στο ΝΑΤΟ. Αυτό αποτέλεσε μια «διόρθωση» σε λάθη που υπήρχαν στην Ενδιάμεση, χωρίς όμως να προχωράει ένα βήμα παρακάτω, που θα μπορούσε να ήταν οι διευκρινίσεις σχετικά με τη μη μονοπώληση του όρου «Μακεδονία» από την άλλη πλευρά. Η κυβέρνηση όμως κατάφερε και κάτι ακόμα: να καλλιεργήσει στην κοινή γνώμη ότι ακολουθήθηκε μια επιτυχημένη πολιτική και πως η χρήση του βέτο ήταν νίκη από πλευράς μας.⁷⁰ Η Νέα Δημοκρατία αρεσκόταν στο να προβάλλει ως θρίαμβο τη διπλωματική της εναντίωση στις αξιώσεις της πΓΔΜ. Άλλωστε, το «Σκοπιανό Ζήτημα», όπως αποκαλούνταν για χρόνια στην Ελλάδα, είχε ριζώσει βαθιά στην ελληνική κοινωνία υπό τη μορφή μιας ανασφάλειας απέναντι σε μία μικρή γειτονική χώρα που «επιβουλευόταν» τον ελληνικό λαό.⁷¹ Η Νέα Δημοκρατία φρόντιζε, με παρόμοιους διπλωματικούς «θριάμβους» της να ενισχύει τον φανατισμό που και αυτή, μαζί με άλλες πολιτικές δυνάμεις κατά τη δεκαετία του 1990, είχε τροφοδοτήσει ουκ ολίγες φορές την κοινή γνώμη.

Η γραμμή που υιοθετήθηκε από την ελληνική πλευρά και τα αποτελέσματα του Συμβουλίου στο Βουκουρέστι σκλήρυναν τη θέση της πΓΔΜ και της κυβέρνησης Γκρουέφσκι. Από το 2008 ξεκίνησε η «αντεπίθεσή» του Γκρουέφσκι με κινήσεις που καλλιεργήσαν τον ανθελληνισμό στη χώρα του και δυναμίτισαν το ήδη τεταμένο κλίμα μεταξύ των δύο χωρών: έθεσε ζήτημα «μακεδονικής μειονότητας» και κατασκεύασε αγάλματα αρχαίων Ελλήνων που παρουσιάζονταν ως «(Σλαβο)Μακεδόνες». Στο μεταξύ, ο χρόνος περνούσε εις βάρος της χώρας μας, καθώς η πΓΔΜ αναγνωριζόταν από όλο και περισσότερες χώρες διεθνώς ως «Μακεδονία» ή «Δημοκρατία της Μακεδονίας» αλλά ακόμα και κράτη που την αναγνώριζαν επίσημα ως πΓΔΜ, αναφέρονταν σε αυτήν ως «Μακεδονία».⁷²

⁷⁰Κοτζιάς, *Η Λογική της Λύσης...*,ό.π., σ. 564. Ηρακλείδης ό.π., σ. 192. Κοππά, στο Εκάβη Αθανασοπούλου, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, Ευστάθιος Τ. Φακίολας (επιμ.), *Εξωτερική Πολιτική...*,ό.π., σ. 320.

⁷¹Κοππά, ό.π., σ. 302.

⁷²Κοτζιάς, ό.π., σ. 570. Ηρακλείδης, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*,ό.π., σ. 193.

Κατά την περίοδο της διακυβέρνησης Κώστα Καραμανλή και της θητείας της Ντόρας Μπακογιάννη στο Υπουργείο Εξωτερικών—που αργότερα θα μάχονταν κατά της Συμφωνίας των Πρεσπών- η Ελλάδα είχε επί της ουσίας αποδεχτεί αρχικά μία διπλή ονομασία, που μετά την αντίδραση του Καραμανλή, μετατράπηκε σε σύνθετη ονομασία με γεωγραφικό προσδιορισμό χωρίς όμως να τίθεται στους όρους μιας συμφωνίας η αλλαγή του Συντάγματος της πΓΔΜ. Μάλιστα, η ελληνική κυβέρνηση τότε είχε προτείνει το όνομα που η Συμφωνία των Πρεσπών το 2018 θα κέρδιζε για την Ελλάδα, δηλαδή «Βόρεια Μακεδονία», πράγμα που τότε δεν δέχτηκε ο υπουργός Εξωτερικών της πΓΔΜ, Αντόνιο Μιλόσοσκι. Μάλιστα, στις διαπραγματεύσεις του 2008, ο Έλληνας διαπραγματευτής πρέσβης Αδαμάντιος Βασιλάκης, είχε δηλώσει σε σημείωμά του, μετά από συνάντησή του με τον ειδικό μεσολαβητή του ΟΗΕ Νίμιτς, την 18^η Αυγούστου 2009 στη Νέα Υόρκη, ότι η ελληνική κυβέρνηση θα μπορούσε να κάνει αποδεκτή την πρόταση του Νίμιτς για διπλή ονομασία. Αυτό σήμαινε πως η Ελλάδα αποδεχόταν την συνταγματική ονομασία της πΓΔΜ για το εσωτερικό, και ονομασία για το εξωτερικό που θα συμπεριελάμβανε τον όρο «Μακεδονία» με γεωγραφικό όμως προσδιορισμό. Ακόμη, συμφωνούσε και για την προτεινόμενη ονομασία για τη γλώσσα της πΓΔΜ, η οποία θα ήταν “makedonski”, δηλαδή «μακεδονική».⁷³

Η επόμενη ελληνική κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Γιώργο Παπανδρέου, φαίνεται να επιθυμούσε την εξεύρεση μιας κοινά αποδεκτής λύσης, πράγμα όμως που δεν έγινε πράξη. Οι συναντήσεις Παπανδρέου με Γκρουέφσκι ήταν αρκετές και σε φιλικό κλίμα, όμως μια συμφωνία δεν κατέστη τελικά δυνατή.⁷⁴ Έντεκα φορές συναντήθηκε ο Έλληνας πρωθυπουργός με τον ομόλογό του, χωρίς όμως κάποιο αποτέλεσμα, αφού γινόταν φανερό πως η άλλη πλευρά δεν ήθελε ειλικρινή λύση. Κατά το διάστημα αυτό, ο Γκρουέφσκι εγκαθίδρυσε στη χώρα του ένα απόλυτα ελεγχόμενο καθεστώς, ενδεδυμένο με εθνικισμό (τοποθέτηση αγάλματος του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην κεντρική πλατεία των Σκοπίων), δυναμιτίζοντας έτσι το κλίμα και δυσχεραίνοντας τις προσπάθειες για λύση.⁷⁵

⁷³Κοτζιάς, *Η Λογική της Λύσης...*, ό.π., σ. 574-576. Δημήτρης Ψαρράς, «Ποιον καίνε τα WikiLeaks;», *εφ. ΗΕφημερίδα των Συντακτών*, 5 Σεπτεμβρίου 2018, σελ. 6-7. Μάκης Πολλάτος, «Τα 6+1 θανάσιμα λάθη της Ντόρας για το Σκοπιανό», *εφ. Πρώτο Θέμα*, 30 Μαρτίου 2008, σ. 10.

⁷⁴Κοτζιάς, ό.π., σ. 583.

⁷⁵Κοππά, «Από την Πρώην Γιουγκοσλαβική...», στο Εκάβη Αθανασοπούλου, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, Ευστάθιος Τ. Φακιόλας (επιμ.), *Εξωτερική Πολιτική...*, ό.π., σ. 322.

Η τελευταία περίοδος, πριν την άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση και την αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής της χώρας που έφτασε μέχρι τη σύναψη και υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών, είναι αυτή από το 2012 έως το 2015. Η συγκυβέρνηση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ-ΔΗΜΑΡ με πρωθυπουργό τον Αντώνη Σαμαρά και αντιπρόεδρο τον Ευάγγελο Βενιζέλο, δεν έχει να επιδείξει κάποια επί της ουσίας διαπραγμάτευση που να δίνει ώθηση για βήματα μπροστά. Είναι γεγονός πως, η Ελλάδα την περίοδο αυτή, βρισκόταν σε βαθιά οικονομική κρίση, συνεπώς ήταν άκρως δύσκολη η συγκυρία για να λυθεί ένα χρονίζον ζήτημα όπως το Μακεδονικό. Η ακαμψία της πΓΔΜ και του πρωθυπουργού της Γκρουέφσκι παρέμενε, παρά το ότι ο Βενιζέλος είχε δηλώσει πως η Ελλάδα θα δεχόταν σύνθετη ονομασία με συμπερίληψη του όρου «Μακεδονία». Ο Γκρουέφσκι δυναμίτιζε τον αλυτρωτισμό στη γείτονα χώρα, παρόλο που γνώριζε πως χωρίς λύση για την ονομασία, δεν θα μπορούσε να ενταχθεί η χώρα του στο ΝΑΤΟ. Στην Αθήνα ακολουθήθηκε μία «πολιτική ανυπαρξία στο θέμα του Ονοματολογικού από την συγκυβέρνηση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ. [...]».⁷⁶ Από επιστολές της εποχής του Αντώνη Σαμαρά και συναντήσεις του Βασιλάκη με τον Νίμιτς, αλλά και μία απόρρητη έκθεση του Βασιλάκη προς τον Σαμαρά το 2012, αποδεικνύεται πως ο άλλοτε υπέρμαχος του αποκλεισμού του όρου «Μακεδονία» στην ονομασία της πΓΔΜ και αυτός που αργότερα θα πολεμούσε με πάθος τη Συμφωνία των Πρεσπών, Αντώνης Σαμαράς, επί πρωθυπουργίας του δεν επιχείρησε ούτε στο ελάχιστο να αλλάξει τις θέσεις και την εξωτερική που είχε ακολουθήσει η ΝΔ το 2008.⁷⁷ Μάλιστα, στις προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησής του το 2012, ο αρμόδιος Υπουργός Εξωτερικών Δημήτρης Αβραμόπουλος είχε αναφέρει χαρακτηριστικά πως η κυβέρνηση προχωράει σε έναν συμβιβασμό, «αποδεχόμενη σύνθετη ονομασία με γεωγραφικό προσδιορισμό και χρήση έναντι όλων».⁷⁸ Εύστοχα παρατηρεί ο Νίκος Κοτζιάς πως «Εάν ο Κων. Μητσοτάκης ως ΥΠΕΞ υιοθέτησε στοιχεία της πολιτικής του Α. Σαμαρά που μόλις είχε αποπέμψει, ο Α. Σαμαράς, ως Πρωθυπουργός οδήγησε την κυβέρνησή του στην υιοθέτηση της πολιτικής του Κων. Μητσοτάκη, που αργότερα θα απέρριπτε ο Κυρ. Μητσοτάκης. Ο φαύλος κύκλος της φοβικής διγλωσσίας».⁷⁹ Θα μπορούσε να πει

⁷⁶Κοτζιάς, ό.π., σ. 582 και σ. 584-585.

⁷⁷Κώστας Βαξεβάνης, «Τα άκρως απόρρητα έγγραφα που ξεγυμνώνουν τη ΝΔ», εφ. *Documento*, 26.1.2019. <https://www.documentonews.gr/article/ta-akrws-aporrhta-eggrafa-poy-xegymnwnoun-th-nd/> (ανάκτηση 15.9. 2023).

⁷⁸Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση Ε΄, 7 Ιουλίου 2012, σ. 73.

⁷⁹Κοτζιάς, *Η Λογική της Λύσης...*, ό.π., σ. 586.

κανείς πως, ο Σαμαράς, σε μια ομιλία του στη Βουλή τον Ιούνιο 2018 σχετικά με την επικείμενη υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών, «επιβεβαιώνει» με τα λεγόμενά του, τον Κοτζιά που τον καταγγέλλει για διγλωσσία: «[...]Εγώ επαναλαμβάνω ήμουν πάντα αντίθετος με ονομασία που θα περιλαμβάνει τη λέξη «Μακεδονία» [...]».⁸⁰ Φαίνεται ότι αυτό το «πάντα» του πρώην πρωθυπουργού αναφερόταν σε προηγούμενες εποχές από εκείνη της συγκυβέρνησής του με το ΠΑΣΟΚ, εκτός αν ο πρωθυπουργός της κυβέρνησης του 2012 δεν γνώριζε τις προγραμματικές θέσεις του υπουργείου εξωτερικών!

Γίνεται φανερό ότι, οι θέσεις της Ελλάδας είχαν χαραχτεί από το 2008 και μετά και μάλιστα με συναίνεση των πολιτικών κομμάτων, εκτός από το ΛΑΟΣ. Η σύνθετη ονομασία, *ergasimnes* και η αναθεώρηση του Συντάγματος της άλλης πλευράς, αποτελούσαν από τότε τις βασικές κόκκινες γραμμές της πολιτικής των κυβερνήσεων από εκεί και έπειτα.⁸¹

⁸⁰Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΡΛΘ΄, 16 Ιουνίου 2018, σ. 9192

⁸¹Σφέτας, *Οι μεταλλάξεις του Μακεδονικού...*, ό.π., σ. 121.

Κεφάλαιο δεύτερο

Η Συμφωνία των Πρεσπών και η εσωτερική πολιτική αντιπαράθεση

2.1 Οι συνθήκες ωριμάζουν

Οι αλλαγές που συντελέστηκαν σε πολιτικό επίπεδο και στις δύο χώρες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην πορεία προς την υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών. Στην Ελλάδα, μία νέα πολιτική δύναμη που ανέλαβε την κυβέρνηση τον Ιανουάριο του 2015, ο ΣΥΡΙΖΑ, θα προσπαθήσει να αλλάξει τη μέχρι τότε στάση της ελληνικής πλευράς ως προς το Μακεδονικό. Το κυβερνών κόμμα, με πρωθυπουργό τον Αλέξη Τσίπρα και Υπουργό Εξωτερικών τον Νίκο Κοτζιά έδειξε από την αρχή της θητείας του πως θέλει να επανεκκινήσει το Μακεδονικό και να προσπαθήσει να προχωρήσει σε μια συμβιβαστική λύση. Μέσα σε λίγους μήνες πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις των Υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών στα Σκόπια και στην Αθήνα δημιουργώντας ένα θετικό κλίμα για μία προσπάθεια συνεννόησης των δύο κρατών.⁸² Ο Κοτζιάς προώθησε τότε μια πολιτική που δημιουργούσε κλίμα εμπιστοσύνης και προετοίμαζε το έδαφος για μία διαπραγμάτευση, τα λεγόμενα Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης (ΜΟΕ).⁸³ Αυτό όμως που επέδρασε καταλυτικά για να ανοίξει επισήμως το κεφάλαιο Μακεδονικό και να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις για την εξεύρεση μιας οριστικής λύσης ήταν η ανάληψη της διακυβέρνησης της πΓΔΜ από τον Ζόραν Ζάεφ τον Δεκέμβριο του 2017, ο οποίος έδειξε να προτεραιοποιεί έναν συμβιβασμό με την Αθήνα.⁸⁴ Το επόμενο διάστημα θα πραγματοποιηθούν συναντήσεις των Υπουργών Εξωτερικών αλλά και των ηγετών των δύο χωρών. Στο παγκόσμιο οικονομικό φόρουμ στο Νταβός τον Ιανουάριο του 2018, Τσίπρας και Ζάεφ θα προβούν σε δηλώσεις για κοινή βούληση επίλυσης των διαφορών. Στη συνάντησή τους συζητήθηκε, μεταξύ άλλων, η ανάγκη λύσης με μία σύνθετη ονομασία έναντι όλων (στο εσωτερικό και στο εξωτερικό) και μέτρων απάλειψης του αλυτρωτισμού. Μάλιστα, ο Ζάεφ, θέλοντας να θεμελιώσει μία σχέση εμπιστοσύνης, ανακοίνωσε την μετονομασία του αεροδρομίου

⁸²Τζίμας, *Κρυφές Πτυχές...*,ό.π., σ. 197-198.

⁸³Κοτζιάς, ό.π., σ. 587.

⁸⁴Τζίμας, *Κρυφές Πτυχές...*,ό.π., σ. 198.

της πΓΔΜ από «Μέγας Αλέξανδρος» σε «Αεροδρόμιο Σκοπίων» και της εθνικής οδού από «Αλέξανδρος Μακεδόνας» σε «δρόμο φιλίας».⁸⁵

Όσα προσπαθούσαν να αποφύγουν οι κυβερνήσεις μετά την ταραγμένη περίοδο του 1991-1993, ο ΣΥΡΙΖΑ κατάφερε να επαναφέρει στην επιφάνεια σε τρία μόλις χρόνια διακυβέρνησής του. Η κοινή γνώμη ξεσηκώθηκε, διοργανώθηκαν συλλαλητήρια κατά των διαπραγματεύσεων και της προσπάθειας επίλυσης του Μακεδονικού και ένα κύμα αποδοκιμασίας προς την κυβέρνηση και τους βουλευτές της πλειοψηφίας –που προϋπήρχε λόγω του μνημονίου που υπέγραψαν- επικράτησε στην ελληνική κοινωνία. Τέλος Ιανουαρίου και αρχές Φεβρουαρίου του 2018 διοργανώθηκαν δύο μεγάλα συλλαλητήρια σε Θεσσαλονίκη και Αθήνα, με τον κόσμο να κατακλύζει τα σημεία των συλλαλητηρίων και μια αφοριστική ατμόσφαιρα για αυτούς που πρόκειται να «πουλήσουν» τη Μακεδονία, να κυριαρχεί.⁸⁶ Στα συλλαλητήρια αυτά –και σε άλλα που διοργανώθηκαν κατά την κρίσιμη αυτή περίοδο-, συμμετείχαν αρκετές χιλιάδες κόσμου μεταξύ των οποίων και βουλευτές της ΝΔ, του ΚΙΝΑΛ και φυσικά της Χρυσής Αυγής. Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης Κυριάκος Μητσοτάκης είχε δώσει το «πράσινο φως» στους βουλευτές του, προκειμένου να συμμετάσχουν στα συλλαλητήρια.⁸⁷ Η κυβέρνηση «πάτησε» πάνω σε αυτή τη συνύπαρξη της Δεξιάς και της Ακροδεξιάς στα συλλαλητήρια, «τσουβαλιάζοντας» πολλές φορές τον κόσμο που συμμετείχε σε αυτά. Από την άλλη, η πατριωτική έκρηξη με εθνικιστικούς όρους και οι πύρινοι λόγοι που ακούστηκαν (παρουσία των αντιπολιτευόμενων θεσμικών παραγόντων) δυναμίτισαν ακόμα περισσότερο το κλίμα της πολιτικής αντιπαράθεσης αλλά και της δυσφορίας του κόσμου απέναντι στους χειρισμούς της κυβέρνησης στο Μακεδονικό.⁸⁸ Εντονη αίσθηση αλλά και περαιτέρω ένταση προκάλεσε η παρουσία του Μίκη Θεοδωράκη στο συλλαλητήριο της Αθήνας, την 4^η Φεβρουαρίου 2018, όπου και εκφώνησε λόγο ενάντια στους κυβερνώντες αποκαλώντας τους «εθνομηδενιστές» και μιλώντας για «αριστερόστροφο φασισμό». Σημείωσε επίσης πως οι γείτονες

⁸⁵Ο.π., σ. 198 και Βίκυ Σαμαρά, «Εξελίξεις για το Σκοπιανό στο Νταβός: Ο Ζάεφ μετονομάζει το αεροδρόμιο και την εθνική από 'Μέγας Αλέξανδρος», *News247*, 24.1.2018, <https://web.archive.org/web/20201109001606/https://www.news247.gr/politiki/live-eikona-oi-diloseis-tsipra-zaef.6573461.html> (ανάκτηση 15.9.2023).

⁸⁶Τζίμας, ό.π., σ. 200.

⁸⁷Αλίκη Μάτση, «Ως ελεύθεροι πολίτες οι βουλευτές της ΝΔ στο συλλαλητήριο», εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 19 Ιανουαρίου 2018, σ. 4. Μικροπολιτικός, Τί έλεγε ο Σαμαράς στους διαδηλωτές;», εφ. *Τα Νέα*, 5 Φεβρουαρίου 2018, σ. 4.

⁸⁸Τζίμας, ό.π., σ. 200-201.

αποκτώντας επίσημα το όνομα «Μακεδονία» δημιουργούν προϋποθέσεις για επέκταση των συνόρων τους εις βάρος της Ελλάδας.⁸⁹ Η παρουσία του Μίκη Θεοδωράκη στο συλλαλητήριο όπως και ο λόγος που εκφώνησε, έρχονταν σε αντίθεση με τη στάση του το 1997, όταν και είχε βρεθεί στα Σκόπια όπου πραγματοποίησε συναυλία ειρήνης και συναδέλφωσης των δύο λαών, με την ευλογία μάλιστα της τότε κυβέρνησης Σημίτη. Ο Θεοδωράκης τότε δήλωνε πως «το πρόβλημα θα υπάρξει αν τα Σκόπια επιδιώξουν αποκλειστικότητα του ονόματος Μακεδονία και άλλα εδάφη με το ίδιο όνομα, όπως η ελληνική Μακεδονία, θεωρηθούν εδάφη υπό κατοχή», στη γαλλική εφημερίδα LeMonde.⁹⁰

Στις 12 Ιουνίου 2018, ο Αλέξης Τσίπρας, αφού πρώτα επισκέφτηκε τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Προκόπη Παυλόπουλο και τον ενημέρωσε σχετικά, ανακοίνωσε με διάγγελμά του στον ελληνικό λαό την επίτευξη συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας και πΓΔΜ: *«Πριν από λίγη ώρα και μετά από πολύμηνες και επίμονες διαπραγματεύσεις, καταφέραμε να καταλήξουμε σε Συμφωνία με τον Πρωθυπουργό της πΓΔΜ, για την επίλυση της χρόνιας διαφοράς μας σε ό,τι αφορά την ονομασία της γείτονος»*. Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, σε μια προσπάθεια κατευνασμού του λαϊκού αισθήματος, που είχε ξεσηκωθεί το προηγούμενο διάστημα, τόνισε, μεταξύ άλλων πως, η Συμφωνία δίνει στην Ελλάδα ηγετικό ρόλο στα Βαλκάνια, προωθεί τη φιλία και την αλληλεγγύη και δημιουργεί αίσθημα περηφάνιας για τη χώρα. Ανέφερε επίσης τα σημαντικότερα σημεία της Συμφωνίας, δίνοντας έμφαση στον σαφή διαχωρισμό που αυτή κάνει στην κληρονομιά και την ιστορικότητα της ελληνικής Μακεδονίας από την ιστορία των γειτόνων, σε μια απόπειρα να προσανατολίσει το κοινό σε αυτά που κέρδισε η Ελλάδα και όχι σε αυτά που θα θεωρήσει ο ελληνικός λαός πως παρέδωσε αμαχητί. Δεν παραλείπει φυσικά να τονίσει πως *«Η Ελληνική Κυβέρνηση υπερασπίστηκε στο ακέραιο όλες τις κόκκινες γραμμές της, όλες τις κόκκινες γραμμές της εθνικής μας θέσης, όπως αυτή διαμορφώθηκε τα τελευταία 20 και πλέον χρόνια»*.⁹¹

⁸⁹ Δημήτρης Ψαρράς, «Μίκη, αλλάζεις την ιστορία σου», εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 5 Φεβρουαρίου 2018, σ. 4.

⁹⁰ Τζίμας, ό.π., σ. 94-95.

⁹¹ Αλέξης Τσίπρας, «Διάγγελμα για τη συμφωνία με την πΓΔΜ», *Ελληνική Δημοκρατία Πρωθυπουργός*, 12.6.2018. <https://www.primeminister.gr/2018/06/12/20065> (ανάκτηση 20.9.2023). Δημήτρης Τερζής, «Επινίκια αλλά με ... τήρηση της κοινοβουλευτικής τάξης», εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 13 Ιουνίου 2018, σ. 6-7.

Στα Σκόπια, ο Ζάεφ προχώρησε στην ανακοίνωση της Συμφωνίας με την Ελλάδα και την κυβέρνηση του Αλέξη Τσίπρα, δίνοντας βαρύτητα στην προοπτική που θα ανοίξει η Συμφωνία στην πΓΔΜ για ένταξη στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ. Τόνισε δε, πως συμβιβάστηκε με την ονομασία «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας» αλλά κατάφερε να κατοχυρώσει μακεδονική γλώσσα και εθνικότητα (στη Συμφωνία «Μακεδονική/πολίτης της Βόρειας Μακεδονίας»). Και αυτός έκανε αναφορά στην οικοδόμηση φιλίας μεταξύ των δύο χωρών και στην επιτέλους επίλυση μιας 25χρονης διαμάχης.⁹²

Τί περιλαμβάνει όμως η Συμφωνία των Πρεσπών και ποιά τα κύρια σημεία της που αποτέλεσαν και αφορμή για την εσωτερική πολιτική αντιπαράθεση που θα ακολουθούσε; Η ονομασία της γειτονικής χώρας θα είναι από εδώ και πέρα «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας», εν συντομία «Βόρεια Μακεδονία». Ονομασία που θα ισχύει για το εσωτερικό της χώρας αλλά και για το εξωτερικό (*erga omnes*). Ακόμη, «Η ιθαγένεια του Δεύτερου Μέρους θα είναι “Μακεδονική/πολίτης της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας”, όπως αυτή θα εγγράφεται σε όλα τα ταξιδιωτικά έγγραφα», «η επίσημη γλώσσα του Δεύτερου Μέρους θα είναι “Μακεδονική γλώσσα”, όπως αναγνωρίστηκε από την Τρίτη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Τυποποίηση των Γεωγραφικών Ονομάτων που διεξήχθη στην Αθήνα το 1977 [...]» (**άρθρο 1**). Με τη Συμφωνία η γειτονική χώρα αποκηρύσσει οποιαδήποτε διεκδίκηση σχέσης της με την Αρχαία Μακεδονία, της οποίας η ελληνική ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά κατοχυρώνεται. Προβλέπεται ότι «Αναφορικά με το Πρώτο Μέρος, με αυτούς τους όρους [«Μακεδονία», «Μακεδόνας»] νοούνται όχι μόνο η περιοχή και ο πληθυσμός της βόρειας περιοχής του Πρώτου Μέρους, αλλά και τα χαρακτηριστικά τους καθώς και ο Ελληνικός πολιτισμός, η ιστορία, η κουλτούρα και η κληρονομιά αυτής της περιοχής από την αρχαιότητα έως σήμερα». (**Άρθρο 7**). Επίσης, η Βόρεια Μακεδονία, έξι μήνες μετά τη θέση σε ισχύ της Συμφωνίας, αναλαμβάνει την υποχρέωση να αφαιρέσει τον Ήλιο της Βεργίνας από όλους τους δημόσιους χώρους της καθώς και να μη χρησιμοποιήσει ξανά το συγκεκριμένο αρχαιοελληνικό σύμβολο σε όλες τις μορφές του. (**Άρθρο 8, παρ. 3**). «Εντός ενός μηνός από την υπογραφή της παρούσης Συμφωνίας, τα Μέρη θα συγκροτήσουν με ανταλλαγή διπλωματικών διακοινώσεων, σε ισομερή βάση, μία

⁹²Νικόλας Ζηργάνος, «Τα Σκόπια με... ανάμικτα συναισθήματα», εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 13 Ιουνίου 2018, σ. 7.

Κοινή Διεπιστημονική Επιτροπή Εμπειρογνομόνων σε ιστορικά, αρχαιολογικά και εκπαιδευτικά θέματα, για να εξετάσει την αντικειμενική, επιστημονική ερμηνεία των ιστορικών γεγονότων βασισμένη σε αυθεντικές, τεκμηριωμένες και επιστημονικά στέρεες ιστορικές πηγές και αρχαιολογικά ευρήματα. [...] Η Επιτροπή θα εξετάσει και, εφόσον το κρίνει απαραίτητο, θα αναθεωρήσει οιαδήποτε σχολικά εγχειρίδια και βοηθητικό σχολικό υλικό όπως χάρτες, ιστορικούς άτλαντες, οδηγούς διδασκαλίας που χρησιμοποιούνται σε ένα από τα Μέρη, σύμφωνα με τις αρχές και τους σκοπούς της ΟΥΝΕΣΚΟ και του Συμβουλίου της Ευρώπης. [...]»(**Άρθρο 8, παρ. 5**). Επιπροσθέτως, η Συμφωνία περιλαμβάνει διατάξεις για άρση του αλυτρωτισμού και αναθεωρητισμού και υποχρεώνει την Βόρεια Μακεδονία να προχωρήσει σε συναφείς τροποποιήσεις στο Προοίμιο του Συντάγματός της. (**Άρθρο 3**). Ακόμη, απαγορεύεται η ανάμειξη στα εσωτερικά ζητήματα του ενός Μέρους στο άλλο, αναφορά που σχετίζεται με διεκδίκηση μειονότητας (**άρθρο 4, παρ. 3**).⁹³

⁹³Ηρακλείδης, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σ. 336-345.

2.2 Εσωτερική πολιτική αναταραχή

Και ενώ οι δύο χώρες έδωσαν τα χέρια και η συμφωνία επρόκειτο να υπογραφεί έπειτα από λίγες μέρες, ο ασκός του Αιόλου για την ελληνική εσωτερική διαμάχη, μεταξύ των πολιτικών κομμάτων αλλά και μεταξύ κυβερνητικών αξιωματούχων, είχε ανοίξει για τα καλά. Ο αρχηγός του κόμματος των ΑΝΕΛ, που συμμετείχε στην κυβέρνηση, Πάνος Καμμένος, είχε διαμηνύσει πως αυτός και το κόμμα του δεν θα ψηφίσουν μία συμφωνία που θα περιλαμβάνει το όνομα Μακεδονία για τους γείτονες. Η Νέα Δημοκρατία και ο Κυριάκος Μητσοτάκης διερρήγγυαν τα ιμάτια τους για τον όρο «Μακεδονία», η Φώφη Γεννηματά και το ΚΙΝΑΛ τοποθετούνταν αρνητικά στη συμφωνία και ο Σταύρος Θεοδωράκης, επικεφαλής του κόμματος ΠΟΤΑΜΙ, εμφανιζόταν θετικός.⁹⁴ Σε συζήτηση που διεξαγόταν εκείνες τις μέρες στη Βουλή για οικονομικό πολυνομοσχέδιο, ο Κυρ. Μητσοτάκης, μεταξύ άλλων, θα κάνει λόγο για υποθήκευση του μέλλοντος της πατρίδας με μία κακή συμφωνία (εννοεί τη συμφωνία που ετοιμάζεται να υπογράψει η Ελλάδα με την πΓΔΜ) και επειδή *«η Κυβέρνηση δεν διαθέτει ούτε τη λαϊκή εξουσιοδότηση, ούτε την πολιτική νομιμοποίηση να συνεχίσει την ανεύθυνη πορεία της [...]»* ο ίδιος και όλοι οι βουλευτές του κόμματός του, κατέθεσαν πρόταση δυσπιστίας προς την κυβέρνηση, αναγκάζοντας τον Αλέξη Τσίπρα να έρθει στη Βουλή και να συζητηθεί λεπτομερώς η συμφωνία που πρόκειται να συναφθεί με την γειτονική χώρα. Μάλιστα, θέλοντας να δικαιολογήσει την αρνητική στάση της παράταξής του, τόνισε πως απόλυτη προτεραιότητά του είναι η ενότητα του ελληνικού λαού και όχι ο διχασμός του στο όνομα της ενότητας των γειτόνων.⁹⁵ Ο Κυρ. Μητσοτάκης προχώρησε σε μία κίνηση πολιτικής και κοινοβουλευτικής στρατηγικής, καταθέτοντας πρόταση μομφής και αυτό γιατί γνώριζε για τους τριγμούς μεταξύ των κυβερνητικών εταίρων, ΣΥΡΙΖΑ και ΑΝΕΛ, καθώς ο Καμμένος σημείωνε σε όλους τους τόνους πως δεν θα ψηφίσει τη συμφωνία. Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης πόνταρε σε αυτή τη διαφωνία, θέλοντας να φέρει προ των ευθυνών του τον Καμμένο, με την ελπίδα πως θα υπερψηφίσει την πρόταση μομφής που αφορούσε το Μακεδονικό. Σε μια στρατηγική επίσης κίνηση και από μέρους του ωστόσο, ο Αλέξης Τσίπρας είχε καταθέσει ήδη αίτημα για διεξαγωγή συζήτησης σε επίπεδο

⁹⁴Τζίμας, *Κρυφές Πτυχές...*,ό.π., σ. 199 και Χάρης Ιωάννου, «"Καύσωνας" στη Βουλή μέχρι το Σάββατο», *εφ. Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 15 Ιουνίου 2018, σ. 5.

⁹⁵Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΠΛΣΤ', 14 Ιουνίου 2018, σ. 8892-8893.

πολιτικών αρχηγών προκειμένου να ενημερώσει τη Βουλή για το κείμενο της Συμφωνίας.⁹⁶

Οι μέρες που ακολούθησαν και οι συζητήσεις που διεξήχθησαν στη Βουλή ενόψει της πρότασης δυσπιστίας της ΝΔ κατά της κυβέρνησης, έφτασαν το πολιτικό θερμόμετρο στα ύψη. Κατηγορίες που εκτοξεύτηκαν εκατέρωθεν, κυβέρνησης και αντιπολίτευσης, προσπάθεια και από τις δύο πλευρές να επιχειρηματολογήσουν για το αν η Συμφωνία με την (τότε ακόμα) πΓΔΜ είναι καλή ή κακή αλλά και έξαρση ενός ακραίου εθνικισμού από το ναζιστικό μόρφωμα της Χρυσής Αυγής που τότε βρισκόταν στη Βουλή ως πολιτικό κόμμα, συνθέτουν το περιεχόμενο της εν λόγω συζήτησης στη Βουλή. Οι έννοιες πατριωτισμός και εθνικισμός χάθηκαν στη μετάφραση σε εκείνη τη διήμερη κοινοβουλευτική συζήτηση και η προσπάθεια για επίκληση στο συναίσθημα του ελληνικού λαού επικράτησε των πολιτικών επιχειρημάτων.

Η τριήμερη συζήτηση επί της πρότασης μομφής της ΝΔ κατά της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, που προηγήθηκε της υπογραφής της Συμφωνίας των Πρεσπών μεταξύ των δύο χωρών, ήταν άκρως επεισοδιακή. Ποιά ήταν όμως τα βασικά επιχειρήματα της μιας και ποιά της άλλης πλευράς; Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης Κυρ. Μητσοτάκης στην ομιλία του, μεταξύ άλλων, θα εγκαλέσει την κυβέρνηση για το ότι έδωσε τα πάντα στους γείτονες, τους αναγνώρισε μακεδονική εθνότητα, μακεδονική γλώσσα, πως το *erga omnes* δεν διασφαλίζεται και πως επί της ουσίας η συμφωνία αυτή τροφοδοτεί τον «σκοπιανό αλυτρωτισμό».⁹⁷ Επιχειρήματα που ακούστηκαν σχεδόν από όλους τους βουλευτές της ΝΔ κατά τη διάρκεια των τοποθετήσεών τους, ομιλίες που σταχυολόγησαν την κεντρική γραμμή αντίθεσης της ΝΔ στην επερχόμενη συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και πΓΔΜ:

-μη εξασφάλιση του *erga omnes*.

-μείζονα ελληνική υποχώρηση ή παραχώρηση της χρήσης του επιθέτου «Μακεδονικής» για την εθνότητα και τη γλώσσα.

-σύσταση διεπιστημονικής επιτροπής που θα εξετάσει τον τρόπο διδασκαλίας της Ιστορίας και των δύο χωρών ώστε να αρθούν οι αλυτρωτικές αναφορές, πράγμα

⁹⁶Χάρης Ιωάννου, «Αύριο ο πρωθυπουργός θα ενημερώσει τη Βουλή για τη συμφωνία», εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 14 Ιουνίου 2018, σ. 3.

⁹⁷Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΠΛΘ', 16 Ιουνίου 2018, σ. 9218.

απαράδεκτο αφού επιτρέπει η Ελλάδα με τον τρόπο αυτό να ελεγχθεί η ιστορία που «διδάσκονται τα παιδιά μας» για πιθανές αλυτρωτικές αναφορές.⁹⁸

-δημιουργία τετελεσμένων αφού με την υπογραφή της Συμφωνίας, δίνει η ελληνική κυβέρνηση το πράσινο φως για την ένταξη της γείτονος στο ΝΑΤΟ.

-έρχεται μία συμφωνία από μία εύθραυστη κυβερνητική πλειοψηφία, αφού ο κυβερνητικός εταίρος δεν συμφωνεί με αυτή και τονίζει σε όλους τους τόνους ότι θα την καταψηφίσει.⁹⁹

-δεν υπάρχει εθνική ομοψυχία, δεν ζητήθηκε ποτέ η συναίνεση των άλλων κομμάτων ούτε και ενημερώθηκαν.¹⁰⁰

Κυρίαρχη θέση στα επιχειρήματα της αξιωματικής αντιπολίτευσης κατείχε και η θεωρία περί παραχάραξης της ιστορίας από μέρους της κυβέρνησης, περί παράδοσης της ελληνικής ιστορίας στους γείτονες, περί οδυνηρού εθνικού συμβιβασμού και παράδοσης της Μακεδονίας.¹⁰¹ Σε αυτή την κομβικής σημασίας συζήτηση στο κοινοβούλιο, διαπιστώνεται πως εκτός από τις διαφωνίες της αντιπολίτευσης για τη Συμφωνία με την πΓΔΜ, ειπώθηκαν πολλά και για το παρελθόν. Για το ιστορικό παρελθόν της χώρας αλλά και το πολιτικό. Η ανάγνωση της ιστορίας από την κάθε πλευρά, είχε πολύ ενδιαφέρον εκείνες τις μέρες και γενικότερα εκείνη την εποχή που το Μακεδονικό βρισκόταν στο προσκήνιο. Όμως αυτό που επικράτησε ήταν μια εθνοκεντρική προσέγγιση της ελληνικής πραγματικότητας, με όρους διχαστικούς. Ο Αλέξης Τσίπρας είχε ανοιχτά κατηγορήσει τον Κυριάκο Μητσοτάκη και τους βουλευτές της ΝΔ για «εθνικιστικές κορώνες» στις ομιλίες τους, που ενθάρρυναν τον εθνικιστικό παροξυσμό της Χρυσής Αυγής: *«[...]Αφήσατε τους Βουλευτές σας, δεν ξέρω αν τους παρακινήσατε κιόλας, να ομιλούν για προδότες, για προδοσίες, για μειοδοσίες, με αποτέλεσμα μέσα από αυτήν τη συμπεριφορά να αφήνετε ορθάνοιχτη την κερκόπορτα στον εθνικιστικό εσμό της Χρυσής Αυγής, στους υμνητές της χούντας και των ναζί να έρχονται στο Κοινοβούλιο, σε αυτό εδώ το Βήμα και να παρακινούν σε*

⁹⁸Κωνσταντίνος Τσιάρας, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΡΑΖ', 14 Ιουνίου 2018, σ. 8992.

⁹⁹Γεώργιος Κουμουτσάκος, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΡΑΖ', 14 Ιουνίου 2018, σ. 8997-8999.

¹⁰⁰Θεόδωρος Φορτσάκης, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΡΑΖ', 14 Ιουνίου 2018, σ. 9023-9024.

¹⁰¹Κωνσταντίνος Γκιουλέκας, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΡΑΖ', 14 Ιουνίου 2018, σ. 9007. Μάξιμος Χαρακόπουλος, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΡΑΖ', 14 Ιουνίου 2018, σ. 9014.

κατάλυση του πολιτεύματος, σε κατάλυση της δημοκρατίας. Έχετε ακέραια την ευθύνη, κύριε Μητσοτάκη, για αυτό. Έχετε ακέραια την ευθύνη που ως όμηρος της ακροδεξιάς πτέρυγας του κόμματός σας και του κ. Σαμαρά, δίνετε νομιμοποίηση στο φίδι να ξεμυτίσει από το αυγό του και μάλιστα μμέσα στο άντρο της δημοκρατίας, στο Κοινοβούλιο».¹⁰² Πράγματι, μεγάλο μέρος των βουλευτών της αξιωματικής αντιπολίτευσης είχε επιδοθεί σε εκφράσεις όπως «η Μακεδονία είναι μία και ελληνική»,¹⁰³ «τώρα φτιάχνετε από την αρχή αλυτρωτισμό και τους δίνετε και το δικαίωμα να έλθουν μμέσα στη χώρα μας, να ελέγχουν σύμβολα, τα οποία - λέει- θα αφαιρούνται αν διαφωνεί η άλλη πλευρά»¹⁰⁴ «πρόκειται για εθνική προδοσία!»¹⁰⁵, «ποτέ έλληνας Πρωθυπουργός δεν παρέδωσε την εθνική μας κληρονομιά ούτε προχώρησε σε μειοδοσία».¹⁰⁶

Είναι αξιοσημείωτο το ότι η κάθε πλευρά χρησιμοποίησε τη λέξη πατριωτισμός πάρα πολλές φορές στο λόγο της. Ο καθένας απέδιδε τη δική του ερμηνεία, στο πλαίσιο της προσπάθειας να δειχθεί ότι από τη μία, αυτοί που φέρνουν τη Συμφωνία προχωρούν σε μια πράξη πατριωτισμού που δυναμώνει την Ελλάδα, και από την άλλη πλευρά πως αυτή η Συμφωνία είναι ενάντια στον πατριωτισμό του ελληνικού λαού, αφού παραδίδει εθνικά κεκτημένα. Άκρως ενδιαφέρουσα ήταν η τοποθέτηση του πρώην πρωθυπουργού Αντώνη Σαμαρά, ενός πολιτικού που στις αρχές της δεκαετίας του 1990 είχε παίξει καθοριστικό ρόλο στις εξελίξεις του Μακεδονικού Ζητήματος, όντας πρωτεργάτης της αδιάλλακτης και μαξιμαλιστικής θέσης της Ελλάδας περί άρνησης οποιουδήποτε συμβιβασμού με την πΓΔΜ, αλλά και ένας από τους πολιτικούς που συναίνεσε –αν όχι προκάλεσε- στον εθνικό παροξυσμό της τότε εποχής. Συνεπώς στη στάση της δεκαετίας του 1990 ο Σαμαράς επιδόθηκε σε κορώνες εθνικοφροσύνης. Κατηγόρησε τον ΣΥΡΙΖΑ πως τα έδωσε όλα, πως δημιουργεί αίσθημα εθνικής ταπείνωσης στον ελληνικό λαό, πως θα έρθει η στιγμή που θα λογοδοτήσει για τη λαϊκή οργή που προκαλεί. Ο πρώην πρωθυπουργός τόνισε τον πατριωτισμό όσων αντιστέκονταν στη Συμφωνία, σε αντίθεση με τον «εθνομηδενισμό» των κυβερνώντων

¹⁰²Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΠΛΘ', 16 Ιουνίου 2018, σ. 9227.

¹⁰³Σάββας Αναστασιάδης, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΠΛΘ', Ιουνίου 2018, σ.9197.

¹⁰⁴Σοφία Βούλτεψη, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΠΛΗ', 15 Ιουνίου 2018, σ. 9133.

¹⁰⁵Δημήτριος Κυριαζίδης, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΠΛΗ', 15 Ιουνίου 2018, σ. 9079.

¹⁰⁶Χρήστος Κέλλας, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΠΛΗ', 15 Ιουνίου 2018, σ. 9075.

και προσπάθησε να ενεργοποιήσει τα φοβικά ένστικτα της κοινωνίας αναφέροντας πως η Συμφωνία αποτελεί «έκτρωμα» και «θρυαλλίδα αποσταθεροποίησης» που «βάζει μπουρλότο» στην Ελλάδα.¹⁰⁷ Τον λόγο των περισσότερων βουλευτών της αξιωματικής αντιπολίτευσης, συμπύκνωσε ο αρχηγός της, Κυρ. Μητσοτάκης, την τελευταία μέρα της τριήμερης συζήτησης, σε ένα ίσως πιο μετριοπαθές μοτίβο από αυτό του Σαμαρά και ορισμένων βουλευτών ης ΝΔ, κινούμενος όμως στην ίδια λογική. Αρχικά επιτέθηκε στον πρόεδρο των ΑΝΕΛ, κατηγορώντας τον για καιροσκοπισμό, σε μια απέλπιδα προσπάθεια να τον ωθήσει σε υπερψήφιση της πρότασης μομφής της ΝΔ, πράγμα που θα σήμαινε ότι η κυβέρνηση θα έχανε την δεδηλωμένη, θα έπεφτε και η χώρα θα οδηγούνταν σε εκλογές.¹⁰⁸ Ο Π. Καμμένος και οι ΑΝΕΛ είχαν δηλώσει πως δεν θα ψηφίσουν τη Συμφωνία των Πρεσπών όταν αυτή έρθει προς κύρωση στην ελληνική Βουλή, ξεκαθαρίζοντας όμως πως δεν πρόκειται να υπερψηφίσουν στην παρούσα φάση την πρόταση μομφής κατά της κυβέρνησης στην οποία ο ίδιος και το κόμμα του συμμετείχαν.¹⁰⁹ Ο Κυρ. Μητσοτάκης κατηγορήσε την κυβέρνηση για μη συναίνεση των υπόλοιπων κομμάτων, για μυστική διπλωματία χωρίς ενημέρωση με διαφάνεια και λογοδοσία, για πρωτοφανή υπαναχώρηση από τις εθνικές κόκκινες γραμμές, επαναλαμβάνοντας όλα τα παραπάνω επιχειρήματα που οι βουλευτές του είχαν χρησιμοποιήσει. Μίλησε για ιστορικές ευθύνες και ιστορική συγκυρία. Τόνισε πως ο ίδιος και η παράταξή του σέβεται την εναντίωση του ελληνικού λαού απέναντι στη Συμφωνία, που την εκφράζει μέσα από τα μεγαλειώδη συλλαλητήρια, σημειώνοντας πως δεν συνηγορεί στο κύμα μισαλλοδοξίας και οργής όπως έκανε ο ΣΥΡΙΖΑ όταν βρισκόταν στην αντιπολίτευση. *«Είμαστε εδώ για να ενώσουμε τους Έλληνες και όχι να τους διχάσουμε»*, ανέφερε χαρακτηριστικά. Δεν δίστασε μάλιστα να υπονοήσει ότι, ο Αλέξης Τσίπρας αντάλλαξε μια κακή συμφωνία για τα εθνικά συμφέροντα της χώρας, με την γείτονα, προκειμένου να αποκομίσει διευκολύνσεις στα θέματα της οικονομίας.

110

Από τη μεριά της, η επικεφαλής της Δημοκρατικής Συμπαράταξης ΠΑΣΟΚ-ΔΗΜΑΡ, Φώφη Γεννηματά εγκάλεσε και αυτή την κυβέρνηση για διαπραγματεύσεις εν κρυπτώ, για απουσία διαλόγου με τα υπόλοιπα κόμματα, για διχασμό της ελληνικής κοινωνίας,

¹⁰⁷Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΠΛΘ', 16 Ιουνίου 2018, σ. 9191-9194.

¹⁰⁸Στο ίδιο, σ. 9217.

¹⁰⁹Στο ίδιο, σ. 9215.

¹¹⁰Στο ίδιο, σ. 9216-9220.

για αβεβαιότητες και αρνητικά σημεία στη Συμφωνία, για ανάληψη άμεσων δικών μας δεσμεύσεων ενώ η υλοποίηση της Συμφωνίας είναι στο χέρι της γείτονος. Η Γεννηματά εκθείασε στον λόγο της την Ενδιάμεση Συμφωνία του 1995 που το κόμμα της είχε συνομολογήσει και υπογράψει με την πΓΔΜ, τονίζοντας πως αυτή έβαλε τέλος στις παλινωδίες της ΝΔ της περιόδου 1991-1993. Σημείωσε ακόμα πως η παράταξή της και η κοινοβουλευτική της ομάδα δεν εμπιστεύεται την «επικίνδυνη και ανίκανη» κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ, η οποία ναρκοθετεί το μέλλον της χώρας. Η Γεννηματά, όπως και οι περισσότεροι βουλευτές της παράταξής της, ανέφεραν πως υπάρχουν θετικά σημεία στη Συμφωνία, όμως εν συνόλω δεν συμφωνούν αφού αυτή δεν εξαλείφει πλήρως τον αλυτρωτισμό των γειτόνων και αποδεχόμενη η χώρα μας τον όρο «μακεδονική» για γλώσσα και ταυτότητα επιτρέπει να επιχειρηθεί θεμελίωση του μακεδονικού έθνους.¹¹¹ Ο εισηγητής μάλιστα του ΠΑΣΟΚ-ΔΗΜΑΡ Κώστας Σκανδαλίδης, ακολουθώντας την πεπατημένη των βουλευτών της ΝΔ έκανε επίκληση στην αξιοπρέπεια του ελληνικού λαού η οποία πλήττεται από την απόφαση για μια τέτοια συμφωνία. Επιπλέον, εμμέσως πλην σαφώς παραδέχτηκε στην τοποθέτησή του πως η παράταξή του θα υπερψηφίσει την πρόταση μομφής, όχι απαραίτητα για την λίγο καλή-κακή συμφωνία αλλά για να πέσει η κυβέρνηση.¹¹²

Ο Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ, Δημήτρης Κουτσούμπας, χαρακτήρισε πολιτικά επικίνδυνη την κυβέρνηση που ανοίγει τον δρόμο για να καταστεί η Ελλάδα ορμητήριο του ΝΑΤΟ και στρατιωτικός στόχος σε περίπτωση ιμπεριαλιστικού πολέμου, αφού η Συμφωνία έγινε με την παρέμβαση των ΗΠΑ και της ΕΕ. Επιπλέον, το ΚΚΕ υποστήριξε πως παραμένει ο αλυτρωτισμός με την αποδοχή μακεδονικής γλώσσας και εθνότητας. Το ΚΚΕ επέλεξε να αποχωρήσει μετά την ομιλία του Κουτσούμπα την δεύτερη μέρα της τριήμερης συζήτησης και να μην συμμετέχει στην ψήφιση της πρότασης δυσπιστίας.¹¹³ Το κόμμα της Ένωσης Κεντρώων υπό την προεδρία του Βασίλη Λεβέντη επιδιδόμενο σε εθνικιστικό λόγο, καταφέρθηκε και αυτό κατά της Συμφωνίας με βασικό επιχείρημα ότι δεν αποδέχεται ούτε ως ή άλλως τον όρο «Μακεδονία» σε οποιαδήποτε συμφωνία που αφορά στην ονομασία του γειτονικού

¹¹¹Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΡΛΘ΄, 16 Ιουνίου 2018, σ. 9212-9214.

¹¹²Κωνσταντίνος Σκανδαλίδης, Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΡΛΖ΄, 14 Ιουνίου 2018, σ. 8999.

¹¹³Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΡΛΗ΄, 15 Ιουνίου 2018, σ. 9054-9057. Νικόλαος Καραθανασόπουλος, Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΡΛΖ΄, 14 Ιουνίου 2018, σ. 9001.

«κρατιδίου», όπως το αποκαλούσε.¹¹⁴ Στον αντίποδα, ο πρόεδρος του κόμματος ΠΟΤΑΜΙ, Σταύρος Θεοδωράκης, αποτίμησε θετικά τη συμφωνία, δήλωσε πως την περίοδο αυτή ήταν μια σημαντική ευκαιρία να λυθεί το ζήτημα –έχοντας στη γείτονα χώρα τον μετριοπαθή Ζάεφ που διευκολύνει τις διαπραγματεύσεις-, σημειώνοντας όμως και αυτός κάποια σημεία που θα πρέπει να διορθωθούν.¹¹⁵

Ένα στοιχείο πάντως που δεν έλειψε από καμία αντιπολιτευτική γραμμή εκείνες τις ημέρες της κοινοβουλευτικής συζήτησης, ήταν οι αναφορές στην πολιτική που είχε ακολουθήσει η κυβέρνηση ως προς την οικονομία της χώρας. Είναι γεγονός πως ο ΣΥΡΙΖΑ, παρά τις προεκλογικές δεσμεύσεις του, είχε προχωρήσει στην ψήφιση μνημονίου –ενός επιπλέον των δύο που είχαν φέρει οι προηγούμενες κυβερνήσεις- και οι πολίτες της χώρας ήταν άκρως δυσαρεστημένοι με το κυβερνών κόμμα. Γι' αυτό και το οικονομικό επιχείρημα που προέβαλε σύσσωμη η αντιπολίτευση, ενίσχυε το πολιτικό της επιχείρημα, πως η κυβέρνηση είχε αποτύχει να βγάλει τη χώρα από τα μνημόνια όπως υποσχόταν, και τώρα ερχόταν με μία κακή συμφωνία που αφορά τα εθνικά συμφέροντα της χώρας, να δώσει άλλο ένα «χτύπημα» στον ελληνικό λαό.

Ποιά ήταν όμως τα αντεπιχειρήματα του κυβερνώντος κόμματος, προς υπεράσπιση της Συμφωνίας που επρόκειτο να υπογράψει; Η εισηγήτρια από την πλευρά του ΣΥΡΙΖΑ, Σία Αναγνωστοπούλου σε μια ομιλία ιστορικού περιεχομένου, αναφέρθηκε στην εθνική θέση της χώρας και πως αυτή διαμορφώθηκε με την πάροδο του χρόνου, σημειώνοντας πως ο ΣΥΡΙΖΑ την ακολούθησε χωρίς παρεκκλίσεις για να φτάσει στην Συμφωνία των Πρεσπών που πρόκειται να υπογραφεί ανάμεσα στις δύο χώρες. Η Αναγνωστοπούλου υπερτόνισε τη σημασία που έχει η εξασφάλιση της ειρήνης σε μια περιοχή που έχει γνωρίσει δεινά και πολέμους, όπως είναι τα Βαλκάνια. Δίνοντας έμφαση στην συνανάπτυξη και την αλληλεγγύη που πρέπει να έχουν μεταξύ τους οι λαοί, δημιουργώντας «ασπίδες φιλίας» που να αντιμάχονται τους αναθεωρητισμούς, χαρακτήρισε ιστορική στιγμή την εξεύρεση λύσης για ένα μείζον εθνικό ζήτημα, που όπως είπε, ταλάνισε την ελληνική κοινωνία και την ελληνική πολιτική σκηνή επί πάρα πολλά χρόνια. Η εισηγήτρια του ΣΥΡΙΖΑ κατηγόρησε τη ΝΔ για προσπάθεια διχασμού, χρησιμοποιώντας τα εθνικά θέματα ώστε να δημιουργήσει «καθεστώς εθνικοφροσύνης» και την εγκάλεσε για ανικανότητα χρόνων στη δημιουργία μιας

¹¹⁴Ιωάννης Σαρίδης, Συνεδρίαση ΠΛΖ', 14 Ιουνίου 2018, σ. 9003-9005.

¹¹⁵Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΠΛΘ', 16 Ιουνίου 2018, σ. 9210

πατριωτικής γραμμής που να λαμβάνει υπόψη τους κινδύνους του μέλλοντος. «Σε αυτήν την περιοχή του κόσμου, της Ευρώπης, έχουμε μεσοτοιχίες τα έθνη μεταξύ μας, οι οποίες είναι δύσκολα διακριτές. Αποφασίζει ένας λαός την κρίσιμη στιγμή: Ή αυτές τις μεσοτοιχίες τις κάνει ασπίδα προστασίας για να προχωρήσει στο μέλλον ή τις κάνει οχυρό, κλείνεται στο καβούκι και πολεμάει με όλον τον κόσμο απ' έξω. Ελπίζω αυτό το Κοινοβούλιο να αρθεί στο ύψος των ιστορικών περιστάσεων», ανέφερε στο κλείσιμο της τοποθέτησής της, θέλοντας να δώσει το στίγμα της Συμφωνίας στην οποία πρόκειται να προχωρήσει η κυβέρνηση και να φέρει προ των ευθυνών τους τους διαφωνούντες σε μια ιστορική στιγμή για την καλή γειτονία, την ειρήνη και την ευημερία στην περιοχή.¹¹⁶ Είναι γεγονός όμως πως οι ομιλίες κάποιων βουλευτών του ΣΥΡΙΖΑ, ξεπέρασαν τα όρια της ψύχραιμης παράθεσης των επιχειρημάτων τους, στην προσπάθειά τους ίσως να απαντήσουν στον εθνικιστικό λόγο και τις επιθέσεις που δέχτηκαν από ορισμένους της αντιπολίτευσης. Έτσι, ακούστηκαν και από το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ χαρακτηρισμοί και εκφράσεις όπως «η ιστορία σας συνοδεύεται από πατριδοκάπηλους, συνεργάτες της χούντας, των ναζί» και «προδότες».¹¹⁷

Η ομιλία του Υπουργού Εξωτερικών Νίκου Κοτζιά, ήταν ανάμεσα σε άλλες, χαρακτηριστική για τις απαντήσεις που έδινε στις διαφωνίες και στα αρνητικά που προέβαλε η αντιπολίτευση. Ο Κοτζιάς θέλοντας να απαντήσει στο επιχείρημα περί τετελεσμένων, παραδέχεται στην αρχή της ομιλίας του πως έγινε συμβιβασμός και από τις δύο πλευρές, επισημαίνοντας πως και οι γείτονες θα βρεθούν προ τετελεσμένων, καθώς δεν είναι διόλου εύκολο για μία χώρα να αλλάξει το όνομά της και να προχωράει σε συνταγματικές τροποποιήσεις. Έθεσε, με αυτόν τον τρόπο, στους πολιτικούς του αντιπάλους το διπλωματικό επιχείρημα πως μία διεθνής συμφωνία συνάπτεται μόνο με συμβιβασμούς διαφορετικά η άλλη λύση είναι ο πόλεμος. Τετελεσμένα άλλωστε, τόνισε, βρήκε η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ από τις προηγούμενες κυβερνήσεις και θύμισε στη ΝΔ τα πεπραγμένα της δικής της διαχείρισης επί του ονοματολογικού ζητήματος, στα οποία δεν εξασφαλιζόταν το *erga omnes*, όταν η Ελλάδα διαπραγματευόταν άλλη ονομασία για εσωτερική και άλλη για διεθνή χρήση. Προσπάθησε να διευκρινίσει ότι η Συμφωνία αναφέρεται σε ιθαγένεια (*nationality*), που είναι και ο νομικός δεσμός του πολίτη με το κράτος και όχι σε εθνότητα, για το οποίο τον εγκαλεί η αντιπολίτευση. Αναφορικά με τη γλώσσα, ο Κοτζιάς σημείωσε πως, η Ελλάδα είχε αναγνωρίσει τη

¹¹⁶Πρακτικά Βουλής, Συνεδρίαση ΠΛΖ', 14 Ιουνίου 2018, σ. 8996-8997.

¹¹⁷Αναστασία Γκαρά, Πρακτικά Βουλής, Συνεδρίαση ΠΛΖ', 14 Ιουνίου 2018, σ. 9042.

«Μακεδονική» ως γλώσσα του ΟΗΕ σε συνδιάσκεψη του 1977, επί Νέας Δημοκρατίας και πως ήδη από τη δεκαετία του 1950 ο τότε Υπουργός Εξωτερικών Ευάγγελος Αβέρωφ αναφερόταν σε «Μακεδονική γλώσσα» που αναγνωριζόταν στο Σύνταγμα της Γιουγκοσλαβίας. Σε αυτό όμως που διαφοροποιείται η Συμφωνία που έφερε ο ΣΥΡΙΖΑ, είναι πως με το άρθρο 7 παράγραφος 4 τονίζεται ρητά ότι η γλώσσα της γειτονικής χώρας δεν έχει καμία σχέση με την ελληνική Μακεδονία και την αρχαία ελληνική κληρονομιά της Μακεδονίας. Σχετικά με το επιχείρημα της άλλης πλευράς περί ένταξης της Βόρειας Μακεδονίας στο ΝΑΤΟ χωρίς να μπορεί η Ελλάδα να φέρει αντίρρηση, ο Κοτζιάς σημείωσε πως ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ έχει δεσμευτεί ότι όταν κυρωθεί η Συμφωνία από το Ελληνικό Κοινοβούλιο, η Βόρεια Μακεδονία (κατά τη Συμφωνία), θα λάβει πρόσκληση για ένταξη στο ΝΑΤΟ, διευκρινίζοντας πως αυτό δεν σημαίνει αυτόματη ένταξη, αφού τίθενται προϋποθέσεις με βασική αυτή της τήρησης των δεσμεύσεων τους απέναντι στη Συμφωνία με την Ελλάδα. Τέλος, στις αιτιάσεις της αντιπολίτευσης για μυστική διπλωματία και ενέργειες που έγιναν χωρίς κομματική συναίνεση, ο τότε ΥΠΕΞ υποστήριξε πως ενημέρωνε την Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων της Βουλής όπως και τους πολιτικούς Αρχηγούς, κάποιιοι μάλιστα από τους οποίους δεν ήθελαν να τον συναντούν και έστελναν εκπροσώπους τους, όπως είπε.¹¹⁸

Είναι γεγονός πως σύγκληση του Συμβουλίου των Πολιτικών Αρχηγών δεν έγινε εκείνες τις μέρες της διαπραγμάτευσης.¹¹⁹ Όμως, ο Κοτζιάς ενημέρωνε συχνά τους πολιτικούς αρχηγούς για την πορεία των διαπραγματεύσεων.¹²⁰

Και η ομιλία του πρωθυπουργού Αλέξη Τσίπρα όμως, περιελάμβανε απαντήσεις-επιχειρήματα σχετικά με τα όσα του καταλόγιζε η αντιπολίτευση. Για το θέμα του ονόματος, της ιθαγένειας και της γλώσσας, επανέλαβε τα όσα είχαν ειπωθεί προηγουμένως από τον Κοτζιά. Ο Τσίπρας έδωσε έμφαση, μεταξύ άλλων, στον κατά την αντιπολίτευση αλυτρωτισμό που «δεν εξαλείφεται» κάνοντας ειδική αναφορά στο άρθρο 7 της Συμφωνίας. Κατά τον ίδιο, τους υπουργούς και τους βουλευτές του το άρθρο 7 ήταν αυτό που περιέκλειε όλη την ουσία της Συμφωνίας και έδινε οριστικό

¹¹⁸Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΠΛΘ', 16 Ιουνίου 2018, σ. 9220-9224.

¹¹⁹«Σκοπιανό: Υπεγράφη η Συμφωνία από Τσίπρα και Ζάεφ στις Πρέσπες», *Vouliwatch*, 17.6.2018. <https://vouliwatch.gr/news/article/prespes-makedoniko-tsipras-zaef> (ανάκτηση 10.2.2024).

¹²⁰Κυριάκος Καρυώτης, «Σκοπιανό: Ενημέρωση Φ. Γεννηματά και Β. Λεβέντη από τον Ν. Κοτζιά», *ERTNEWS*, 3.4.2018. <https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/politiki/skopiano-enimerosi-ton-politikon-archigon-apo-ton-n-kotzia-2/> (ανάκτηση 10.2.2024).

τέλος στην χρόνια εργαλειοποίηση και τον σφετερισμό της ιστορίας από μέρους της γείτονα, αφού εξασφάλιζε την διαφοροποίηση της ιστορίας τους από την αρχαία ελληνική κληρονομιά. Επίσης, θέλοντας να υπενθυμίσει το μείζον αίτημα της Ελλάδας κατά την περίοδο 1991-1993, που αφορούσε την υποτιθέμενη μειονότητα που διεκδικούσαν οι γείτονες στη χώρα μας, επισήμανε πως τώρα πια με τις τροποποιήσεις του Συντάγματος που οφείλουν να κάνουν στην πΓΔΜ, εξαλείφεται η οποιαδήποτε αναφορά σε μειονότητες σε άλλες χώρες.¹²¹

Αποκορύφωμα της κοινοβουλευτικής αυτής διαδικασίας ήταν η ομιλία του βουλευτή της Χρυσής Αυγής, Κωνσταντίνου Μπαρμπαρούση, ο οποίος απογείωσε τον ακροδεξιό, διχαστικό, επικίνδυνο για τη δημοκρατία λόγο κατά τη διάρκεια της τοποθέτησής του, φτάνοντας μάλιστα στο σημείο να καλέσει τον στρατό να προβεί σε πραξικόπημα ενάντια στη νόμιμα εκλεγμένη κυβέρνηση! *«[...] Και επειδή η πολιτική ηγεσία της χώρας δεν νομοθετεί προς το συμφέρον του έθνους, αλλά για το προσωπικό της συμφέρον, καλώ τη στρατιωτική ηγεσία της χώρας, να σεβαστεί τον όρκο της, να συλλάβει τον Πρωθυπουργό Αλέξη Τσίπρα, τον Πάνο Καμμένο και τον Προκόπη Παυλόπουλο, για να αποτραπεί αυτή η προδοσία. Τα κεφάλια σας στις Πρέσπες!»*.¹²² Οι δηλώσεις του καταδικάστηκαν από τα κόμματα, με τον πρόεδρο της Βουλής να στερεί για το υπόλοιπο της ημέρας το δικαίωμα λόγου –με τη σύμφωνη γνώμη της Ολομέλειας της Βουλής– από τους εκπροσώπους της Χρυσής Αυγής.¹²³ Διόλου ηπιότερες βέβαια ήταν και οι τοποθετήσεις των υπολοίπων βουλευτών του μορφώματος Χρυσή Αυγή, αν εξαιρέσουμε το κάλεσμα σε πραξικόπημα του Μπαρμπαρούση. Χαρακτηριστική η ομιλία του εισηγητή του κόμματος και εκ των υστέρων καταδικασμένου Ηλία Κασιδιάρη, ο οποίος επιδόθηκε σε ένα ακροδεξιό, εθνικιστικό, πολεμοχαρές παραλήρημα ενδεδυμένο με απειλές και φρικιαστικές εκφράσεις. Μίλησε για «ανθέλληνες», για «αντικοινοβουλευτική συμμορία», για «προδοσία των ιερών και των οσίων της πατρίδας», για «συμμορίτες». Δεν δίστασε από βήματος Βουλής να αναφέρει πως «αν ήταν ο Μακεδονομάχος Καπετάν Κώττας εδώ θα αποκεφάλιζε τον Ζάεφ»!¹²⁴

¹²¹Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΡΛΘ', 16 Ιουνίου 2018, σ. 9228.

¹²²Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΡΛΗ', 15 Ιουνίου 2018, σ. 9047.

¹²³Ελενα Βαρίνου, «Κάλεσμα για πραξικόπημα από το βήμα της Βουλής!», εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 16-17 Ιουνίου 2018, σ. 4-5.

¹²⁴Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΡΛΖ', 14 Ιουνίου 2018, σ. 9012-9013.

Η πρόταση μομφής της ΝΔ κατά της κυβέρνησης με αφορμή την επικείμενη υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών, καταψηφίστηκε στις 16 Ιουνίου του 2018, έπειτα από ονομαστική ψηφοφορία. 153 βουλευτές ψήφισαν κατά και 127 υπέρ.¹²⁵ Οι ΑΝΕΛ και ο Πάνος Καμμένος, παρά τη διαφωνία του με τη Συμφωνία, καταψήφισε τελικά την πρόταση δυσπιστίας της ΝΔ, στηρίζοντας τον ΣΥΡΙΖΑ και τον Αλέξη Τσίπρα. Μάλιστα, διέγραψε από την κοινοβουλευτική του ομάδα τον Δημήτρη Καμμένο, ο οποίος υπερψήφισε την παραπάνω πρόταση. Η κυβέρνηση βγήκε αλώβητη από την πρόκληση της ΝΔ και του Κυρ. Μητσοτάκη, όμως η πλειοψηφία της στη Βουλή μετρούσε έναν βουλευτή μείον και κυρίως θα έπρεπε από εδώ και πέρα να αναζητήσει περαιτέρω συμμαχίες για να κυρώσει τη Συμφωνία με την πΓΔΜ στο ελληνικό κοινοβούλιο, δεδομένης της άρνησης του κυβερνητικού εταίρου ως προς την ψήφισή της.¹²⁶

¹²⁵Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΠΛΘ', 16 Ιουνίου 2018, σ. 9236.

¹²⁶«Απορρίφθηκε η πρόταση μομφής της Νέας Δημοκρατίας κατά της κυβέρνησης», *Vouliwatch*, 16.6.2018. <https://vouliwatch.gr/news/article/78384714-a445> (ανάκτηση 12.2.2024).

2.3 Υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών. Ο δύσκολος δρόμος προς την κύρωση

Την επόμενη μέρα, στις 17 Ιουνίου του 2018 οι πρωθυπουργοί των δύο χωρών, Αλέξης Τσίπρας και Ζόραν Ζάεφ βρέθηκαν στο χωριό Ψαράδες στις Πρέσπες, όπου ενώπιόν τους οι υπουργοί Εξωτερικών Νίκος Κοτζιάς και Νικόλα Ντιμιτρόφ υπέγραψαν τη Συμφωνία των Πρεσπών που «έθεσε τέλος σε μια διαμάχη δεκαετιών». Στην τελετή υπογραφής της Συμφωνίας, παρευρέθηκαν –σε μια κίνηση υψηλού συμβολισμού– και οι Μάθιου Νίμιτς, ειδικός μεσολαβητής του ΟΗΕ, Φεντερίκα Μογκερίνι, ύπατη εκπρόσωπος Εξωτερικής και Άμυνας της ΕΕ, Γιοχάνες Χαν, επίτροπος Διεύρυνσης της ΕΕ, Ρόζμαρι ντι Κάρλος, διευθύντρια πολιτικών υποθέσεων του ΟΗΕ.¹²⁷

Στο πεδίο των εξελίξεων από εδώ και πέρα και μέχρι την κύρωση της Συμφωνίας από το Ελληνικό Κοινοβούλιο στις 25 Ιανουαρίου 2019,¹²⁸ βρισκόταν η γειτονική χώρα, η οποία έπρεπε να κυρώσει τη Συμφωνία στο κοινοβούλιό της, να διενεργήσει δημοψήφισμα προκειμένου να εγκριθεί η Συμφωνία και κατόπιν να περάσει από τη Βουλή της τις συνταγματικές τροποποιήσεις που όριζε η Συμφωνία. Τελικά η πΓΔΜ κατάφερε να περάσει από όλα τα στάδια που όριζε η Συμφωνία, πριν αυτή φτάσει στην Ελλάδα για κύρωση, χωρίς να υπάρξει μπλοκάρισμα από την αντιπολίτευση και με τον Ζάεφ να κερδίζει μία ακόμα μάχη στο εσωτερικό, έχοντας στο πλευρό του και τους δυτικούς συμμάχους. Βεβαίως την όλη διαδικασία υλοποίησης του «οδικού χάρτη» προς την κύρωση στη γειτονική χώρα, μόνο εύκολη δεν μπορεί να τη χαρακτηρίσει κανείς. Ο Ζάεφ είχε να αντιμετωπίσει την απόλυτα αρνητική στάση της αντιπολίτευσης και την άρνηση του προέδρου Ιβάνοφ ακόμα και στην υπογραφή του διατάγματος του νόμου για την κύρωση της Συμφωνίας.¹²⁹ Κυρίως όμως, την –τελικά– τρομακτικά μικρή συμμετοχή που καταγράφηκε στο δημοψήφισμα της 30^{ης} Σεπτεμβρίου του 2018. Μπορεί το αποτέλεσμα να ήταν υπέρ της Συμφωνίας (91,48% υπέρ έναντι 5,64% κατά), όμως η συμμετοχή έφτασε μόλις στο 36,87%. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός

¹²⁷ Νικόλας Ζηργάνος και Αλέξανδρος Σταματίου, «Είμαι 40 χρόνων και πρώτη φορά βλέπω σκάφος να έρχεται από την απέναντι όχθη», εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 18 Ιουνίου 2018, σ. 6-7.

¹²⁸ «ΝΑΙ» στη Συμφωνία των Πρεσπών-Υπέρ ψήφισαν 153 βουλευτές, κατά τάχθηκαν 146 βουλευτές. «Παρών» από τον Γρ. Ψαριανό», *Αθηναϊκό –Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων*, 25.1.2019. <https://web.archive.org/web/20190129073640/http://www.amna.gr/home/article/328415/NAI-sti-Sumfonia-ton-Prespon-Yper-psifisan-153-bouleutes--kata-tachthikan-146-bouleutes-Paron-apo-ton-Gr-Psariano-> (ανάκτηση 12.2.2024).

¹²⁹ Τζίμας, *Κρυφές Πτυχές...*, ό.π., σ. 235-259.

πως στην πΓΔΜ, οι δύο αντιτιθέμενες πλευρές έσπευσαν να πανηγυρίσουν αμφότερες το αποτέλεσμα. Η κυβέρνηση ερμήνευσε το συντριπτικό «ΝΑΙ» της κάλπης ως ξεκάθαρη απόφαση των πολιτών υπέρ της «Ευρωπαϊκής Μακεδονίας», όπως ανέφερε σε συνέντευξη τύπου ο Ζάεφ, η δε αντιπολίτευση με το διάγγελμα του προέδρου Ιβάνοφ μίλησε για νίκη, ζητώντας την παραίτηση της κυβέρνησης και την προσφυγή σε εκλογές, αφού ο λαός απέρριψε τη Συμφωνία.¹³⁰ Το δημοψήφισμα στην πΓΔΜ προκάλεσε αμηχανία και στην Αθήνα, καθώς το υπουργείο εξωτερικών το χαρακτήρισε «αντιφατικό» τονίζοντας όμως πως αυτό δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα και εν συνεχεία ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Αλέξης Τσίπρας έσπευσε να συγχαρεί τον ομόλογό του για την γενναία απόφαση να προχωρήσει στην εφαρμογή της Συμφωνίας. Στον αντίποδα, ο κυβερνητικός εταίρος Πάνος Καμμένος «διάβασε» το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος ως θρίαμβο, χαρακτηρίζοντάς το άκυρο, δίνοντας πάτημα στην αξιωματική αντιπολίτευση να μιλά για διαφορετικές προσεγγίσεις στην κυβέρνηση και να σημειώνει πως η ίδια θα κάνει τα πάντα για να μην «ισχύσει η εθνικά επιζήμια Συμφωνία των Πρεσπών». Η Δύση πάντως, ΗΠΑ, ΕΕ , NATO και Γερμανία έσπευσε να χαιρετήσει το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, μιλώντας για ιστορική Συμφωνία, σε αντίθεση με τη Ρωσία που κατηγόρησε τη Δύση για πιέσεις στους πολίτες της πΓΔΜ και χαρακτήρισε «άκυρο» το δημοψήφισμα, απειλώντας εμμέσως με βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Γίνεται σαφές πως η Συμφωνία των Πρεσπών ξεπερνούσε το διμερές επίπεδο και την πολύχρονη διένεξη μεταξύ των δύο χωρών, με τον ξένο παράγοντα να μην μένει σε ρόλο παρατηρητή.¹³¹

Ενόσω στην πΓΔΜ δρομολογούνταν οι εξελίξεις ως προς τα βήματα που έπρεπε να ολοκληρώσει η χώρα για να φτάσει στην Ελλάδα η Συμφωνία προς κύρωση, στην ελληνική πολιτική σκηνή συντελούνταν τεκτονικές αλλαγές. Στις 17 Οκτωβρίου 2018 ο Κοτζιάς θα αποστείλει επιστολή παραίτησης στον Τσίπρα, προκαλώντας πολιτικό σεισμό αλλά και ανησυχία στη γειτονική χώρα. Η παραίτηση του Κοτζιά ήρθε μετά από ένα επεισοδιακό υπουργικό συμβούλιο, στο οποίο ο ίδιος ήρθε σε σφοδρή αντιπαράθεση με τον Καμμένο, με τον Τσίπρα να κρατά στάση ουδετερότητας - σύμφωνα με τις δημοσιογραφικές πηγές-, πράγμα που εξόργισε τον Κοτζιά. Ο Τσίπρας θέλοντας να κατευνάσει τις ανησυχίες της πΓΔΜ αλλά και να έχει την πρωτοβουλία

¹³⁰Ο.π., σ. 248.

¹³¹Ο.π., σ. 249-250.

των κινήσεων, ανέλαβε ο ίδιος το χαρτοφυλάκιο του υπουργείου εξωτερικών.¹³² Όμως, αυτό που φαινόταν να είναι προδιαγεγραμμένο για την κυβερνητική συμμαχία ΣΥΡΙΖΑ και ANEΛ δεν άργησε να συμβεί. Μετά την ψήφιση όλων των συνταγματικών αλλαγών από την πλειοψηφία στο κοινοβούλιο των Σκοπίων στις 11 Ιανουαρίου 2019,¹³³ η «μπάλα» ήταν πια στο γήπεδο της Αθήνας, αφού τώρα η Ελλάδα καλούνταν να κυρώσει τη Συμφωνία μέσα σε κλίμα πολιτικού –και όχι μόνο– αναβρασμού. Στις 13 Ιανουαρίου ο Καμμένος, που είχε δηλώσει κατηγορηματικά πως δεν θα ψηφίσει τη Συμφωνία των Πρεσπών, υπέβαλλε στον Τσίπρα την παραίτησή του από Υπουργός Άμυνας και γνωστοποίησε πως αποχωρεί από την κυβέρνηση κάνοντας κάλεσμα και στους υπουργούς του να πράξουν το ίδιο. Ο Τσίπρας, που προφανώς ήταν προετοιμασμένος για αυτή τη στιγμή, έκανε δεκτή την παραίτηση του κυβερνητικού του εταίρου προχωρώντας σε αίτημα για ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή, με αφορμή την Συμφωνία.¹³⁴ Η κίνηση του Τσίπρα έδειξε πως ο ίδιος είχε φροντίσει να εξασφαλίσει την κυβερνητική πλειοψηφία, πράγμα που αποδείχθηκε με την ολοκλήρωση της διαδικασίας της συζήτησης στη Βουλή, καθώς το κοινοβούλιο έδωσε ψήφο εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση με 151 βουλευτές να υπερψηφίζουν έναντι 148 που καταψήφισαν. Οι βουλευτές –εκτός της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ– που έδωσαν «το φιλί της ζωής» στην κυβέρνηση του Αλέξη Τσίπρα, ήταν οι προερχόμενοι από τους ANEΛ Έλενα Κουντουρά, Θανάσης Παπαχριστόπουλος, Κώστας Ζουράρις και Βασίλης Κόκκαλης, καθώς και η Κατερίνα Παπακώστα αλλά και ο διαγραφείς από το Ποτάμι, Σπύρος Δανέλλης.¹³⁵ Ήταν φανερό πως ο πρωθυπουργός ήθελε να προχωρήσει τις επόμενες ημέρες στην κύρωση της Συμφωνίας των Πρεσπών, έχοντας εξασφαλίσει την πλειοψηφία και να αποφύγει έτσι να βρεθεί η κυβέρνηση προ εκπλήξεως σε ενδεχόμενη καταψήφισή της. Στην διήμερη αυτή συζήτηση στη Βουλή πρωταγωνιστικό ρόλο είχε ο αποχωρήσας από την κυβέρνηση Πάνος Καμμένος. Ο ίδιος στην ομιλία του, θέλοντας να δικαιολογήσει και την

¹³²Βασίλης Σκουρής, «Παραιτήθηκε ο Νίκος Κοτζιάς», *News247*, 17.10.2018, <https://www.news247.gr/politiki/paraitithike-o-nikos-kotzias/> (ανακτήθηκε 15.3.2024). Τζίμας, ό.π., σ. 259-260 και σ. 263.

¹³³«Εγκρίθηκε η συνταγματική αναθεώρηση στα Σκόπια - Πέρασε η τροπολογία για το όνομα», *Liberal*, 11.1.2019. <https://staging-liberal.unicorndomain.gr/amyna-diplomatia/egkrithike-i-syntagmatiki-anatheorisi-sta-skopia-perase-i-tropologia-gia-onoma> (ανάκτηση 15.3.2024).

¹³⁴Τζίμας, ό.π., σ. 270-273. Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΝΔ', 14 Ιανουαρίου 2019, σ. 2582

¹³⁵«Ψήφος εμπιστοσύνης: Η κυβέρνηση Τσίπρα πήρε παράταση ζωής από 151 βουλευτές», *CNN Greece*, 16.1.2019. <https://www.cnn.gr/politiki/story/162154/psifos-empistosynis-h-kyvernisi-tsipra-pire-paratasi-zois-apo-151-voyleytes/amp> (ανάκτηση 15.3.2024).

παραμονή του στο κυβερνητικό σχήμα μέχρι εκείνη τη στιγμή –παρά την ήδη υπογραφείσα Συμφωνία-,υποστήριξε πως είχε πάρει διαβεβαιώσεις από τον πρωθυπουργό αλλά και τον Υπουργό Εξωτερικών πως η Συμφωνία θα ερχόταν προς κύρωση μετά τις εκλογές. Δεν δίστασε δε, να χαρακτηρίσει τη Συμφωνία αντεθνική, αντισυνταγματική και αντιδημοκρατική που παραχωρεί τον ένδοξο ελληνικό μακεδονικό πολιτισμό στις διάφορες πληθυσμιακές ομάδες που αποτελούν το γειτονικό πολιτικό κράτος.¹³⁶Το διαζύγιο των δύο εταίρων, που συμπορεύτηκαν για περίπου τρεισήμισι χρόνια, μπορεί να φάνηκε βελούδινο, ο Καμμένος όμως, με την ακραία του ρητορική, δεν παρέλειψε να κατηγορήσει –και αυτός- τον «πρώην» για «προδοσία του έθνους».

¹³⁶Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΝΣΤ΄, 16 Ιανουαρίου 2019, σ. 2736 και σ. 2738.

2.4 Κύρωση της Συμφωνίας των Πρεσπών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο

Τέλος Ιανουαρίου 2019 και συγκεκριμένα το τριήμερο 23-25/1 γράφτηκε ο κοινοβουλευτικός επίλογος της δύσκολης και επίπονης διαδικασίας της κύρωσης της Συμφωνίας των Πρεσπών από το ελληνικό κοινοβούλιο. Η συζήτηση στη Βουλή αποτέλεσε ένα ακόμη επεισόδιο εντάσεων, αλληλοκατηγοριών και τα αντίπαλα στρατόπεδα διασταύρωσαν για πολλοστή φορά τα πολιτικά τους ξίφη. Οι εθνικιστικές κορώνες δεν έλειψαν ούτε από αυτήν την κρίσιμη συνεδρίαση στο ελληνικό κοινοβούλιο. Με πρωτεργάτες τους βουλευτές της Χρυσής Αυγής, εκφράσεις περί προδοσίας, μειοδοσίας και εκχώρησης εδαφών της χώρας στους γείτονες ακούστηκαν για πολλοστή φορά στην ελληνική Βουλή, με το κλίμα να διαφαίνεται από την αρχή πως θα ήταν εκρηκτικό. Στο επίκεντρο των πολέμιων της κύρωσης της Συμφωνίας των Πρεσπών, τέθηκαν οι συνταγματικές τροποποιήσεις που πραγματοποίησε η γείτονα, πράγμα που αποτελούσε και προϋπόθεση για να φτάσει η Συμφωνία στο ελληνικό κοινοβούλιο. Η ΝΔ έθεσε πρώτη το ζήτημα, διά του κοινοβουλευτικού της εκπροσώπου Νίκου Δένδια, τονίζοντας πως η εθνική αντιπροσωπεία δεν έχει στα χέρια της το αναθεωρημένο Σύνταγμα της γείτονος και πως μόνο με ένα απλό ψήφισμα που κατέθεσε ο Αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών Γιώργος Κατρούγκαλος, δεν είναι δυνατόν να προχωρήσει η συζήτηση για την κύρωση της Συμφωνίας. Το βασικό επιχείρημα επ' αυτού που έθεσε ο Δένδιας ήταν πως, χωρίς το ολόκληρο αναθεωρημένο Σύνταγμα, οι γείτονες θα χρησιμοποιούν το απλό συμπληρωματικό έγγραφο κατά τον τρόπο που επιθυμούν και όταν το επιθυμούν.¹³⁷ Το επιχείρημα αυτό της ΝΔ αλλά και άλλων αντιπολιτευόμενων κομμάτων, θα είναι ένα από τα κυριότερα που θα χρησιμοποιήσει η αντιπολίτευση σε αυτήν την τριήμερη συζήτηση του Ιανουαρίου. Ένα επιχείρημα που θα αποτελέσει κάτι καινούριο στη φαρέτρα της ΝΔ που κατά τα άλλα θα επιδοθεί στην παρόμοια επιχειρηματολογία που είχε στις περασμένες συζητήσεις επί του Μακεδονικού και της Συμφωνίας των Πρεσπών.

Ένα ενδιαφέρον σημείο στην έναρξη αυτής της συζήτησης, ήταν η απρόσμενη σύμπλευση μεταξύ ΣΥΡΙΖΑ και ΝΔ. Στην τοποθέτηση του κοινοβουλευτικού εκπροσώπου της Χρυσής Αυγής Ηλία Κασιδιάρη, επί της πρότασης συνταγματικότητας που κατέθεσε το κόμμα του, ο Δένδιας αρνήθηκε να πάρει θέση, πόσο μάλλον να στηρίζει την ένσταση συνταγματικότητας παρά το γεγονός πως και το

¹³⁷Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση Ξ', 23 Ιανουαρίου 2019, σ. 2969-2970.

δικό του κόμμα διαφωνούσε με τη Συμφωνία που πρόκειται να κυρωθεί. Ο Κασιδιάρης επιδόθηκε, όπως ήταν αναμενόμενο, σε ακραίους για τα κοινοβουλευτικά δεδομένα χαρακτηρισμούς μιλώντας για εκχώρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων, για «εθνική προδοσία», «επαχθή συνθήκη», για ικανοποίηση αξιώσεων ενός «ανύπαρκτου κρατικού μορφώματος».¹³⁸ Ο Δένδιας με σκληρή αλλά επιβεβλημένη θα έλεγε κανείς γλώσσα, προχώρησε σε επίθεση κατά της Χρυσής Αυγής και του Κασιδιάρη λέγοντας πως αρνείται να τοποθετηθεί επί ενός θέματος που θέτει ένα κόμμα που έχει για έμβλημα του τον αγκυλωτό σταυρό, που αποτελείται από εθνοκάπηλους που «στο παρελθόν πρόδωσαν τον τόπο, την Μακεδονία, το έθνος και τον λαό». Ο ΣΥΡΙΖΑ διά του Σταύρου Κοντονή, συμφώνησε απόλυτα με την τοποθέτηση του Δένδια ο οποίος καταχειροκροτήθηκε και από την πτέρυγα του κυβερνώντος κόμματος. «Στους νεοναζί και στους δολοφόνους του Παύλου Φύσσα δεν επιτρέπουμε να υπερασπίζονται το Σύνταγμα!», πρόσθεσε ο Κοντονής.¹³⁹ Ήταν μια στιγμή ανάσας για τη δημοκρατία, σε εποχές που το ναζιστικό μόρφωμα της Χρυσής Αυγής προσπαθούσε «με νύχια και με δόντια» να επιβάλλει τη φασιστική του ιδεολογία και πρακτικές στην ελληνική κοινωνία, καπηλευόμενο ένα θέμα εξωτερικής πολιτικής της χώρας με ακραίους όρους, μέσα και έξω από τη Βουλή.

Εισηγήτρια από πλευράς του κυβερνώντος κόμματος ήταν και πάλι η Σία Αναγνωστοπούλου, η οποία μέσα από την ομιλία της, έδωσε τον τόνο και τη γραμμή του ΣΥΡΙΖΑ προς υποστήριξη της Συμφωνίας των Πρεσπών. Η Αναγνωστοπούλου έκανε μία ιστορική αναδρομή στο «οδοιπορικό» του Μακεδονικού Ζητήματος, τονίζοντας τη συμβολή του Αντώνη Σαμαρά στα κρίσιμα χρόνια της εθνικιστικής έξαρσης που ακολούθησαν της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας. Θέλοντας να δείξει πως η τωρινή Συμφωνία είναι συνέχεια των προσπαθειών για να σταματήσει η χώρα να αποτελεί «βαλκανικό πρόβλημα», σημείωσε πως η αρχή έγινε με την Ενδιάμεση Συμφωνία του 1995 εκεί όπου τέθηκαν κάποιες αρχικές βάσεις για την καλή γειτονία αλλά και την προστασία των εθνικών συμφερόντων μας. *«Δεν έλυσε προβλήματα, γι' αυτό -και επειδή ήταν προσωρινή συμφωνία και επειδή δεν προχώρησε στο επόμενο βήμα τώρα προχωράει στο επόμενο βήμα, η Συμφωνία των Πρεσπών πατάει σε αυτή την ενδιάμεση και την καταργεί, βέβαια, αφού έχουμε μία καινούργια».* Η προσωρινότητα όμως της Ενδιάμεσης, ανέφερε η Αναγνωστοπούλου, κράτησε ζωντανό και

¹³⁸Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση Ξ', 23 Ιανουαρίου 2019, σ. 2978.

¹³⁹Στο ίδιο, σ. 2979.

αναζωπύρωσε τον εθνικισμό και των δύο χωρών, γι' αυτό και πολύ σωστά η κυβέρνηση Καραμανλή με τη Ντόρα Μπακογιάννη στο τιμόνι του υπουργείου εξωτερικών χάραξαν το 2007 την εθνική γραμμή που ήταν η σύνθετη γεωγραφική ονομασία με *erga omnes*. Στη συνέχεια απαρίθμησε κάποιες από τις βασικές διατάξεις της ΣτΠ: σύνθετη ονομασία *erga omnes*, συνταγματικές τροποποιήσεις στη γείτονα, οριστικό τέλος στον αλυτρωτισμό και στην ύπαρξη μειονότητας στην Ελλάδα, διασφάλιση του παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος της ελληνικής Μακεδονίας. Το άρθρο 7 της Συμφωνίας *«Ξεχωρίζει τις διαφορετικές ιστορικότητες, τη διαφορετική κληρονομιά [...] ξεχωρίζει πεντακάθαρα τι συμβαίνει, τι είναι του ενός και τι είναι του άλλου, τι είναι αυτό που απασχολεί την ταυτότητά του, το συναίσθημά του. Και το δικό μας συναίσθημα είναι ότι η ελληνική Μακεδονία είναι ελληνική»*.¹⁴⁰

Τα επιχειρήματα συμφωνούντων και διαφωνούντων με τη Συμφωνία επανήλθαν στη συζήτηση για την κύρωση. Η ΝΔ διά τον εισηγητή της –και όχι μόνο- Γιώργο Κουμουτσάκο κατηγόρησε την κυβέρνηση για συνθηκολόγηση με την γειτονική χώρα σε ευαίσθητα ταυτοτικά θέματα, χωρίς την συναίνεση της πλειοψηφίας. Και μάλιστα, αντί να χρησιμοποιήσει ως διαπραγματευτικό χαρτί την αντίθεση μεγάλου μέρους των πολιτών, με τις ενέργειές της δίχασε τον ελληνικό λαό, απέφυγε να ζητήσει εθνική συναίνεση με κύριο μέλημά της να διχάσει τους πολιτικούς της αντιπάλους.¹⁴¹ Αντιπαρέβαλλε τη στάση της ΝΔ το 2008 και στη Σύνοδο του ΝΑΤΟ τονίζοντας πως με εθνική ευθύνη αλλά και εθνικό μέτωπο η τότε κυβέρνηση πέτυχε μια μεγάλη εθνική επιτυχία όταν κέρδισε τη συναίνεση του ΝΑΤΟ σχετικά με την ένταξη των Σκοπίων η οποία δεν θα μπορούσε να γίνει αν δεν βρισκόταν μία κοινά αποδεκτή λύση. Χαρακτήρισε την Συμφωνία «κακή, επιζήμια» και «επιζήμιο εθνικό συμβιβασμό». Η αναγνώριση -κατά τη ΝΔ- μακεδονικής γλώσσας, εθνότητας και ταυτότητας, αποτέλεσε και πάλι το κυρίαρχο επιχείρημα της αξιωματικής αλλά και του συνόλου της αντιπολίτευσης με τον Κουμουτσάκο να απαριθμεί τα κέρδη της Βόρειας Μακεδονίας: η Ελλάδα αναγνωρίζει για τη γείτονα τον όρο «Μακεδονία», στη συμφωνία χρησιμοποιείται ο όρος *nationality* που αφορά και εθνότητα και ιθαγένεια, αναγνώριση μακεδονικής γλώσσας, αναγνώριση των αρχικών «ΜΚ» και «MKD» αντί του «NM» δηλαδή «North Macedonia», αναγνώριση μακεδονικής εθνότητας, σε κανένα σημείο της Συμφωνίας δεν αναφέρεται ξεκάθαρα η «Ελληνική Μακεδονία»

¹⁴⁰Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση Ξ', 23 Ιανουαρίου 2019, σ. 2982-2984.

¹⁴¹Στο ίδιο, σ. 2984-2985.

παρά σημειώνεται ως η βόρεια περιοχή του Πρώτου Μέρους (δηλ. της Ελλάδας), έναρξη διαδικασίας για ένταξη της γείτονα στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ ανεξάρτητα από την κύρωση της Συμφωνίας, συζήτηση για τα εμπορικά μας σήματα αλλά και σύσταση επιστημονικής κοινής επιτροπής για εξάλειψη του αλυτρωτισμού και στις δύο χώρες, πράγμα που συνιστά ήττα της Ελλάδας αφού παραδέχεται πως εμπίπτει σε αλυτρωτικές ενέργειες. Κλείνοντας, αποκάλυψε τη Συμφωνία «θερμοκήπιο αλυτρωτισμού» και «προειδοποίησε» την κυβέρνηση πως ο λαός και η ιστορία δεν θα την συγχωρήσει για το εθνικό λάθος που διαπράττει.¹⁴² Στο ίδιο περίπου μήκος κύματος κινήθηκε και ο εισηγητής του ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝΑΛ, παρά το γεγονός πως σημείωσε χαρακτηριστικά ότι οι συνθήκες για μια «ολοκληρωμένη, οριστική και βιώσιμη λύση» ήταν ευνοϊκές, ο ΣΥΡΙΖΑ όμως δεν κατάφερε να τις εκμεταλλευτεί, κερδίζοντας μόνο το ελάχιστο ενός γεωγραφικού προσδιορισμού στο όνομα που στη συνέχεια θα εξαλειφθεί και παράλληλα δίνοντας το μέγιστο στους γείτονες που κατά τον ίδιο είναι η ένταξη στο ΝΑΤΟ.¹⁴³

Ο παραληρηματικός και ακραία εθνικιστικός λόγος της Χρυσής Αυγής δεν θα μπορούσε να λείπει και από την εν λόγω συνεδρίαση της Βουλής. Ο εισηγητής της, Ηλίας Κασιδιάρης επανέλαβε τα περί εθνικής προδοσίας από μέρους του ΣΥΡΙΖΑ που εκχώρησε το όνομα της Μακεδονίας με την «εθνοπροδοτική» Συμφωνία των Πρεσπών, ένα «παράνομο και αντεθνικό νομοθέτημα», όπως την αποκάλυψε. Έκανε λόγο για «εθνικό έγκλημα», για παραχώρηση εθνικής κυριαρχίας σε ένα «ασήμαντο κρατικό μόρφωμα, κρατίδιο» και εκτόξευσε απειλές για ισόβια κάθειρξη σε όσους διαπράττουν την εσχάτη προδοσία εις βάρος του έθνους και της πατρίδας. Δεν δίστασε μάλιστα, να αποκαλέσει ορισμένους υπουργούς της κυβέρνησης ανθέλληνες.¹⁴⁴

Η στάση του μέχρι πρότινος συγκυβερνώντος κόμματος εκείνες τις μέρες αποκάλυψε με σαφήνεια πια, την πραγματική θέση της παράταξης των ΑΝΕΛ απέναντι στη Συμφωνία των Πρεσπών. Ενδεικτική ήταν η ομιλία του εισηγητή του κόμματος Αριστείδη Φωκά, ο οποίος κατέδειξε με τα λεγόμενά του την «καταπίεση» που αισθάνονταν οι ΑΝΕΛ, κατά την συμπόρευση με τον ΣΥΡΙΖΑ τα προηγούμενα χρόνια, παρά τη στάση του πρόθυμου και συγκαταβατικού έως και φιλικού συνεργάτη που

¹⁴²Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση Ξ', 23 Ιανουαρίου 2019, σ. 2986-2987.

¹⁴³Κωνσταντίνος Σκανδαλίδης, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση Ξ', 23 Ιανουαρίου 2019, σ. 2987-2989.

¹⁴⁴Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση Ξ', 23 Ιανουαρίου 2019, σ. 2989-2991.

κρατούσαν. Ο Φωκάς έκανε λόγο για «μαύρη σελίδα» στην ιστορία του τόπου και για την «μεγαλύτερη εθνική ήττα μετά την απώλεια της μισής Κύπρου». Σε μια όχι και τόσο διαφορετική προσέγγιση από αυτή της Χρυσής Αυγής, αναφέρθηκε στους γείτονες αποκαλώντας τους «γυφτοσλάβους» και τη χώρα τους «κρατίδιο». Μάλιστα, έφτασε στο σημείο να κατηγορήσει τον Αλέξη Τσίπρα για παράδοση άνευ όρων στους δανειστές το 2015 αφού παραχώρησε δημόσια περιουσία. Επέκρινε, επιπλέον, την κυβέρνηση για το ότι δεν προχώρησε σε δημοψήφισμα, για το ότι παράβλεψε τις χιλιάδες κόσμου που αντιτάχθηκαν στη Συμφωνία μέσω των συλλαλητηρίων.¹⁴⁵ Προκαλεί εντύπωση το γεγονός πως ο εκπρόσωπος των ΑΝΕΛ αναφέρεται στον ΣΥΡΙΖΑ και τον πρωθυπουργό με απαξιωτικούς και καταγγελτικούς όρους, για την περίοδο όπου το ίδιο το κόμμα του αποτελούσε κυβερνητικό εταίρο που συναποφάσιζε με τον ΣΥΡΙΖΑ.

Υπήρξαν όμως και τοποθετήσεις κάποιων βουλευτών του ΣΥΡΙΖΑ που ακολούθησαν τα επιχειρήματα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ενισχύοντας το αφήγημά της περί παραχώρησης του ονόματος «Μακεδονία» στους γείτονες. Ο Αλέξανδρος Τριανταφυλλίδης θα σημειώσει στην ομιλία του πως η παραχώρηση του ονόματος και όχι μόνο, στους γείτονες, έχει γίνει ήδη στα προηγούμενα χρόνια από τη ΝΔ: *«Τα δώσατε όλα διαχρονικά από το 1945 μέχρι το 2014 όνομα, γλώσσα, πολιτισμό, με την παρουσία σας και κυρίως με την απουσία σας. [...] Με επιστολή του στα Ηνωμένα Έθνη ο τότε Υπουργός Εξωτερικών της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, Μιχάλης Παπακωνσταντίνου, διά του μονίμου αντιπροσώπου στα Ηνωμένα Έθνη Αντώνη Έξαρχου υπογράφει και συναινεί στην παραχώρηση του ονόματος της Μακεδονίας στο γειτονικό κράτος».*¹⁴⁶

Η πολιτική αντιπαράθεση με όρους εμφυλιοπολεμικούς και ρητορικής μίσους χτύπησε κόκκινο εκείνες τις μέρες μέσα και έξω από τη Βουλή. Δεν μπορεί κανείς να παραβλέψει πως, εκτός από τους βουλευτές της Χρυσής Αυγής, οι οποίοι αναπαρήγαγαν εκφράσεις και πεποιθήσεις που παρέπεμπαν σε κλίμα πολέμου, πολλοί ήταν και οι βουλευτές του δημοκρατικού τόξου που χρησιμοποίησαν ανάλογη ρητορική. Η Μαρία Αντωνίου (ΝΔ) μίλησε για προσπάθεια διχασμού των Ελλήνων από τους «Εφιάλτες» -όπως αποκάλεσε τους πολιτικούς της αντιπάλους- στήνοντας εμφύλιο πόλεμο: «[...] ό,τι δεν κατάφεραν με τα όπλα, προσπαθούν να το καταφέρουν

¹⁴⁵Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση Ξ', 23 Ιανουαρίου 2019, σ. 2993-2995.

¹⁴⁶Στο ίδιο, σ. 2999.

τώρα με την συνεργασία κάποιων λίγων προθύμων». ¹⁴⁷ Ο Θεόδωρος Καραόγλου (ΝΔ) αναφέρθηκε σε «εθνικό έγκλημα» και «επιχείρηση εθνικού ακρωτηριασμού». ¹⁴⁸ Ο Σταύρος Καλαφάτης (ΝΔ) έθεσε ζήτημα «βιασμού της δημοκρατίας» και ο Στέργιος Γιαννάκης (ΝΔ) φρόντισε να διευκρινίσει στους πολιτικούς του αντιπάλους πως το στίγμα του προδότη θα τους χαρακτηρίζει από εδώ και στο εξής. ¹⁴⁹ Ο Δημήτρης Κυριαζίδης (ΝΔ) χαρακτήρισε τη Συμφωνία «άτιμη, ελεεινή και προδοτική» που ο τίτλος της θα έπρεπε να είναι «πωλείται πατρίς». ¹⁵⁰ Ο Μάκης Βορίδης (ΝΔ) δεν δίστασε να κάνει λόγο για «κυβέρνηση εθνικής μειοδοσίας». ¹⁵¹ «Ασελγείτε εις βάρος της Μακεδονίας μας», ανέφερε ο Μιχάλης Τζελέπης (Δημοκρατική Συμπαρατάξη). ¹⁵² Πόσο διαφορετικές είναι οι λέξεις και οι εκφράσεις τους από αυτών της Χρυσής Αυγής που μίλησαν για «μέρες προδοσίας, μέρες εκχώρησης εθνικής κυριαρχίας [...] μέρες βρώμικων και παράνομων συναλλαγών» και για τη «μεγαλύτερη προδοσία στην σύγχρονη ελληνική ιστορία»; ¹⁵³

Ενδιαφέρον όμως παρουσιάζουν και οι διαφορετικές προσεγγίσεις αλλά και θέσεις για το Μακεδονικό και την πολιτική διαχείριση ανά τα χρόνια, από τους βουλευτές της ΝΔ. Η «γραμμή Σαμαρά» περί μίας και ελληνικής Μακεδονίας υποστηρίχτηκε από πολλούς, σε πλήρη αντίθεση με αυτήν του Μητσοτάκη: «[...] η Ελλάδα ποτέ δεν μονοπώλησε ή διεκδίκησε το σύνολο του γεωγραφικού χώρου της Μακεδονίας [...]». ¹⁵⁴ Η Άννα Καραμανλή αναφέρθηκε σε εκείνους που προασπίστηκαν τα εθνικά συμφέροντα σε αντίθεση με αυτούς που υπερασπίζονται τώρα τη Συμφωνία των Πρεσπών: «[...] υπάρχουν και εσείς που σπάτε τις εθνικές γραμμές, που λέτε ότι δεν υπάρχει μόνο μία Μακεδονία, ότι υπάρχουν πολλές [...]». ¹⁵⁵ «Η Μακεδονία είναι μία και ελληνική» έχει μάθει και αναφωνεί ο ελληνικός λαός, πρόσθεσε ανάμεσα στα παραπάνω ο Καραόγλου, ¹⁵⁶ «Η Μακεδονία είναι μόνο ελληνική», επεσήμανε η Έλενα

¹⁴⁷ Στο ίδιο, σ. 3000.

¹⁴⁸ Στο ίδιο, σ. 3045-3046.

¹⁴⁹ Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ', 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3117 και σ. 3121.

¹⁵⁰ Στο ίδιο, σ. 3127-3128.

¹⁵¹ Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΒ', 25 Ιανουαρίου 2019, σ. 3207.

¹⁵² Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση Ξ', 23 Ιανουαρίου 2019, σ. 3001.

¹⁵³ Στο ίδιο, σ. 3061.

¹⁵⁴ Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ', 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3153.

¹⁵⁵ Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση Ξ', 23 Ιανουαρίου 2019, σ. 3050.

¹⁵⁶ Στο ίδιο, σ. 3045.

Ράπτη στον ΣΥΡΙΖΑ και την κυβέρνηση που «έχει μειωμένα εθνικά αντανakλαστικά και χαλαρή εθνική συνείδηση», η οποία κλείνοντας την ομιλία της κινδυνολόγησε σχετικά με το τί πρόκειται να συμβεί στη συνέχεια γι αυτό και ζήτησε «ο Θεός να βάλει το χέρι του».¹⁵⁷

Ο καλύτερος εκφραστής της περίφημης αυτής «γραμμής Σαμαρά» δεν θα μπορούσε να είναι άλλος από τον ίδιο τον πρώην πρωθυπουργό. Για τον Σαμαρά ένα ήταν, είναι και θα είναι το σύνθημα που αντικατοπτρίζει όλη την αντίθεσή του αλλά και τα επιχειρήματα απέναντι σε μια κοινά αποδεκτή λύση για το Μακεδονικό Ζήτημα: «η Μακεδονία είναι μία και ελληνική». Χιλιοειπωμένα λόγια από τον πολιτικό της ΝΔ που διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στα γεγονότα της δεκαετίας του 1990, αλλά και στη διαμόρφωση της γνώμης του ελληνικού κοινού όσον αφορά τις διαπραγματεύσεις με την γειτονική μας χώρα αλλά και στο ιστορικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο στηρίχθηκε η πολιτική διαχείριση της άλυτης επί τόσα χρόνια αυτής διαμάχης μεταξύ των δύο χωρών. Σε αυτή την ομιλία του ο Σαμαράς προσπάθησε να αποδείξει την ελληνικότητα της Μακεδονίας που υποστήριξε σθεναρά τόσα χρόνια καταθέτοντας μια σειρά από έγγραφα που κατά την κρίση του αποδείκνυαν τη μία και μόνη αλήθεια που υπερασπιζόταν με πάθος. Η τοποθέτησή του δεν θα μπορούσε να ξεκινήσει αλλιώς παρά με τη θέση περί μιας και αποκλειστικά ελληνικής Μακεδονίας. Πάνω σε αυτό προσπάθησε, με ιστορικούς όρους, να στηρίξει το επιχείρημά του λέγοντας πως η Μακεδονία ουδέποτε διαμοιράστηκε σε τρεις χώρες και αυτό κατά τον Σαμαρά αποδεικνύεται και στη Συνθήκη του Λονδίνου τον Μάιο του 1913 και τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου τον Αύγουστο του 1913, στις οποίες δεν γίνεται –όπως είπε- καμία αναφορά στη Μακεδονία αλλά μόνο σε οθωμανικές κτήσεις. Διαβάζοντας κανείς τα κατατεθειμένα έγγραφα από τον Σαμαρά, που αφορούν τις εν λόγω δύο συνθήκες, μπορεί να δει εύκολα πως δεν υπάρχουν αναφορές σε καμία γεωγραφική περιοχή παρά μόνον σε γεωγραφικά όρια όπως βουνά, ποτάμια κλπ. Όπως παρατηρεί ο Δημήτρης Ψαρράς, σε αναλυτικό ρεπορτάζ του αναφορικά με τη σχετική ομιλία του Σαμαρά, «οι συνθήκες που καθορίζουν νέα σύνορα μεταξύ κρατών δεν αναφέρονται σε γεωγραφικές περιοχές, αλλά σε γεωγραφικά όρια».¹⁵⁸ Παρακάτω, θα αναφερθεί σε

¹⁵⁷Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΕΒ΄, 25 Ιανουαρίου 2019, σ. 3187-3188.

¹⁵⁸Δημήτρης Ψαρράς, , «Τα δέκα ψέματα του κ. Σαμαρά», *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 10.2.2019. https://www.efsyn.gr/themata/thema-tis-efsyn/182758_t-a-deka-psemata-toy-k-samara (ανάκτηση 5.8.2024).

επινοημένη έννοια της γεωγραφικής Μακεδονίας, επικαλούμενος την εγκυκλοπαίδεια «Ήλιος», καταθέτοντας στα πρακτικά μια παράγραφο της στην οποία σημειώνεται : «ο όρος “γεωγραφική Μακεδονία”, είναι καθαρώς σλαβική επινόησης [...]». Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως χρησιμοποιεί και καταθέτει μία μόνο μικρή παράγραφο της εγκυκλοπαίδειας, ενώ πιθανά και ο ίδιος γνωρίζει πως σε άλλο τόμο της εν λόγω εγκυκλοπαίδειας κάθε άλλο παρά ενισχύεται το επιχείρημα της μιας και ελληνικής Μακεδονίας. Συγκεκριμένα, στον 7^ο τόμο του «Ήλιου», γίνεται αναφορά σε Μακεδονία ως Ομόσπονδη Δημοκρατία αλλά και στον όρο Μακεδόνες για τις εθνότητες του αντίστοιχου πληθυσμού.¹⁵⁹ Εν συνεχεία, προς υποστήριξη της άποψής του για το ότι η θεωρία των τριών Μακεδονιών υποκρύπτει επιθυμία για μακεδονική εθνική ολοκλήρωση με επανένωση του κατακερματισμένου μακεδονικού λαού, επικαλείται διπλωματικό έγγραφο του Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών Έντουαρντ Στεντίνιους το 1944, στο οποίο δηλώνει ότι η αμερικανική κυβέρνηση πιστεύει πως οι αναφορές σε μακεδονικό έθνος και πατρίδα δεν αποτελούν πολιτική πραγματικότητα και κρύβουν επιθετικές βλέψεις απέναντι στην Ελλάδα. Και πάλι εδώ ο Σαμαράς χρησιμοποιεί συγκεκριμένο σημείο του εγγράφου που καταθέτει, όμως στο ίδιο τηλεγράφημα ο Στεντίνιους παρακάτω αναφέρεται χαρακτηριστικά σε «ελληνικό τμήμα της Μακεδονίας», λόγια που έρχονται σε πλήρη αντίθεση με τον βασικό ισχυρισμό του Σαμαρά περί μίας και ελληνικής Μακεδονίας.¹⁶⁰ Ενδιαφέρον ακόμη, παρουσιάζει η παραδοχή του αναφορικά με την «ντόπια λαλιά», όπως αναφέρει τη γλώσσα που μιλούσαν στην ευρύτερη περιοχή. «Όντως, για ένα διάστημα οι δικοί μας ονόμαζαν την ντοπιολαλιά “μακεδονίτικα”, αλλά για να μην τα αποκαλούν βουλγάρικα [...]», τονίζει, παρά την καταγγελία του περί αναγνώρισης της μακεδονικής γλώσσας στη Συμφωνία των Πρεσπών. Η ομιλία του Σαμαρά θα κλείσει με αναφορές σε συγκεκριμένες προσωπικότητες της χώρας που αποτέλεσαν, θα τονίσει, παραδείγματα πατριωτισμού, και πρωτοστάτησαν στον αγώνα για τη Μακεδονία: Παπανδρέου, Ελύτης, Τσάτσος, Μερκούρη, Θεοδωράκης, Κωνσταντίνος Καραμανλής κ.α. Κατηγορεί όσους στηρίζουν τη Συμφωνία των Πρεσπών για εθνομηδενισμό, καθώς αγνοούν τις προσωπικότητες αυτές, δεν τις τιμούν και προχωρούν σε ένα «έγκλημα», όπως σημειώνει, κατά της χώρας. Καταλήγει όπως ξεκίνησε, και στη διαπίστωση πως

¹⁵⁹Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ΄, 24 Ιανουαρίου 2019, σελ. 3136. Σπύρος Καράβας, *Οι Μακεδονίες των άλλων...*, ό.π., σ. 78-79.

¹⁶⁰Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ΄, 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3137. Βλ. Παράρτημα σ. 97.

αυτοί οι Έλληνες που το μεγαλύτερο μέρος των πολιτών τιμά, «[...] άφησαν στον λαό μας την ίδια παρακαταθήκη: Η Μακεδονία είναι μία και ελληνική».¹⁶¹

Η διαφορετική προσέγγιση από αυτή του Σαμαρά στην οποία κινήθηκε η ομιλία του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης Κυριάκου Μητσοτάκη, έδειξε τις αντίθετες απόψεις που υπήρχαν στο εσωτερικό της ΝΔ σχετικά με το Μακεδονικό. «[...]Η Ελλάδα ποτέ δεν μονοπώλησε ή διεκδίκησε το σύνολο του γεωγραφικού χώρου της Μακεδονίας» θα δηλώσει στην τοποθέτησή του ο Μητσοτάκης τονίζοντας πως η Ελλάδα αυτό που είχε ως στόχο ήταν να μην μονοπωλήσει κάποιος άλλος την περιφέρεια της Μακεδονίας ώστε να μην προβληθούν αξιώσεις για ύπαρξη μειονότητας εντός της ελληνικής επικράτειας.¹⁶² Παρά τούτα, θα κάνει σφοδρή επίθεση στην κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ κατηγορώντας την για εργαλειοποίηση του εθνικού αυτού ζητήματος προς εξυπηρέτηση κομματικών συμφερόντων. Μάλιστα, η κυβέρνηση, θα πει, δεν διστάζει να εξαγοράσει τις συνειδήσεις των βουλευτών για να αποσπάσει τη θετική τους ψήφο σε μια Συμφωνία που αποτελεί εθνική ήττα. Και παρά το γεγονός πως σημειώνει με στόμφο ότι ο ίδιος δεν θα μιλήσει για προδοσία καθώς αυτό δεν αρμόζει στην κοινοβουλευτική πρακτική, αναφέρει πως «Ο ΣΥΡΙΖΑ, την ώρα που καταρρέει, επιμένει στην καταστροφική του αποστολή. Μετά το οικονομικό ναυάγιο, οδηγεί την Ελλάδα και σε μία εθνική περιπέτεια διαρκείας. Αγνοεί τις πατριωτικές ευαισθησίες εκατομμυρίων Ελλήνων». Από το στόχαστρο της αντιπολιτευτικής του ομιλίας δεν θα λείψει και ο πρώην κυβερνητικός εταίρος Πάνος Καμμένος και το κόμμα του, τον οποίο θα εγκαλέσει για ιδιοτελή στάση όταν είχε την ευκαιρία να ρίξει την κυβέρνηση, καθώς δεν το έκανε για να παραμείνει στην εξουσία ενώ τώρα αντιτίθεται με σθένος στη Συμφωνία των Πρεσπών.¹⁶³ Στη συνέχεια, ο πρόεδρος της ΝΔ θα παραθέσει λεπτομερώς τα αντιτιθέμενα επιχειρήματά του σχετικά με τη Συμφωνία και τις επτά «αλήθειες» οι οποίες «μετατρέπουν τη Συμφωνία των Πρεσπών σε εθνική υποχώρηση»:¹⁶⁴

1. Η ΣτΠ δέχεται «μακεδονική» εθνότητα, γλώσσα και ταυτότητα, δίνοντας έτσι το δικαίωμα στα Σκόπια να μονοπωλήσουν την ταυτότητα της ευρύτερης περιοχής.

¹⁶¹Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ΄, 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3140.

¹⁶²Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ΄, 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3153.

¹⁶³Στο ίδιο, σ. 3152.

¹⁶⁴Στο ίδιο, σ. 3153-3155.

2. Απαντά στις αιτιάσεις της κυβέρνησης που επικαλείται την αναγνώριση της μακεδονικής γλώσσας ήδη από το 1977 στη διάσκεψη του ΟΗΕ, λέγοντας πως ουδέποτε συνέβη κάτι τέτοιο, καθώς η διάσκεψη αυτή ήταν μια απολύτως τεχνική διαδικασία που αφορούσε «τον μεταγραφμματισμό κυριλλικών στοιχείων στο λατινικό αλφάβητο για λόγους τυποποίησης». Μάλιστα, κατέθεσε στα πρακτικά της Βουλής έγγραφο του NATO στο οποίο αναφέρεται ότι η Ελλάδα δεν αναγνωρίζει μακεδονική γλώσσα. Πράγματι, στο εν λόγω έγγραφο του 2009 αναγράφεται ότι μία αντιπροσωπεία του NATO (εννοεί την Ελλάδα) δεν αποδέχεται τα «μακεδονικά». Τη γλώσσα δηλαδή της πΓΔΜ, σημειώνεται παρακάτω, πράγμα που δείχνει ότι το NATO αποκαλεί «μακεδονική» τη γλώσσα που μιλούν στη γείτονα χώρα.¹⁶⁵
3. Αναγνώριση ταυτότητας καθώς αυτή θα είναι μακεδονική, όπως και η γλώσσα, όπως οι πινακίδες των αυτοκινήτων τους που θα φέρουν το σήμα «MK» και «MKD». Η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ ηθελημένα προκαλεί σύγχυση με την ερμηνεία της λέξης nationality ως ιθαγένεια, ενώ στην πραγματικότητα ο ακριβής όρος που θα έπρεπε να χρησιμοποιηθεί για να μην δοθεί μακεδονική εθνότητα στους γείτονες, η λέξη citizenship.
4. Με την κατοχύρωση της Μακεδονικής γλώσσας και εθνότητας «για όλες τις χρήσεις και για όλους τους σκοπούς erga omnes, είτε εσωτερικά είτε σε όλους τους περιφερειακούς και διεθνείς οργανισμούς», επιβαρύνεται η ίδια η χώρα μας καθώς το erga omnes που επικαλείται η κυβέρνηση στρέφεται εις βάρος μας αφού μας υποχρεώνει να τους αποκαλούμε και εμείς υποχρεωτικά Μακεδόνες. Εδώ ο Μητσοτάκης προχωρεί και σε μια ίσως αυθαίρετη διαπίστωση, λέγοντας πως αφού τα προϊόντα τους θα ονομάζονται «μακεδονικά», αυτό θα υποχρεώσει τους παραγωγούς της ελληνικής Μακεδονίας, να αλλάξουν την ονομασία των δικών τους προϊόντων.
5. Η Συμφωνία περιφρονεί μία σημαντική περιφέρεια της Ελλάδας, καθώς σε κανένα σημείο της δεν αναφέρεται σε ελληνική Μακεδονία και Έλληνες Μακεδόνες παρά την αποκαλεί Βόρεια Περιοχή του Πρώτου Μέρους (δηλ. της Ελλάδας).
6. Με την υπογραφή της Συμφωνίας ήδη από τον Ιούνιο του 2018 και όχι από την κύρωσή της που πρόκειται να γίνει τώρα από την ελληνική Βουλή, η Ελλάδα αναίρεσε μόνη της την ισχύ της απόφασης του Βουκουρεστίου του 2008. Δηλαδή, δόθηκε η έγκριση

¹⁶⁵Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ΄, 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3153. Βλ. Παράρτημα, σ. 98.

για αυτόματη πρόσκληση της γείτονος από το NATO, όπως φαίνεται στην από 22/6/2018 επιστολή του Νίκου Κοτζιά προς το NATO.¹⁶⁶ Προς ενίσχυση του επιχειρήματός του για απεμπόληση του δικαιώματος της χώρας να επιβάλλει βέτο επικαλείται το άρθρο 2 της Συμφωνίας, σημειώνοντας πως: «Σύμφωνα με το άρθρο 2 της συμφωνίας η Ελλάδα οφείλει να συναινέσει αυτόματα στην είσοδο των Σκοπίων σε κάθε διεθνή οργανισμό. Κάποιος εύκολα θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι αυτό αφορά και την Ευρωπαϊκή Ένωση, για την οποία υπάρχει ειδική πρόβλεψη ότι αυτόματα ήδη συναινούμε στην έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων». Δεσμεύεται μάλιστα ο ίδιος, όταν θα αναλάβει την κυβέρνηση να αρνηθεί με κάθε τρόπο να συμμορφωθεί σε κάτι τέτοιο.¹⁶⁷

7. Η Συμφωνία αυτή μπορεί να δημιουργεί την εντύπωση πρόσκαιρης σταθερότητας στην περιοχή, κρύβει όμως σοβαρότατους κινδύνους για το μέλλον. Και αυτό γιατί αφυπνίζει παρελθοντικούς εθνικισμούς και ακραίες συμπεριφορές και δημιουργεί προβλήματα με τη Βουλγαρία που θεωρεί τη γλώσσα των γειτόνων βουλγαρική διάλεκτο και δεν αναγνωρίζει μακεδονικό έθνος. Συνεπώς αναβιώνουμε οι ίδιοι μία διαμάχη χρόνων και αντιτιθέμεθα στις αξιώσεις της Βουλγαρίας. Προκαλεί εντύπωση βέβαια το ότι επικαλείται και καταθέτει στα πρακτικά ρεπορτάζ με δηλώσεις της Υπουργού Εξωτερικών της Βουλγαρίας, κατά τις οποίες η χώρα της απαιτεί από τη Μακεδονία να λάβει υπόψη της τις απαιτήσεις της. Ποιές είναι όμως αυτές; Να αντικατοπτρίζουν τα βιβλία της Μακεδονίας αυτό που αξιώνουν οι πολιτικοί της Βουλγαρίας: ότι οι Μακεδόνες είναι Βούλγαροι στην εθνικότητα που μιλούν μια διάλεκτο της βουλγαρικής γλώσσας. Αναρωτιέται κανείς, αν ο Μητσοτάκης συμφωνεί με αυτές τις δηλώσεις που αναβιώνουν το όραμα μιας Μεγάλης Βουλγαρίας ή ακόμα αν δεν ενοχλείται στο παραμικρό που η ΥΠΕΞ της Βουλγαρίας αποκαλεί τη γειτονική χώρα σκέτο Μακεδονία.¹⁶⁸

Έπειτα από τις «αλήθειες» του σχετικά με τις υποχωρήσεις που έκανε η κυβέρνηση με τη Συμφωνία των Πρεσπών, ο Μητσοτάκης θα κάνει μια αναδρομή στο πολιτικό παρελθόν και την πολιτική που ακολούθησε η Ελλάδα στο Μακεδονικό. Σκοπός της αναδρομής του ήταν να καταδείξει πως η πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ σε καμία περίπτωση

¹⁶⁶Στο ίδιο, σ. 3154. Βλ. Παράρτημα σ. 99-100.

¹⁶⁷Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ΄, 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3153-3154.

¹⁶⁸Στο ίδιο, σ. 3155. Βλ. Παράρτημα σ. 101-102.

δεν ακολούθησε την εθνική στρατηγική χρόνων -όπως επικαλείται το κυβερνών κόμμα-, καθώς επίσης και ότι καμία κυβέρνηση τα προηγούμενα πολλά χρόνια δεν τόλμησε να αναγνωρίσει «μακεδονική» ταυτότητα και γλώσσα, αναγνώριση που κατά την κρίση του αποτελεί το όχημα του αλυτρωτισμού. Κατέθεσε μια σειρά από έγγραφα προηγούμενων δεκαετιών στα οποία φαίνεται ότι και ο Κων. Μητσοτάκης αλλά και το ΠΑΣΟΚ δεν αναγνώριζαν την ύπαρξη «μακεδονικού» έθνους και γλώσσας. Επιπλέον, κατέθεσε ένα επίσημο εσωτερικό έγγραφο του Υπουργείου Εξωτερικών επί υπουργίας Κοτζιά το 2016, στο οποίο αναφέρεται ότι «[...] η χώρα μας δεν αποδέχεται τη χρήση, από τη σκοπιανή πλευρά, του επιθέτου “Μακεδονικός/Μακεδονική” (‘Macedonian’/Macedonien’) και δεν αναγνωρίζει τους κωδικούς ‘MK’ , ‘MKD’ τους οποίους χρησιμοποιεί η πΓΔΜ».¹⁶⁹ Γίνεται φανερό πως ο Μητσοτάκης επιδίωξε να δώσει περισσότερη έμφαση στο ζήτημα της γλώσσας και της εθνότητας και πως μέσα από τη Συμφωνία, κατά την ερμηνεία του, αναγνωρίζεται η μακεδονικότητά τους, και όχι τόσο στο θέμα του ονόματος της γειτονικής χώρας. Και αυτό γιατί στα έγγραφα που επικαλέστηκε και κατέθεσε, είναι καταγεγραμμένη η θετική στάση και του Κων. Μητσοτάκη για μία σύνθετη ονομασία που θα περιλαμβάνει τον όρο «Μακεδονία»¹⁷⁰ αλλά και της Ντόρας Μπακογιάννη όταν επί υπουργίας της το 2008 ο πρέσβης της Ελλάδος Αδ. Βασιλάκης σε τηλεγράφημά του προς τον πρωθυπουργό Καραμανλή, σημείωνε πως η Υπουργός ενημέρωνε τον διαμεσολαβητή του ΟΗΕ Νίμιτς για την προτίμηση της Ελλάδας στην ονομασία «Republic of North Macedonia». Ο Μητσοτάκης φυσικά κατέθεσε το εν λόγω έγγραφο κατά την ομιλία του, για να αναφερθεί στο σημείο όπου τονίζεται πως η Υπουργός «[...] σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να δεχθεί για τους κατοίκους τον όρο “Macedonians”». Κάτι αξιοπρόσεκτο που υπάρχει στο τηλεγράφημα του Βασιλάκη το 2008, είναι η αναφορά του στην άποψη της Μπακογιάννη για το δημοψήφισμα που επεδίωκε τότε ο Γκρουέφσι στην πΓΔΜ. Αναφέρεται επί λέξει: «η Υπουργός [...] εξήγησε με ιδιαίτερη σαφήνεια ότι το δημοψήφισμα το οποίο επιδιώκει ο κ. Gruevski, το μόνο που μπορεί να δημιουργήσει είναι πρόσθετα προβλήματα, διότι σε όποια συμφωνία κι αν καταλήξουμε, θα είναι προϊόν συμβιβασμού, πράγμα που δεν είναι πάντα εύκολο να γίνει αποδεκτό από τους

¹⁶⁹Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ΄, 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3155-3156. Βλ. Παράρτημα σ. 103.

¹⁷⁰Στο ίδιο, σ. 3156.

λαούς».¹⁷¹ Τα λόγια της Ντόρας Μπακογιάννη το 2008 σχετικά με τη χρήση του δημοψηφίσματος στην περίπτωση του Μακεδονικού θα έβρισκαν πλήρως αντίθετους ορισμένους βουλευτές της ΝΔ, που στη συνεδρίαση για την κύρωση της Συμφωνίας των Πρεσπών κατηγόρησαν τον Τσίπρα για το ότι δεν έκανε δημοψήφισμα πριν προχωρήσει στην υπογραφή της Συμφωνίας, αγνοώντας τα συναισθήματα και την οργή των Ελλήνων πολιτών.¹⁷²

Ο Κυρ. Μητσοτάκης προς το τέλος της ομιλίας του και παρά το ότι τόνισε πως δεν θέλησε να κάνει επίκληση στο συναίσθημα με φωνές και συνθήματα αλλά να μιλήσει με λογικά επιχειρήματα, κάλεσε εκείνους τους βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ που το μακρινό 2008 εξέφραζαν την άποψη πως η γειτονική χώρα μπορεί να λέγεται Μακεδονία, «Να σηκώσουν το χέρι τους, όσοι ήταν υπερήφανοι. Να μετρηθούμε». Μόλις λίγο πριν τους φώναζε πως θα έπρεπε να ντρέπονται για την άποψή τους αυτή.¹⁷³ Κλείνοντας, επιτέθηκε σφόδρα στον ΣΥΡΙΖΑ και στην καταστροφική πολιτική που ακολούθησε όσα χρόνια κυβερνάει, για συμπόρευση με την Ακροδεξιά, για μυστικές κοινοβουλευτικές μεθοδεύσεις, για κοροϊδία του ελληνικού λαού. Αντιπαρέβαλε την πατριωτική στάση του κόμματός του αυτά τα χρόνια, που ερχόταν σε σύμπτωση με το εθνικό συμφέρον και πρόταξε την αλήθεια, λέγοντας πως αν κυρωθεί η Συμφωνία θα είναι δύσκολο για την οποιαδήποτε επόμενη κυβέρνηση να την τροποποιήσει αλλά και να την παραβιάσει. «Η ώρα της ευθύνης είναι τώρα, όχι στο μέλλον. Οι υπεύθυνοι κρίνονται εδώ, όχι αλλού. Γι' αυτό η Νέα Δημοκρατία με απόλυτα ήσυχη τη συνείδησή της παίρνει θέση με την πλευρά της εθνικής αξιοπρέπειας. Καταψηφίζουμε τη Συμφωνία των Πρεσπών», δήλωσε, σε μια ύστατη προσπάθεια να πείσει για την καταψήφιση της Συμφωνίας. Τόνισε πως, η υπερψήφιση της Συμφωνίας αντιτίθεται στο πατριωτικό καθήκον, που η παράταξή του υπηρετεί απόλυτα σε αντίθεση με την καταστροφική για τα εθνικά συμφέροντα πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ.¹⁷⁴

Μετά την ομιλία του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης, είχε έρθει η ώρα του πρωθυπουργού και Υπουργού Εξωτερικών –μετά την παραίτηση Κοτζιά- Αλέξη

¹⁷¹Στο ίδιο, σ. 3156. Βλ. Παράρτημα σ. 104.

¹⁷²Μάριος Σαλμάς, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ', 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3095. Χρήστος Μπουκώρος, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ', 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3123. Δημήτριος Κυριαζίδης, Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ', 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3127.

¹⁷³Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ', 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3156-3157

¹⁷⁴Στο ίδιο, σ. 3158.

Τσίπρα. Ο πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ καλούνταν τώρα να υπερασπιστεί την ιστορική – κατά τον ίδιο και τους βουλευτές του- Συμφωνία με τη Βόρεια Μακεδονία. Ο Τσίπρας επέλεξε να ξεκινήσει κάνοντας επίθεση στον Μητσοτάκη κατηγορώντας τον για λόγο «προσβλητικό», «απαξιώτικό» και «διχαστικό» που ενισχύει τις ακραίες φωνές. Επιπλέον, θα κάνει αναφορά στις επιθέσεις που δέχονται οι βουλευτές του όλο αυτό το διάστημα (είτε λεκτικές είτε απόπειρες τρομοκρατήσης), καταδικάζοντάς τες σε αντίθεση με τον Μητσοτάκη –όπως θα πει- που δεν αφιέρωσε ούτε ελάχιστο χρόνο για να κάνει κάτι ανάλογο. Θα τονίσει δε, τη διαφορά του Μητσοτάκη με τον κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο της ΝΔ, Νίκο Δένδια ο οποίος προέβη σε καταδίκη των παραπάνω αλλά και των ακραίων εκφράσεων που ακούστηκαν στη συνεδρίαση περί «προδοτών».¹⁷⁵ Ο πρωθυπουργός μέσα από αυτή την ομιλία του, προσπάθησε να απαντήσει στα επιχειρήματα της αντιπολίτευσης με μια αναδρομή στα πεπραγμένα όσον αφορά την εξωτερική πολιτική του παρελθόντος, την οποία χαρακτήρισε «αδρανή», «άτολμη» και «αναβλητική» που στοίχισε στην Ελλάδα και την οδήγησε σε συνεχείς διπλωματικές ήττες. Στην προσπάθεια που έκανε η αξιωματική αντιπολίτευση, όπως είδαμε, να υποβαθμίσει το θέμα του ονόματος της γείτονος και να αναδείξει σε μείζονες υποχωρήσεις την «παράδοση» άνευ διαπραγμάτευσης «μακεδονικής» ταυτότητας και γλώσσας, ο Τσίπρας θα αναρωτηθεί με μια δόση ειρωνείας, αν τόσες δεκαετίες η Ελλάδα δεν αντιτίθετο στην συνταγματική ονομασία της «Μακεδονίας» που είχαν αναγνωρίσει πάρα πολλές άλλες χώρες. Εγκαλεί τη ΝΔ για πρακτικές δημιουργίας εντυπώσεων, όταν αναδεικνύει «δευτερεύοντα νομικά ζητήματα» του Διεθνούς Δικαίου που αδυνατούν και οι ίδιοι οι εκπρόσωποί της να κατανοήσουν, όπως θα πει. Ο Τσίπρας παρουσίασε με τη σειρά του τις δικές του «αλήθειες», αυτές τις πολιτικές που οδήγησαν στην κατασπατάληση πολύτιμου διπλωματικού κεφαλαίου και είχαν οδυνηρές συνέπειες στις σχέσεις της χώρας με τους γείτονές της. Μία από τις πιο σημαντικές αυτές συνέπειες ήταν η επικράτηση του «εθνικιστικού παροξυσμού» και στις δύο χώρες με αποτέλεσμα από τη μεριά της γείτονος η συνεχής παραχάραξη της ιστορικής κληρονομιάς της Ελλάδας και από την άλλη η διαμόρφωση μιας ελληνικής «μαξιμαλιστικής θέσης» περί αποκλειστικής χρήσης του όρου «Μακεδονία» και των παραγώγων της. Θέση που επικράτησε και εδραιώθηκε στην ελληνική κοινή γνώμη παρά το ότι εντέλει και έπειτα από την απόφαση αυτή του Συμβουλίου Πολιτικών Αρχηγών του 1992, καμία από τις

¹⁷⁵Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ΄, 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3159-3160.

κυβερνήσεις που διαχειρίστηκαν το Μακεδονικό δεν εφάρμοσε. Στο σημείο αυτό θα αναφερθεί συγκεκριμένα σε ορισμένα γεγονότα προς τεκμηρίωση της παραπάνω θέσης: αποδοχή του όρου «Μακεδονία» από τον Σαμαρά ήδη από το 1991 όταν υπέγραφε τον Κοινοτικό Κανονισμό 3367 στον οποίο αναφερόταν η γείτονα ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας», αλλά και αποτυχία του ίδιου να τελειώσει το ζήτημα όταν μπορούσε στο Συμβούλιο Υπουργών Εξωτερικών της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1991. Ακόμη, η πρόταση της Ελλάδας με τον Κων. Μητσοτάκη το 1993 για σύνθετη ονομασία με τον όρο «Μακεδονία». Αποδοχή επίσης του όρου, με την Ενδιάμεση Συμφωνία, έστω και με προσωρινότητα 20 χρόνων, όπως ανέφερε.¹⁷⁶ Μάλιστα, σημείωσε πως, από το 2004 και έπειτα από την αναγνώριση της πΓΔΜ από μέρους των ΗΠΑ, η διαπραγματευτική θέση της χώρας μας επιδεινώθηκε με αποτέλεσμα η εθνική γραμμή από εκεί και ύστερα από όλες τις κυβερνήσεις –ΠΑΣΟΚ και ΝΔ– διαμορφώθηκε έχοντας ως βασικό ζητούμενο την σύνθετη ονομασία με γεωγραφικό προσδιορισμό έναντι όλων (erga omnes). Ο Τσίπρας θέλησε έτσι να καταδείξει την συνέπεια της κυβέρνησής του ως προς την διαμορφωθείσα εθνική γραμμή των προκατόχων του, συμπεριλαμβανομένου και του Σαμαρά, ο οποίος τώρα –σε πλήρη αντίθεση με τον Μητσοτάκη– υποστηρίζει την μοναδική και αποκλειστική ελληνική Μακεδονία. Φτάνοντας στο Βουκουρέστι και τη διαπραγμάτευση της κυβέρνησης Καραμανλή, χαρακτήρισε επιτυχία την τότε στάση της, που όμως δεν την εκμεταλλεύτηκε αλλά τουναντίον, με τις δηλώσεις των τότε στελεχών της ΝΔ περί βέτο, η χώρα καταδικάστηκε για παραβίαση της Ενδιάμεσης Συμφωνίας. Και ακόμη, όπως είπε, τότε ήταν που η Ελλάδα διαπραγματευόταν μια διπλή ονομασία –άλλη για το εσωτερικό και άλλη για το εξωτερικό– καθώς η πΓΔΜ ήταν ανένδοτη ως προς μια σύνθετη ονομασία για όλες τις χρήσεις. Άφησαν μάλιστα, να εννοείται στην κοινή γνώμη ότι οι ελληνικές κυβερνήσεις παλεύουν για την μη αποδοχή του όρου Μακεδονία για τη γείτονα και κανένας δεν έθετε ζήτημα γλώσσας και εθνότητας, παραπλανώντας έτσι τους Έλληνες πολίτες.¹⁷⁷ Μέσα από την αναδρομή των διαπραγματευτικών αυτών πεπραγμένων τόσων χρόνων, ο Τσίπρας θα φτάσει στη δική του κυβέρνηση και στην ευκαιρία, όπως είπε, που του δόθηκε με την αλλαγή της κυβέρνησης της πΓΔΜ και την ανάδειξη μιας προοδευτικής ηγεσίας με την οποία

¹⁷⁶ΠρακτικάΒουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ΄, 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3160.

¹⁷⁷Στο ίδιο, σ. 3160-3161.

κατάφερε να διαπραγματευτεί με άλλους όρους. Τι κατάφερε η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ, που οι προηγούμενες δεν μπόρεσαν να διασφαλίσουν;¹⁷⁸

1. Σύνθετο όνομα με γεωγραφικό προσδιορισμό, με αλλαγή της αναγνωρισμένης από 130 χώρες συνταγματικής ονομασίας της γείτονα «Δημοκρατία της Μακεδονίας», σε «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας».
2. Erga omnes έναντι όλων και για κάθε χρήση.
3. αναθεώρηση του Συντάγματος των γειτόνων με τροποποίηση όλων των διατάξεων που εμπεριέχουν αναφορές αλυτρωτισμού και αναθεωρητισμού.
4. Η χρήση του όρου «Μακεδονία», και «μακεδονικό», σε σχέση με τις κρατικές δομές και τα όργανα του κράτους θα γίνεται μόνο από την ελληνική πλευρά.
5. Κατοχύρωση της ελληνικής παράδοσης και ιστορικής κληρονομιάς της αρχαίας ελληνικής Μακεδονίας με νομικά δεσμευτικό τρόπο.
6. Καμία δυνατότητα για έγερση ζητήματος μειονότητας στη χώρας μας. Με τη Συμφωνία η Βόρεια Μακεδονία αναγνωρίζει ότι δεν υπάρχει μακεδονική μειονότητα στην Ελλάδα και μάλιστα με σχετική τροπολογία στο Σύνταγμά της.
7. Οι πολίτες της γειτονικής χώρας έχουν nationality, ιθαγένεια μακεδονική/πολίτες της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας, αλλά η εθνότητα τους είναι Αλβανοί και Σλαβομακεδόνες. Μάλιστα στη ρηματική διακοίνωση τους υπάρχει σχετική διευκρινιστική δήλωση.

Για όλα τα παραπάνω, ο Τσίπρας χαρακτήρισε τη στάση της αντιπολίτευσης υποκριτική και τους κατηγόρησε ότι εργαλαιοποιούν ένα εθνικό ζήτημα καθώς το βασικό τους πρόβλημα είναι ο ίδιος ο ΣΥΡΙΖΑ και όχι η Συμφωνία.¹⁷⁹ Και αφού ο ΣΥΡΙΖΑ κατάφερε ό,τι δεν μπόρεσαν οι προηγούμενες δικές τους κυβερνήσεις, τώρα εγείρουν ζήτημα εκχώρησης γλώσσας και εθνότητας, παρά το ότι και οι ίδιοι οι γείτονες αναγνωρίζουν πως πρόκειται για ιθαγένεια και η γλώσσα τους είναι σλαβική, τόνισε. Μία λογική, θα έλεγε κανείς, διευκρίνιση που κάνει στο σημείο αυτό ο Τσίπρας, είναι η αναφορά στη λέξη «εκχώρηση» που χρησιμοποιεί συνεχώς η αντιπολίτευση: όταν μιλάμε για «εκχώρηση», αναφέρει, σημαίνει ότι κάτι μας ανήκει. Όμως η γλώσσα της χώρας μας δεν ήταν ουδέποτε μακεδονική για να την εκχωρήσουμε, όπως και η

¹⁷⁸Στο ίδιο, σ. 3163.

¹⁷⁹Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ', 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3162.

εθνότητα των Ελλήνων Μακεδόνων η οποία είναι ελληνική και όχι μακεδονική. Επικαλείται και ο ίδιος εδώ το επιχείρημα που έχει ήδη ακουστεί για την αναγνώριση της μακεδονικής γλώσσας στον ΟΗΕ το μακρινό 1977 αλλά και τα λόγια του Ευάγγελου Αβέρωφ στην ελληνική Βουλή το 1959, με τα οποία αναγνώριζε και τη γλώσσα και την ύπαρξη και άλλης Μακεδονίας πέραν της ελληνικής. Ως προς την εθνότητα, επικαλείται τους νομικούς όρους του Διεθνούς Δικαίου σύμφωνα με τους οποίους μία διεθνής συμφωνία, όπως είναι η Συμφωνία των Πρεσπών, δεν αναγνωρίζει εθνότητα παρά μόνον ιθαγένεια.¹⁸⁰ Επιπλέον, μέσα από σειρά γεγονότων και πεπραγμένων του Σαμαρά αλλά και του ΠΑΣΟΚ, ο Τσίπρας θα καταδείξει την αδρανή στάση σε πολλές αναφορές σε μακεδονική γλώσσα αλλά και στον όρο Μακεδόνες. Η Συμφωνία της Αχρίδας το 2001 που αναφέρεται σε μακεδονική γλώσσα, αλλά και η αναγραφή του όρου «Μακεδόνες» στα διαβατήρια των γειτόνων επί σχεδόν τρεις δεκαετίες, για τα οποία η Ελλάδα δεν πρόβαλε ποτέ καμία αντίρρηση, είναι κάποια από τα επιχειρήματα που θα προβάλλει για να απαντήσει στις αιτιάσεις και τις κατηγορίες των πολιτικών του αντιπάλων.¹⁸¹ Θα απαντήσει επιπλέον, στον Σαμαρά που χαρακτήρισε απαράδεκτη την πρόβλεψη που υπάρχει στη Συμφωνία για απάλειψη αλυτρωτισμών στα σχολικά βιβλία και των δύο χωρών, με κάποια έγγραφα που θα καταθέσει στα πρακτικά της Βουλής. Έγγραφα τα οποία δείχνουν πως και ο ίδιος ο Σαμαράς με επιστολή του στον πρόεδρο της πΓΔΜ το 2012, τονίζει ότι «ο έλεγχος του τρόπου που παρουσιάζουν την ιστορία τα σχολικά βιβλία των δύο χωρών και η απαλλαγή τους από αρνητικά σχόλια, η εχθρική και αλυτρωτική ρητορική εναντίον των γειτόνων μας, είναι το αντικείμενο της συζήτησης», καθώς και ο Υπουργός Εξωτερικών του Σαμαρά, Αβραμόπουλος αναφέρεται στο ίδιο πράγμα στον ομολόγο του τότε Νικόλα Ποπόσκι.¹⁸²

Ο Τσίπρας θα κλείσει την ομιλία του κάνοντας αναφορά στα γεγονότα των τελευταίων ημερών με αφορμή της Συμφωνία των Πρεσπών, συλλαλητήρια, επιθέσεις κατά βουλευτών και δημοσιογράφων, «λιντσάρισμα ανθρώπων», που αποδεικνύουν μια «ηγεμονία της Ακροδεξιάς». Απέναντι σε αυτή την ηγεμονία, θα πει, είναι υπόλογο όλο το πολιτικό σύστημα και οφείλει ο καθένας να αναλάβει την ευθύνη απέναντι «στην ιστορία, στο έθνος, στις αξίες και τις προοδευτικές θέσεις». Η σημαντικότητα

¹⁸⁰Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ΄, 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3163.

¹⁸¹Στο ίδιο, σ. 3164.

¹⁸²Στο ίδιο, σ. 3164. Βλ. Παράρτημα σ. 105-106.

της ειρήνης, της σταθερότητας και της ασφάλειας σε μια περιοχή που έχει ταλαιπωρηθεί χρόνια από εθνικισμούς, πολέμους και διενέξεις, θα αποτελέσει ένα από τα βασικά σημεία του κλεισίματος της ομιλίας του πρωθυπουργού. Οφείλει η Ελλάδα να κάνει το βήμα φιλίας με τους βόρειους γείτονές της προς εξασφάλιση όλων των παραπάνω, αλλά και ένα βήμα που θα ενδυναμώσει τη χώρα στην περιοχή και θα της προσδώσει «εθνική περηφάνια» και «εθνική αυτοπεποίθηση». Με τη Συμφωνία των Πρεσπών η Ελλάδα *«[...] παίρνει πίσω το σημαντικότερο πράγμα, αυτό που της ανήκει και είναι η ιστορία της, τα σύμβολά της, την παράδοση, την κληρονομιά της Αρχαίας Ελληνικής Μακεδονίας. Όμως και οι γείτονές μας, η Βόρεια Μακεδονία, από μία χώρα στην οποία έχουμε γυρισμένη την πλάτη και τους σπρώχνουμε να πάνε σε άλλους γίνεται μία φίλη χώρα, γίνεται μια σύμμαχος χώρα, γίνεται ένας συμπαραστάτης της Ελλάδας [...]»*, θα σημειώσει. Οι βουλευτές που θα υπερψηφίσουν τη Συμφωνία, θα έχουν εκπληρώσει την ιστορική τους ευθύνη, το «εθνικό τους καθήκον» και θα σταθούν απέναντι στην απόπειρα τρομοκρατίας που σημειώνεται όλον αυτόν τον καιρό, θα τονίσει κλείνοντας.¹⁸³

Μετά από 2+1 (πρόταση μομφής από ΝΔ, ψήφος εμπιστοσύνης, κύρωση της ΣτΠ) θυελλώδεις συνεδριάσεις στη Βουλή, αλλά και εν μέσω αντιδράσεων από μεγάλο μέρος των πολιτών (συγκεντρώσεις, συλλαλητήρια), η Συμφωνία των Πρεσπών «πέρασε» και από την ελληνική Βουλή με 153 ψήφους «υπέρ», 146 «κατά» και 1 «παρών». Στους 145 βουλευτές που διέθετε εκείνη τη στιγμή το κυβερνών κόμμα (ΣΥΡΙΖΑ) προστέθηκαν οι θετικές ψήφοι κάποιων ανεξάρτητων βουλευτών, ενός βουλευτή των ΑΝΕΛ αλλά και ορισμένων διαγραμμένων από την κοινοβουλευτική τους ομάδα, λόγω της θετικής τους στάσης απέναντι στη Συμφωνία.¹⁸⁴

¹⁸³Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΞΑ΄, 24 Ιανουαρίου 2019, σ. 3165.

¹⁸⁴«Κύρωση της Συμφωνίας των Πρεσπών για την ονομασία της πΓΔΜ», *Vouliwatch*, 25.1.2019. <https://vouliwatch.gr/votewatch/voting/8088fe0c-da3f-47eb-a160-d9b03845b9b7> (ανάκτηση 10.9.2024).

Κεφάλαιο τρίτο

Η Συμφωνία των Πρεσπών στα ΜΜΕ

3.1 Έντυπος Τύπος

Πώς αντιμετώπισαν τα ΜΜΕ, ήδη από το 2018, την τότε επικείμενη υπογραφή της ΣτΠ και εν συνεχεία όταν αυτή κυρώθηκε στο ελληνικό κοινοβούλιο; Η εσωτερική πολιτική αντιπαράθεση αποτέλεσε κυρίαρχο θέμα στα φύλλα του έντυπου Τύπου, παρά το γεγονός πως η Συμφωνία αποτελούσε τη λύση ενός εθνικού προβλήματος που ταλάνιζε την εξωτερική πολιτική της χώρας ολόκληρες δεκαετίες. Το Μακεδονικό Ζήτημα αλλά και η λύση του με τη Συμφωνία των Πρεσπών αποτέλεσε την αφορμή ώστε τα περισσότερα ΜΜΕ να καλλιεργήσουν –σε συνδυασμό με την αντιπολίτευση- ή και να γιγαντώσουν το κλίμα φόβου και ανασφάλειας που επικρατούσε στους Έλληνες πολίτες, έπειτα και από μια πενταετή οικονομική κρίση και τις πολιτικές λιτότητας που αυτή επέφερε. Παρακάτω, θα γίνει μια προσπάθεια να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο αντιμετώπισαν τη Συμφωνία των Πρεσπών και τις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις γύρω από αυτή κάποια από τα έντυπα Μέσα και ειδικώς τα εξεταζόμενα (*Η Εφημερίδα των Συντακτών, Δημοκρατία και Η Καθημερινή*).

Η Εφημερίδα των Συντακτών, μέσο το οποίο στήριζε την τότε κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ, τις μέρες της συζήτησης της πρότασης μομφής της ΝΔ έναντι της κυβέρνησης, κατηγορεί ευθέως τη ΝΔ στο πρωτοσέλιδό της (Σαββατοκύριακο 16-17 Ιουνίου 2018) ως υπεύθυνη για τα διχαστικά και ακροδεξιά λόγια που ακούστηκαν από τον βουλευτή της Χρυσής Αυγής, ο οποίος έκανε κάλεσμα για πραξικόπημα από βήματος της Βουλής. Ο χαρακτηριστικός τίτλος: «Ανοίγουν κερκόπορτα στον φασισμό». Προκειμένου να κερδίσει τις ψήφους του ελληνικού λαού και να πετύχει την πτώση της κυβέρνησης, ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, κατά την *ΕΦΣΥΝ*, «σύρθηκε πίσω από τις ακραίες φωνές» των συλλαλητηρίων και έστρεψε «το κόμμα του προς την Ακροδεξιά», τραυματίζοντας «τη Δημοκρατία» και δίνοντας πάτημα σε «κάθε λογής Μπαρμπαρούσηδες», σημειώνεται εν συνεχεία.¹⁸⁵ Παρά ταύτα, η εφημερίδα, στο σχετικό με την εν λόγω συζήτηση στη Βουλή ρεπορτάζ που φιλοξενεί στις σελίδες της, αναφέρει καθαρά πως όλα τα κόμματα του δημοκρατικού τόξου –

¹⁸⁵Εφημερίδα *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 16-17 Ιουνίου 2018, πρωτοσέλιδο και σ. 2

ανάμεσά τους και η ΝΔ- καταδίκασαν κατηγορηματικά τις επικίνδυνες δηλώσεις του Μπαρμπαρούση.¹⁸⁶

Ανοικτά υπέρ της Συμφωνίας των Πρεσπών, το πρωτοσέλιδο της *ΕΦΣΥΝ* την επομένη της υπογραφής της, στις 18 Ιουνίου 2018, παρουσιάζει τους ηγέτες των δύο χωρών, Τσίπρα και Ζάεφ ως καταλύτες της ενότητας, φέροντας τον τίτλο: «Οι δύο που ενώνουν» σε αντιδιαστολή με τους «δύο που διχάζουν», δείχνοντας τον Κυρ. Μητσοτάκη και τον Χρ. Μίτσκοσκι.¹⁸⁷ Σε δισέλιδο που φιλοξενεί η εφημερίδα με ρεπορτάζ για τα όσα συνέβησαν στις Πρέσπες κατά την υπογραφή της Συμφωνίας, η μέρα χαρακτηρίζεται άκρως συγκινητική, καθώς υπογράφηκε μία «ιστορική συμφωνία για τη συμφιλίωση των δύο λαών».¹⁸⁸ Στο ρεπορτάζ του δημοσιογράφου για το συλλαλητήριο στη Θεσσαλονίκη εναντίον της ΣτΠ τη μέρα της «ιστορικής χειραψίας φιλίας Τσίπρα Ζάεφ», στη σελίδα δέκα της εφημερίδας, παρουσιάζεται ειρωνικά η εικόνα ενός «υπερπατριωτικού παραληρήματος» κατά το οποίο «υψώθηκαν απειλητικές γροθιές» προς τους «προδότες».¹⁸⁹ Η υπέρμαχη στάση της εφημερίδας προς τη Συμφωνία, αναδεικνύεται και από το γεγονός πως φιλοξενεί στις σελίδες της, άρθρα γνώμης επιστημόνων που πρόσκεινται στον ΣΥΡΙΖΑ, στα οποία τονίζεται η μείζονα σημασία της επίλυσης του Μακεδονικού για την σταθερότητα της περιοχής, σημειώνεται πως «η συμφωνία αυτή είναι η καλύτερη με διαφορά για την ελληνική πλευρά», καθώς και πως «είναι ένα από λίγα επιτεύγματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στα εθνικά θέματα».¹⁹⁰ Ακόμη, χαρακτηριστική είναι η στάση της εφημερίδας στα πολύκροτα συλλαλητήρια που έλαβαν χώρα την περίοδο εκείνη, εναντίον της Συμφωνίας και όσων επρόκειτο να συναινέσουν με την υπογραφή και την ψήφο τους στην «προδοσία της πατρίδας». Η αρνητική αντιμετώπιση της *ΕΦΣΥΝ* στο συλλαλητήριο και στην παρουσία του Μίκη Θεοδωράκη, αναδεικνύεται από τον τίτλο του πρωτοσέλιδού της την 5^η Φεβρουαρίου του 2018: «Ωδινεν όρος και έτεκεν... Μίκη.

¹⁸⁶ Έλενα Βαρίνου, εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 16-17 Ιουνίου 2018, σ.4.

¹⁸⁷ Εφημερίδα *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 18 Ιουνίου 2018, πρωτοσέλιδο. Ο Χρίστιαν Μίτσκοσκι ήταν ο πρόεδρος του VMRO-DPMNE. Βλ. ενδεικτικά στο Κοτζιάς, *Η Λογική της Αύσης...*, ό.π., σ. 505.

¹⁸⁸ Δημήτρης Τερζής, Νικόλας Ζηργάνος και Αλέξανδρος Σταματίου, εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 6-7.

¹⁸⁹ Νίκος Φωτόπουλος, «Μάχες με τα MAT και 14 τραυματίες στα σύνορα» εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 18 Ιουνίου 2018, σ. 10.

¹⁹⁰ Αντώνης Λιάκος, «Μακεδονικό: ένας απολογισμός», εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 9. Σωτήρης Βαλντέν, «Η εθνικιστική εκτροπή και η μιζέρια της αντιπολίτευσης», εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 12.

Ο Μιχαλολιάκος και τα τάγματα εφόδου ήταν εκεί, χαρούμενοι με τον ομιλητή». Χαρακτηρίζει μάλιστα την ομιλία του Θεοδωράκη «ψυχροπολεμική», μέσα σε ένα πλήθος το οποίο ήταν αριθμητικά μεγάλο –όχι όσο περίμεναν οι οργανωτές- αλλά χωρίς πάθος.¹⁹¹ Στο αναλυτικό ρεπορτάζ για την παρουσία του Θεοδωράκη στο συλλαλητήριο, παρατίθενται αποσπάσματα της ομιλίας του, με αιχμές για προσπάθεια από μέρους του να «ικανοποιήσει το εθνικόφρον ακροατήριο του», χρησιμοποιώντας όρους που θύμισαν εμφυλιοπολεμικές εποχές.¹⁹² Μάλιστα, η στήλη της εφημερίδας «Η άποψη» στο οπισθόφυλλό της, καταφέρεται εναντίον του Κυρ. Μητσοτάκη και της δήλωσής του για το συλλαλητήριο περί «έκφρασης εθνικής υπερηφάνειας», τονίζοντας το πόσο επιζήμιο είναι το σύνθημα που ακούγεται στα συλλαλητήρια «Η Μακεδονία είναι ελληνική» και τον κατηγορεί εμμέσως πλην σαφώς για πολιτικό καιροσκοπισμό.¹⁹³ Σημειωτέον, σε προηγούμενο σαββατιάτικο φύλλο της η *ΕΦΣΥΝ*, την 27^η και 28^η Ιανουαρίου 2018, κάνει λόγο για συμπόρευση του Κυρ. Μητσοτάκη με την Ακροδεξιά: «Δέσμιος της ακραίας πτέρυγας του κόμματός του είναι ο πρόεδρος της ΝΔ, ο οποίος προσπαθεί να χαϊδέψει τα αυτιά του εθνικιστικού ακροατηρίου, ενόψει και του συλλαλητηρίου της 4^{ης} Φεβρουαρίου». ¹⁹⁴ Τέλος, την επομένη της κύρωσης της Συμφωνίας (26 Ιανουαρίου 2019) από την ελληνική Βουλή, η *ΕΦΣΥΝ* κυκλοφορεί με το εξής πρωτοσέλιδο: «Και το όνομα αυτής Βόρεια Μακεδονία. Τέλος στην εκκρεμότητα 27 ετών έθεσε η Ελληνική Βουλή». Παραθέτει μια φράση από τα λεγόμενα του πρωθυπουργού Αλέξη Τσίπρα: «Αλ. Τσίπρας: Δεν υπάρχουν νικητές και ηττημένοι. Πολύ σύντομα θα δούμε τα οφέλη για τη χώρα μας», και συμπληρώνει με τρεις επιπλέον γραμμές: «Με 153 ψήφους το Κοινοβούλιο ενέκρινε τη Συμφωνία των Πρεσπών. Για νέα σελίδα στα Βαλκάνια έκανε λόγο ο πρωθυπουργός. Εμμονή στην εθνικιστική γραμμή από τον Κ. Μητσοτάκη. Θερμά μηνύματα από τη διεθνή κοινότητα και την ηγεσία της γειτονικής χώρας». ¹⁹⁵

Στην αντίπερα όχθη, ένα άκρως αντιπολιτευόμενο μέσο, εκ διαμέτρου αντίθετο ιδεολογικά με τον ΣΥΡΙΖΑ, η εφημερίδα *Δημοκρατία*, λίγο πριν την υπογραφή της

¹⁹¹Εφημερίδα *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 5 Φεβρουαρίου 2018, πρωτοσέλιδο.

¹⁹²Δημήτρης Ψαρράς, «Μίκη, αλλάζεις την ιστορία σου», εφ. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 5 Φεβρουαρίου 2018, σ. 4.

¹⁹³Εφημερίδα *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 5 Φεβρουαρίου 2018, οπισθόφυλλο.

¹⁹⁴Εφημερίδα *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 27-28 Ιανουαρίου 2018, πρωτοσέλιδο.

¹⁹⁵Εφημερίδα *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, 26-27 Ιανουαρίου 2019, πρωτοσέλιδο.

Συμφωνίας, αναφέρεται σε πρωτοσέλιδό της στις 12 Ιουνίου 2018 σε «Εθνική Αυτοκτονία» και ότι «Η κυβέρνηση παραδίδει τη Μακεδονία και ετοιμάζεται για μια σειρά από επώδυνες υποχωρήσεις (γλώσσα, εθνότητα, κλπ.)». Συμπληρώνει μεταξύ άλλων, πως τώρα είναι «Ωρες ευθύνης για τα κόμματα». Το συμπληρωματικό άρθρο του πρωτοσέλιδού της μάλιστα, τιτλοφορείται με το επιβλητικό: «Ο κύβος ερρίφθη, η Μακεδονία εάλω».¹⁹⁶ Βεβαίως, όσο πλησιάζει η ημέρα της υπογραφής, η εφημερίδα επιδίδεται σε βαρύγδουπες εθνικιστικές εκφράσεις και δεν διστάζει να καλεί τον ελληνικό λαό σε αντίσταση κατά της επικείμενης «προδοσίας της χώρας τους»: «Αντισταθείτε» και «Κλείδωσε το ξεπούλημα: Βόρεια Μακεδονία το όνομα που χαρίζουμε στα Σκόπια», οι τίτλοι που κοσμούν το πρωτοσέλιδό της Δημοκρατίας την 13^η Ιουνίου.¹⁹⁷ Παρά ταύτα, κατά τις ημέρες της συζήτησης της πρότασης δυσπιστίας της ΝΔ, και τα όσα διημέφθησαν μέσα στο κοινοβούλιο, η εφημερίδα σχολιάζει: «Ακραία και επικίνδυνη όξυνση με αφορμή τη συμφωνία της ντροπής με τα Σκόπια» και πως όλα αυτά «Τανκς, δολοφονίες και πρακτοριλίκια διχάζουν τους Έλληνες». Βεβαίως, στη στήλη που φιλοξενείται στις σελίδες της εφημερίδας «Η θέση μας», καλείται ο κόσμος να συμμετάσχει στη συγκέντρωση κατά της Συμφωνίας και αυτών που λειτουργούν αναντίστοιχα με τις «εθνικές και πατριωτικές ευαισθησίες των Ελλήνων πολιτών» και προχωρούν σε εκχώρηση ενός από «τους πολυτιμότερους θησαυρούς της Ιστορίας μας: το όνομα Μακεδονία και την ταυτόσή του με τον Ελληνισμό και τους πολυχίλιετους αγώνες και τις θυσίες του γένους μας».¹⁹⁸ Η προσπάθεια της εφημερίδας να αφυπνίσει και να γιγαντώσει την ευαισθησία και την υπερηφάνεια της ελληνικής κοινωνίας για τα εθνικά θέματα, παίρνει σάρκα και οστά στο πρωτοσέλιδό της την επομένη της υπογραφής της ΣτΠ: «Τη Ρωμιосύνη μην την κλαις», «Ψηλά το κεφάλι! Η ιστορία δεν ξαναγράφεται ό,τι και να κάνουν», αλλά και ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από τον εθνικό μας ποιητή Διονύσιο Σολωμό «Δυστυχισμένε μου λαέ, καλέ κι ηγαπημένε, πάντοτ' ευκολοπίστευτε και πάντα προδομένε», είναι οι τίτλοι της ημέρας για τη *Δημοκρατία*. Η στήλη «Ημερολόγιο» της 18^η Ιουνίου επιδίδεται σε μια επίθεση για αντιπατριωτική και προδοτική στάση σε όσους συνομολογούν σε αυτήν την «Απόλυτη ταπείνωση. Ευτελισμός από τον αντίπαλο, τα Σκόπια, εντελώς ανίσχυρο», στην «Ήττα ολοκληρωτική», στην

¹⁹⁶Εφημερίδα *Δημοκρατία*, 12 Ιουνίου 2018, πρωτοσέλιδο και σ. 2.

¹⁹⁷Εφημερίδα *Δημοκρατία*, 13 Ιουνίου 2018, πρωτοσέλιδο.

¹⁹⁸Εφημερίδα *Δημοκρατία*, 16 Ιουνίου 2018, πρωτοσέλιδο και σ. 9.

«Συστημική προδοσία», στην «Υποκρισία». Το εν λόγω πρωτοσέλιδο κοσμείται με τον ήλιο της Βεργίνας, όπως και όλες οι σελίδες που φιλοξενούν ρεπορτάζ σχετικά με τη Συμφωνία των Πρεσπών, στις οποίες μάλιστα ο ήλιος της Βεργίνας συνοδεύεται από την φράση: «Μαύρη σελίδα».¹⁹⁹ Το ίδιο συμβαίνει και στις σελίδες αρκετών επόμενων τευχών της *Δημοκρατίας*.²⁰⁰ Φυσικά, δεν λείπουν και τα άρθρα γνώμης κατά τα οποία τονίζεται ο ορισμός και η σημασία του πατριωτισμού και πως η κυβέρνηση απομακρύνθηκε από αυτόν με τη Συμφωνία, χαρίζοντας «όλα τα διαπραγματευτικά μας όπλα με αντάλλαγμα μερικούς ασαφείς αστερίσκους στα ψιλά γράμματα της συμφωνίας». Μάλιστα, αντιπαραβάλλεται η στάση των ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ με την «πατριωτική» της ΝΔ η οποία καταφέρνει να μην «διολισθαίνει στην πατριδοκαπηλία» αλλά να «ενώνει τους Έλληνες κάτω από το αληθινό πατριωτικό αίσθημα ευθύνης».²⁰¹ Αξίζει να σημειωθεί πως, το καθημερινό φύλλο της *Δημοκρατίας*, την εβδομάδα πριν την υπογραφή της Συμφωνίας, διαφημίζει την κυριακάτικη της έκδοση, η οποία επρόκειτο να συνοδευτεί από το «βιβλίο-αποκάλυψη» για το Μακεδονικό: «Εμείς οι Μακεδόνες» του Ν. Ι. Μέρτζου. Η δωρεά αυτή της εφημερίδας, γινόταν, όπως τονίζει, «Με ευθύνη στην ιστορική αλήθεια».²⁰²

Η *Δημοκρατία* εμμένοντας στην ακραία επιχειρηματολογία περί προδοσίας και με εθνικιστικές εκφράσεις ενημερώνει το κοινό της σχετικά με τα επόμενα βήματα που ακολουθούν της υπογραφής της συμφωνίας, πως «Η σκοπιανή πρεμούρα φέρνει ακόμη πιο κοντά την προδοσία» και πως «Για τον Σεπτέμβριο πάει το δημοψήφισμα στο κρατίδιο, κάτι που θα επιταχύνει τις εξελίξεις για τη συμφωνία στην Ελλάδα». Μάλιστα, παραθέτοντας ρεπορτάζ σχετικό με απειλές που δέχτηκαν κάποιοι βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ από τον σύνδεσμο του ΠΑΟΚ για την ΣτΠ, αναγράφει όλη την ανακοίνωση του συνδέσμου που φυσικά αναφέρεται σε προδοσία, δίχως να προβαίνει σε καταδίκη των απειλών.²⁰³

Ένα άκρως διχαστικό πρωτοσέλιδο με στοχοποίηση όλων όσων υπερψήφισαν τη Συμφωνία, φιλοξενεί η εφημερίδα, την 26^η Ιανουαρίου 2019. Προκαλεί ανατριχίλα η

¹⁹⁹Εφημερίδα *Δημοκρατία*, 18 Ιουνίου 2018, πρωτοσέλιδο και σ. 10.

²⁰⁰Εφημερίδα *Δημοκρατία*, 19, 20, και 21 Ιουνίου 2018

²⁰¹Διαμαντής Γκολιδάκης, «ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ “ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ”» εφ. *Δημοκρατία*, Τρίτη 19 Ιουνίου 2018, σ. 13.

²⁰²Εφημερίδα *Δημοκρατία*, Παρασκευή 15 Ιουνίου 2018, σ. 9.

²⁰³Εφημερίδα *Δημοκρατία*, 25 Ιουνίου 2018, πρωτοσέλιδο και σ. 6

αναγραφή όλων των ονομάτων των βουλευτών τα οποία συνοδεύουν ο ήλιος της Βεργίνας σε μαύρο –πένθιμο- φόντο και οι τίτλοι: «Δεν Ξεχνώ. 153+1 μοιραίοι ξεπούλησαν τη Μακεδονία». Στο συμπληρωματικό άρθρο του πρωτοσέλιδου, οι 153+1 αποκαλούνται «ένοχοι» στο «εθνικό έγκλημα». Η κινδυνολογία και η στοχοποίηση φτάνει στο αποκορύφωμά της όταν σημειώνεται χαρακτηριστικά πως «Ακρωτηριάστηκε η Μακεδονία μας από την καχεκτική πλειοψηφία των προθύμων της Βουλής [...] οι οποίοι την παρέδωσαν βορά στα νύχια των Σκοπιανών και των ισχυρών συμμάχων τους. Την ταφόπλακα έβαλαν με την ψήφο τους και οι 145 βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ που λειτούργησαν σαν “μασίφ” υπέρ της επαίσχυντης συμφωνίας της λίμνης, κάτι που δεν θα ξεχάσουν η Ιστορία και οι Έλληνες». Σε αντιδιαστολή της «συριζέικης προδοσίας» που προκάλεσε και τα δάκρυα κάποιου από τους βουλευτές που καταψήφισαν, τονίζεται το «Ηχηρό “όχι” στην καταστρατήγηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας» των υπόλοιπων 146 βουλευτών.²⁰⁴ Στη στήλη «Η θέση μας» η εφημερίδα φροντίζει να δηλώσει καθαρά την αρνητική της θέση απέναντι στη «προδοτική Συμφωνία των Πρεσπών» που ψήφισαν «αντεθνικές μειοψηφίες» τονίζοντας την καθαρότητα του ελληνικού πολιτισμού σε αντίθεση με το «ετερόκλητο μωσαϊκό σλαβανάκατων» που για την εφημερίδα θα είναι «πάντα Σκοπιανοί», όπως τιτλοφορείται.²⁰⁵

Μία ακόμη εφημερίδα, *Η Καθημερινή*, που συγκαταλέγεται στα έγκυρα ΜΜΕ του Δεξιού φάσματος με υψηλή αναγνωσιμότητα και μεγάλη κυκλοφορία, αλλά και με συχνά αντιπολιτευτικό λόγο, την επομένη της κύρωσης της Συμφωνίας στο πρωτοσέλιδό της σημειώνει αριθμητικά τις θετικές και αρνητικές ψήφους στη Βουλή για την «βάφτιση», όπως λέει, «της ΠΓΔΜ σε “Βόρεια Μακεδονία”». Αναφέρεται στα επόμενα βήματα που ακολουθούν της κύρωσης, στο κλίμα που επικράτησε κατά την κοινοβουλευτική συζήτηση, σε κάποια από τα λεγόμενα του πρωθυπουργού και του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης αντίστοιχα και στη θετική αντίδραση των ξένων δυνάμεων. Ακόμη, τονίζει τη δυσχερή θέση στην οποία βρίσκεται το κόμμα των ΑΝΕΛ, ενώ τιτλοφορείται με το χαρακτηριστικό: «Αμετάκλητα Βόρεια Μακεδονία με 153 “ναι”-Κυρώθηκε στη Βουλή η συμφωνία των Πρεσπών- Επικροτούν ΗΠΑ, Ευρωπαϊκή Ένωση και NATO».²⁰⁶ Στη δεύτερη κιόλας σελίδα της, η εφημερίδα

²⁰⁴ Εφημερίδα *Δημοκρατία*, 26 Ιανουαρίου 2019, πρωτοσέλιδο και σ. 3.

²⁰⁵ Εφημερίδα *Δημοκρατία*, 26 Ιανουαρίου 2019, σ. 9.

²⁰⁶ Εφημερίδα *Η Καθημερινή*, 26 Ιανουαρίου 2019, πρωτοσέλιδο.

φιλοξενεί συνέντευξη της ιστορικού Μαρίας Ευθυμίου, που τιτλοφορείται: «Βάση δεινών για την Ελλάδα οι Πρέσπες». Από τον τίτλο της συνέντευξης, ο αναγνώστης καταλαβαίνει την αρνητική στάση της ιστορικού απέναντι στη Συμφωνία, που υποστηρίζει πως η κυβέρνηση έστρεψε τη συζήτηση στο λιγότερο σημαντικό που ήταν η ονομασία της γείτονα για να καλύψει την παραχώρηση που έκανε η χώρα μας στο «βαρύτερο» που είναι η γλώσσα και η ταυτότητα.²⁰⁷ Στο αναλυτικό ρεπορτάζ της η Καθημερινή, αναφέρει τα αποτελέσματα της ψηφοφορίας που διεξήχθη στη Βουλή, σημειώνει το «πολωτικό» κλίμα που επικράτησε στη συζήτηση παραθέτοντας λεγόμενα –και των δύο πλευρών– που πυροδότησαν την πόλωση, ενώ χαρακτηρίζει ως «επιθετική συμπεριφορά» τη στάση κάποιων βουλευτών της Χρυσής Αυγής. Σημειώνεται δε ως απλά «επεισόδια» η απεύθυνση των «χρυσανιτών» προς τα κόμματα που υπερψήφισαν τη συμφωνία, με τη χαρακτηριστική λέξη «προδότες». Επιπλέον, αναλύονται σε ρεπορτάζ τα επόμενα βήματα στα οποία πρέπει να προχωρήσει η κυβέρνηση μετά την κύρωση, στις επιδιώξεις του ΣΥΡΙΖΑ προκειμένου να «αποδυναμώσουν το κλίμα φόβου» που επικρατεί στην κοινωνία για την γειτονική χώρα, ενώ καταγράφεται και η σύγκρουση ΣΥΡΙΖΑ με τον Π. Καμμένο και τους ΑΝΕΛ καθώς και η αποδυνάμωση του κόμματος από τις ρωγμές που επέφερε η ψηφοφορία για τη Συμφωνία κατά την οποία αρκετοί ήταν οι βουλευτές των ΑΝΕΛ που την υπερψήφισαν.²⁰⁸ Στη στήλη της εφημερίδας «Απόψεις» φιλοξενούνται άρθρα με διαφορετικές ματιές, όπως μπορεί κανείς να αναγνώσει. Στη «Γνώμη» του Ηλία Μαγκίνη, αναλύεται η σύγκλιση «της ριζοσπαστικής Αριστεράς με τη λαϊκιστική Ακροδεξιά», αναφερόμενος στον ΣΥΡΙΖΑ και τους ΑΝΕΛ και στο πως κατάφεραν να συμπορευτούν καλλιεργώντας «την πόλωση και το τοξικό κλίμα» εκμεταλλευόμενοι τις «συλλογικές ανασφάλειες που αναζωπύρωσε η οικονομική κρίση». Κατά τον Μαγκίνη, όλο αυτό ήταν ένα «πυροτέχνημα» που έσκασε και τώρα απειλεί με διάλυση τους μεν και με προσπάθεια πολιτικής διάσωσης τον δε. Από την άλλη πλευρά, διαβάζουμε στις «Απόψεις», άρθρο του Παντελή Μπουκάλα, όπου θίγεται η αναγνώριση της γείτονα ως «Μακεδονία» από πολλές χώρες σε όλο τον κόσμο, καταδεικνύοντας με ειρωνεία τον «θρίαμβο της εξωτερικής μας πολιτικής από το '90

²⁰⁷Γιώργος Τερζής, «ΣΑΒΒΑΤΙΑΤΙΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ. Βάση δεινών για την Ελλάδα οι Πρέσπες», εφ. *Η Καθημερινή*, 26 Ιανουαρίου 2019, σ. 2.

²⁰⁸Γιώργος Μπουρδαράς, «Νέα ονομασία με 153 θετικές ψήφους», εφ. *Η Καθημερινή*, 26 Ιανουαρίου 2019, σ. 3. Σταύρος Παπαντωνίου, «Το Μέγαρο Μαξίμου στρέφει το βλέμμα στην επόμενη μέρα», εφ. *Η Καθημερινή*, 26 Ιανουαρίου 2019, σ. 3.

και μετά». Καταλήγει δε, ειρωνικά και πάλι, με ρητορικά ερωτήματα ως προς το «τι ανάγκη έχουμε τους ξένους; Μήπως ψηφίζουν στις εκλογές μας για να μας ανταμείψουν σαν μακεδονοφύλακες;».²⁰⁹

Κάποιους μήνες πριν, τις μέρες της υπογραφής της Συμφωνίας των Πρεσπών, η Καθημερινή φιλοξενούσε αναλυτικό ρεπορτάζ για τις «Οι 10 ημέρες που οδήγησαν στις Πρέσπες», όπως τιτλοφορούνταν το πρωτοσέλιδό της στις 17 Ιουνίου 2018. Στο κείμενο που συνόδευε τον τίτλο της, σημειώνεται ο ρόλος των ξένων δυνάμεων «στη συμφωνία Αθηνών-Σκοπίων για το ονοματολογικό», στις διαπραγματεύσεις και συνομιλίες των δύο πλευρών και στην τελική έκβασή τους κατά την οποία επικράτησε νηφαλιότητα.²¹⁰ Από τη σελίδα τέσσερα έως την σελίδα δώδεκα του φύλλου, βρίσκει κανείς αναλυτικό ρεπορτάζ για το «Τέλος μιας 27χρονης πορείας», για το «Παρασκήνιο μέχρι τις Πρέσπες», αλλά και πληθώρα άρθρων και απόψεων με αφορμή τη Συμφωνία των Πρεσπών.²¹¹ Ο Δημήτρης Καιρίδης –μετέπειτα βουλευτής και Υπουργός της ΝΔ– αναλύει «τα προβληματικά σημεία» της «κακής» Συμφωνίας και κατηγορεί τον Τσίπρα για «μυστική προσωπική διπλωματία». Χαρακτηριστικά αναφέρει: «Επειτα από τόσους αγώνες και τόσες θυσίες, η Ελλάδα αναγνωρίζει τον “μακεδονισμό”», ενώ καταλήγει πως όλες οι υποχωρήσεις που κάνει τώρα η Ελλάδα αποτελούν «διπλωματική ήττα».²¹² Αντίθετα, η «Άποψη» του Νίκου Αλιβιζάτου που φιλοξενείται στις σελίδες του συγκεκριμένου τεύχους, αναγνωρίζει νομικά «ψέματα» και απουσία «πολιτικής τόλμης» στους αντιτιθέμενους με τη Συμφωνία, αναδεικνύει τη Συμφωνία ως «ικανοποιητική, γιατί ενσωματώνει πάνω από το 80% των πάγιων ελληνικών θέσεων» και ότι «η σύναψη της συμφωνίας αυτής τερματίζει μια σοβαρή γεωπολιτική εκκρεμότητα στην περιοχή».²¹³ Ο τότε βουλευτής της ΝΔ Κώστας Τασούλας, παραθέτει στην «Άποψη» πως «ο Αβέρωφ το 1959 μιλούσε για την ανύπαρκτη “μακεδονική μειονότητα”», θέλοντας να απαντήσει στα επιχειρήματα της κυβέρνησης και της εφημερίδας *Αυγή*, που επικαλούνται την αναφορά του Ευάγγελου Αβέρωφ το 1959 στη Βουλή σε μακεδονική γλώσσα. Ο Άγγελος Συρίγος –νυν

²⁰⁹Ηλίας Μαγκίνης, «Μια στιγμή, δύο ματιές», εφ. *Η Καθημερινή*, 26 Ιανουαρίου 2019, σ. 12. Παντελής Μπουκάλας, «Εξω πάμε καλά...», εφ. *Η Καθημερινή*, 26 Ιανουαρίου, σ. 12.

²¹⁰Εφημερίδα *Η Καθημερινή*, 17 Ιουνίου 2018, πρωτοσέλιδο.

²¹¹Ο.π., σ. 4-12.

²¹²Δημήτρης Καιρίδης, «Η λάθος συμφωνία», εφ. *Η Καθημερινή*, 17 Ιουνίου 2018, σ. 4.

²¹³Νίκος Αλιβιζάτος, «Σε αναζήτηση πολιτικής τόλμης», εφ. *Η Καθημερινή*, 17 Ιουνίου 2018, σ. 6.

βουλευτής ΝΔ- αναρωτιέται αν «Αναβαθμιζόμαστε γεωπολιτικά;» με τη Συμφωνία, τονίζοντας πως «σε περίπτωση που ολοκληρωθεί η συμφωνία με την ΠΓΔΜ, οφείλουμε να αγκαλιάσουμε και να στηρίξουμε το κράτος ασχέτως των διαφωνιών μας για όνομα». Σημειώνει δε πως, πρέπει να επικεντρωθεί η κριτική απέναντι στη Συμφωνία, στο ότι οι γείτονες «θα ονομάζονται “Μακεδόνες” και η γλώσσα τους “μακεδονική”». ²¹⁴ Εν συνεχεία, στη στήλη της εφημερίδας «Γνώμες» φιλοξενούνται άρθρα προς υπεράσπιση της Συμφωνίας, που όμως δεν παύουν να ψέγουν την κυβέρνηση για αλαζονεία και λάθος χειρισμούς. Ο Νίκος Κωνσταντάρας, στο άρθρο του με τίτλο «Η Μακεδονία μία, η Ελλάδα στα δύο;», υπενθυμίζει στους αναγνώστες την άποψη του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη—όταν χειριζόταν το Μακεδονικό-, περί της ανάγκης ενός συμβιβασμού που όμως δεν κατάφερε να κάνει με τη γείτονα στις μέρες του. Τον αποκαλεί «τραγική φιγούρα της Ιστορίας» καθώς ήταν αυτός που ενώ ήθελε, δεν μπόρεσε και οδήγησε τα πράγματα στο σημείο όπου και πολλές χώρες να αναγνωρίζουν την γείτονα ως «Μακεδονία» χωρίς να μπει αυτή στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ. Επιρρίπτει ευθύνες και στις ξένες δυνάμεις για την σκλήρυνση των θέσεων της Ελλάδας με το πέρασμα των χρόνων, με αναπόφευκτη την «σθεναρή αντίσταση» και των δύο χωρών στις «σημερινές προσπάθειες επίλυσης». Κατηγορεί την κυβέρνηση για αλαζονεία απέναντι και στους αντιπάλους και στον εταίρο της (ΑΝΕΛ), τονίζοντας όμως παράλληλα και τον κακό χειρισμό των τόσων χρόνων αλλά και την αντιπαράθεση που κυριαρχεί με όρους «προδοσίας» και «πατριωτισμού» που κινητοποιούν την οργή του κόσμου. Ο Λουκάς Τσούκαλης παραθέτει τα δικά του επιχειρήματα προς υπεράσπιση μιας Συμφωνίας που δεν είναι «ιδανική», όπως λέει, όμως «πήραμε αρκετά και σημαντικά σε αυτή την διαπραγμάτευση». Εγκαλεί όσους αρνούνται έναν συμβιβασμό με την γείτονα, οι οποίοι είναι αυτοί που «καταδικάζουν όσους έχουν αντίθετη άποψη ως μειοδότες». Τέλος, κατηγορεί και τους μεν και τους δε για κοινή πολιτική αντιπολίτευσης αφού και ο ΣΥΡΙΖΑ ακολουθούσε παρόμοια γραμμή όταν αποκαλούσε —ως αξιωματική αντιπολίτευση— την τότε κυβέρνηση ως «γερμανοτσολιάδες». Εξού και ο τίτλος του άρθρου του: «“Γερμανοτσολιάδες” και “Εθνομηδενιστές”». ²¹⁵ Μάλιστα, ο Άγγελος Στάγκος στη «Γνώμη» του με τίτλο:

²¹⁴Κώστας Τασούλας, «Ο Αβέρωφ το 1959 μιλούσε για την ανύπαρκτη “μακεδονική μειονότητα”», εφ. *Η Καθημερινή*, 17 Ιουνίου 2018, σ. 10. Άγγελος Συρίγος, «Αναβαθμιζόμαστε γεωπολιτικά;», εφ. *Η Καθημερινή*, 17 Ιουνίου 2018, σ. 11.

²¹⁵Νίκος Κωνσταντάρας, «Η Μακεδονία μία, η Ελλάδα στα δύο;» εφ. *Η Καθημερινή*, 17 Ιουνίου 2018, σ. 26. Λουκάς Τσούκαλης, «“Γερμανοτσολιάδες” και “εθνομηδενιστές”», ό.π., σ. 27.

«Από τις πλατείες στους Μπαρμπαρούσηδες...» τονίζει πως «Το Μακεδονικό λειτουργεί σαν καταλύτης της πολιτικής πόλωσης, η ένταση της οποίας αυξάνεται συνεχώς στον δρόμο προς τις εκλογές, πάντα με βασική ευθύνη της κυβέρνησης». «Αναμενόμενο» χαρακτηρίζει την ακραία συμπεριφορά του βουλευτή της Χρυσής Αυγής Μπαρμπαρούση που κάλεσε τον στρατό σε πραξικόπημα, καθώς ο ΣΥΡΙΖΑ και οι ΑΝΕΛ εμπλέκονται καταφανώς—ίσως και κάποιοι οπαδοί της ΝΔ—σε όλα εκείνα τα παλαιότερα περιστατικά που οδήγησαν τη Χρυσή Αυγή μέσα στη Βουλή. Ψέγει μάλιστα τον κυβερνητικό εκπρόσωπο, Δημήτρη Τζανακόπουλο, για περίσσιο θράσος όταν κατηγορεί τον Κυρ. Μητσοτάκη για πολιτική υπαιτιότητα στην άνοδο του «φασιστικού και εθνικιστικού εσμού». Το άρθρο συνοδεύεται από το σκίτσο του Ηλία Μακρή στο οποίο απεικονίζεται ο τότε πρόεδρος της Βουλής Νίκος Βούτσης να «ανακοινώνει» στο Κοινοβούλιο: «Ενημερώνω το σώμα ότι από τα άνω δυτικά θεωρεία και αφού ξεναγήθηκαν στην αίθουσα Ελευθερίου Βενιζέλου παρακολουθούν την συνεδρίαση μαθητές και μαθήτριες... της σχολής Κουφοντίνα», σε μια καταφανώς προσπάθεια του αρθρογράφου να αναδείξει και να υποστηρίξει τη θεωρία των δύο άκρων.²¹⁶ Ο Νίκος Μαραντζίδης από την άλλη, στην δική του «Γνώμη» που τιτλοφορείται «Το ονοματολογικό και ο αναπόδραστος εθνικός δρόμος», υπενθυμίζει στους αναγνώστες τη συνύπαρξη των «δύο Ελλάδων», αυτής που προτιμά την απομόνωση και αποτελεί τον «φορέα της βαλκανικής-οθωμανικής κληρονομιάς, διαμορφωμένη σε σημαντικό βαθμό από την αντιδυτική οπτική της Ορθόδοξης Εκκλησίας και της «νεωτερικής που αντλεί τις πνευματικές της ρίζες από τον Διαφωτισμό» και είναι «αφοσιωμένη στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία». Σημειώνει πως, «όποιος εμποδίζει τη λύση» του Μακεδονικού «παίζει» «το παιχνίδι των αντιπάλων της Δύσης». «Ο αδιάλλακτος υπερπατριωτισμός συνδέεται, άλλη μια φορά, με τα συμφέροντα μιας άλλης χώρας παρά με τα δικά μας», καταλήγει, υπερασπιζόμενος τη συμφωνία με την ΠΓΔΜ.²¹⁷

Δύο μέρες μετά την υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών, η Καθημερινή επιλέγει να μην αναφερθεί στον πρωτοσέλιδο τίτλο της σε αυτή. Παρά ταύτα, στο κάτω μέρος του πρωτοσέλιδου παραθέτει το «Σχόλιο» του Παντελή Μπουκάλα που τιτλοφορείται «Κατά 20% “προδότες”, “μειοδότες” και “ανθέλληνες”», στο οποίο γίνεται μια αναδρομή σε ιστορικά πρόσωπα του παρελθόντος, σε συγγραφείς που μιλούσαν για

²¹⁶Αγγελος Στάγκος, «Από τις πλατείες στους Μπαρμπαρούσηδες...», ό.π., σ. 28.

²¹⁷Νίκος Μαραντζίδης, «Το ονοματολογικό και ο αναπόδραστος εθνικός δρόμος», ό.π., σ. 29.

μακεδόνες και Μακεδονία (για τους γείτονες) , ακόμα και στους πολιτικούς, όπως ο Κυρ. Μητσοτάκης, που στο πρόσφατο παρελθόν υποστήριζαν με σθένος την επίσημη ελληνική θέση για σύνθετη ονομασία και τώρα διαρρηγνύουν τα ιμάτιά τους για την Συμφωνία των Πρεσπών. Επιπλέον, στο πρωτοσέλιδο, σημειώνονται σε λίγες γραμμές οι αναταραχές στο εσωτερικό των κομμάτων της αντιπολίτευσης εν σχέση με την ψηφοφορία της προηγούμενης συζήτησης της πρότασης μομφής κατά της κυβέρνησης.²¹⁸

²¹⁸Εφημερίδα *Η Καθημερινή*, 19 Ιουνίου 2018, πρωτοσέλιδο.

3.2 Πρωταγωνιστικός ρόλος των MME στην πολωτική αντιπαράθεση

Με αφορμή την αναβίωση του Μακεδονικού με τη Συμφωνία των Πρεσπών, τα περισσότερα «mainstream» μέσα ενημέρωσης συνέβαλλαν και αυτά με τη σειρά τους, στη δημιουργία ενός κλίματος φόβου και ανασφάλειας στην ελληνική κοινωνία. Με τη στάση τους απέναντι στην κυβέρνηση που υπέγραψε τη Συμφωνία, τροφοδότησαν το παραπάνω κλίμα και υιοθέτησαν μια εθνοκεντρική προσέγγιση που έστρωνε το έδαφος στην «αποδοχή και την υιοθέτηση ακροδεξιών αντιλήψεων από την ελληνική κοινωνία». Επιπλέον, ήταν πρωταγωνιστές στη δημιουργία της πολιτικής αλλά και κοινωνικής πόλωσης που επικράτησαν την περίοδο εκείνη, κυριαρχώντας στην ανάδειξη και υπερπροβολή της απειλούμενης εθνικής υπερηφάνειας.²¹⁹ Κάποιοι τηλεοπτικοί σταθμοί τιτλοφορούσαν τα ρεπορτάζ τους με εκείνες τις λέξεις που χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον στη Βουλή αλλά και έξω από αυτή και δίχαζαν την ελληνική κοινωνία χωρίζοντάς τη σε «πατριώτες» και «προδότες». Αρκετά MME φιλοξενούσαν άρθρα αλλά και καλεσμένους αντίστοιχα στα τηλεοπτικά πλατό, τα οποία εξαπέλυαν κατηγορίες εναντίον των κυβερνώντων για «αντιπατριωτική στάση».²²⁰ Ακόμη, δηλώσεις βουλευτών της Χρυσής Αυγής αναδεικνύονταν από τηλεοπτικούς σταθμούς, δίνοντας έτσι βήμα στην ακροδεξιά ρητορική που καλούσε τους Έλληνες πολίτες σε σύμπραξη μαζί της για μια «κοινωνική κάθαρση» και «εθνική αναγέννηση» ως μόνη λύση για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η χώρα.²²¹ Τα συλλαλητήρια που διοργανώθηκαν στη χώρα κατά της Συμφωνίας, δεν θα μπορούσαν να λείπουν από τη δημοσιογραφική κάλυψη των MME που ανέδειξαν με ηχηρό τρόπο τον μεγάλο αριθμό των πολιτών που συμμετείχαν στην αντίσταση και την εναντίωση απέναντι στη Συμφωνία.²²²

Μπορεί οι διαστάσεις της «εθνικής κρίσης» που πήρε το Μακεδονικό Ζήτημα τη δεκαετία του '90²²³ να έμοιαζαν μακρινές και ξεχασμένες, οι ομοιότητες με τον «ξεσηκωμό» έναντι της προδοσίας της πατρίδας το 2018-2019 είναι τρομερές και στα

²¹⁹Κατερίνα Δουκαρέλλη – Νατάσα Μπραέσα, «Συμβατικά MME και αντισυμβατικοί λόγοι: ηθικός πανικός και κανονικοποίηση της ακροδεξιάς ρητορικής», στο Ρόζα Βασιλάκη-Γιώργος Σουβλής (επιμ.), *Η κανονικοποίηση του ακροδεξιού λόγου στην Ελλάδα*, έκδοση Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ-Παράρτημα Ελλάδας, Αθήνα 2021 σ. 73-74.

²²⁰Ο.π., σ. 82, σ. 87 και σ. 89.

²²¹Ο.π., σ. 90.

²²²Ο.π., σ. 95.

²²³Αθηνά Σκουλαρίκη, «Ο δημόσιος λόγος για το έθνος...», στο Μ. Κοντοχρήστου (επιμ.) *Ταυτότητα και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας...*, ό.π., σ. 67.

MME. Το κυριότερο συστατικό που κυριάρχησε και στις δύο περιπτώσεις, δεν ήταν άλλο από την καθημερινή αναπαραγωγή του εθνικιστικού λόγου. «Τα MME ξαναθυμήθηκαν “τις χαμένες πατρίδες”, των Ελλήνων τις κοινότητες, το προγονικό κλέος και τους εθνικούς αγώνες».²²⁴ Με αφορμή τη Συμφωνία των Πρεσπών, η Ιστορία ξαναδιαβάστηκε με εθνικιστικούς όρους, επιστρατεύοντας την αρχαιότητα που συνδέεται με κληρονομικούς δεσμούς με την τωρινή Ελλάδα, «την ανωτερότητα του εθνικού πολιτισμού». Η στρατηγική αυτή αποτέλεσε αδιάσειστο στοιχείο απόδειξης της μοναδικότητας της ελληνικής Μακεδονίας που αναπαρήγαγαν, όχι μόνο η ακροδεξιά πτέρυγα της Βουλής και τα MME αυτής της ιδεολογίας, αλλά και πολλά από τα συμβατικά MME της εποχής.²²⁵ Η κατηγορία για παραχάραξη της Ιστορίας από τους κυβερνώντες, υιοθετήθηκε από πολίτες, πολιτικούς και μέσα μαζικής ενημέρωσης που προσπαθούσαν να αναδείξουν το βασικό επιχείρημα εναντίωσης στη Συμφωνία που δεν ήταν άλλο από το ότι «η Μακεδονία είναι μία και ελληνική».²²⁶

Και σε αυτήν την περίπτωση η διαπαιδαγώγηση του ελληνικού κοινού έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πρόσληψη των μηνυμάτων που έστελναν τα MME. Οι μεγαλύτερες γενιές είχαν ζήσει στο «πετσί τους» την οικειοποίηση του ονόματος, της ιστορίας και των εθνικών συμβόλων της χώρας μας από τους γείτονες και οι νέες αδυνατούσαν να κατανοήσουν πως είναι δυνατόν το όνομα «Μακεδονία» να χρησιμοποιείται από κάποιο άλλο κράτος. Τα MME μαζί με μεγάλο μέρος του πολιτικού κόσμου προσπάθησαν και πέτυχαν σε κάποιο βαθμό να κατασκευάσουν και να καλλιεργήσουν τον ελληνικό εθνικισμό που αποτέλεσε «την κοινή ιδεολογική αναφορά της συγκεκριμένης κοινωνίας». Και καθώς «η ανταπόκριση του κοινού στο μήνυμα των Μέσων, προϋποθέτει, άλλωστε, την εξοικείωση με το πλαίσιο αναφοράς και τις συνδηλώσεις του»,²²⁷ το έργο των παραπάνω και στα δύο χρονικά πλαίσια που αναφέρονται, κατέστη αρκετά εύκολο. Με δεδομένο λοιπόν ότι σημαντικές έρευνες καταδεικνύουν πως τα MME αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για την πολιτική διαπαιδαγώγηση –και όχι μόνο– των πολιτών μιας κοινωνίας, αλλά και το ότι έχουν την

²²⁴Ο.π., σ. 95.

²²⁵Δουκαρέλλη-Μπραέσα, «Συμβατικά MME...», στο Ρόζα Βασιλάκη-Γιώργος Σουβλής (επιμ.), *Η κανονικοποίηση...*, ό.π., σ. 92

²²⁶Σκουλαρίκη, ό.π., σ. 96 και Δουκαρέλλη-Μπραέσα, ό.π., σ. 91.

²²⁷Σκουλαρίκη, , «Ο δημόσιος λόγος για το έθνος...», στο Μ. Κοντοχρήστου (επιμ.) *Ταυτότητα και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας...*, ό.π., σ. 96.

ισχύ να επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους και να επιδρούν δραστικά στο κοινό τους,²²⁸ θα έλεγε κανείς πως η αντίθεση μεγάλου μέρους της ελληνικής κοινωνίας στην επίλυση που έφερε η Συμφωνία των Πρεσπών, δεν προκαλεί μεγάλη έκπληξη. Επιπλέον, είναι πολύ σημαντικό να επισημανθεί η σχέση του κυβερνώντος ΣΥΡΙΖΑ με τα ΜΜΕ της εποχής. Ο ΣΥΡΙΖΑ επέλεξε να συγκρουστεί με τα κυρίαρχα ΜΜΕ προωθώντας το 2015 τη διαδικασία αδειοδότησης των καναλιών, που είχε ως αποτέλεσμα την έντονη δυσφορία αυτών στους οποίους ανήκαν τα παραδοσιακά ΜΜΕ.²²⁹ Η σύγκρουση αυτή θα αποτυπωθεί κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ, ειδικά από το 2017 και μετά, όπου τα κυρίαρχα ΜΜΕ στράφηκαν κατά της κυβέρνησης και του ιδίου του Αλέξη Τσίπρα με συνεχόμενες και διαρκείς επιθέσεις εναντίον του και της πολιτικής που ασκούσε.²³⁰ Η Συμφωνία των Πρεσπών, αποτέλεσε «βούτυρο στο ψωμί τους» προκειμένου να διατηρήσουν τη σύγκρουση και να «επιτεθούν» ακόμα πιο σκληρά.

²²⁸Φανή Κουντούρη, «Η συνύφανση ΜΜΕ και πολιτικής: μεταξύ πόλωσης και συναίνεσης» στο Δανάη Κολτσίδα (επιμ.), *Ενημέρωση και ΜΜΕ στην Ελλάδα σήμερα: παθογένειες, τάσεις και προοπτικές*, Αθήνα 2020, Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, σ. 50

²²⁹Ο.π., σ. 54

²³⁰Δουκαρέλλη-Μπραέσα, «Συμβατικά ΜΜΕ...», στο Ρόζα Βασιλάκη-Γιώργος Σουβλής (επιμ.), *Η κανονικοποίηση...*, ό.π., σ. 80

Συμπεράσματα

1. Η ιστορική αναδρομή που επιχειρείται στο πρώτο κεφάλαιο αποτελεί μία συγκέντρωση των βασικών ιστορικών και πολιτικών γεγονότων που ακολούθησαν την ανεξαρτητοποίηση της σημερινής Βόρειας Μακεδονίας. Γίνεται φανερό πως η Ελλάδα ήταν ανέτοιμη απέναντι σε μια τεράστια αλλαγή που συντελούνταν στην περιοχή της, μετά και τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Το βλέμμα της χώρας ήταν στραμμένο κατά αποκλειστικότητα στον εξ' ανατολών κίνδυνο που δεν ήταν άλλος από την Τουρκία, υποβαθμίζοντας στην άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής τις τεκτονικές αλλαγές που διαδραματίζονταν στα Βαλκάνια. Η χρήση του όρου «Μακεδονία» στη συνταγματική ονομασία της ανεξάρτητης πια –από το 1991- «Δημοκρατίας της Μακεδονίας» οδήγησε σε μια χρόνια και ατέρμονη διπλωματική διαμάχη μεταξύ των δύο χωρών και στην αναβίωση του Μακεδονικού Ζητήματος, που η Ελλάδα είχε επιλέξει να κρατά καλά κρυμμένο στα διπλωματικά της συρτάρια. Με πρωτεργάτη την κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη στις αρχές της δεκαετίας του '90 και τη σύμφωνη γνώμη και των άλλων πολιτικών κομμάτων (πλην ΚΚΕ από το 1992), η Ελλάδα θα υιοθετήσει τον «απαράβατο» όρο για την αναγνώριση της γειτονικής χώρας, τη μη συμπερίληψη του όρου «Μακεδονία» στην επίσημη ονομασία της. Η επιμονή του τότε Υπουργού Εξωτερικών, Αντώνη Σαμαρά, σε μια «μάχη» εναντίον της σημερινής Βόρειας Μακεδονίας για το ζήτημα της ονομασίας της, αναβίωσε ένα «νέο Μακεδονικό Αγώνα» και πυροδότησε το λαϊκό αίσθημα που «καθοδηγήθηκε» με εθνικιστικούς όρους. Η πολιτική αυτή κατέληξε στην ένταξη της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας» στον ΟΗΕ με προσωρινή ονομασία «πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας», εν συντομία πΓΔΜ, μέχρις ότου επιλυθεί η διαφορά γύρω από το όνομα. Την ίδια αδιάλλακτη θέση ακολούθησε και η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ επί πρωθυπουργίας Ανδρέα Παπανδρέου, ο οποίος σκλήρυνε τη στάση της χώρας απέναντι στην γείτονα με την επιβολή οικονομικού εμπάργκο. Τα αισθήματα αλληλεγγύης που δημιουργήθηκαν διεθνώς προς την πΓΔΜ αλλά και ο ανθελληνισμός που καλλιεργήσε τον εθνικισμό στη γειτονική χώρα, ανέδειξαν την ανάγκη για εξεύρεση λύσης που οδήγησε στην σύναψη της Ενδιάμεσης Συμφωνίας το 1995 μεταξύ των δύο κρατών. Οι σχέσεις τους πέρασαν τότε σε άλλη φάση, οι εντάσεις μειώθηκαν και οι βάσεις για ειρηνική συνύπαρξη αναδείχθηκαν με την Ενδιάμεση που όμως άφηνε σε εκκρεμότητα την κυριότερη διαφορά μεταξύ τους, αυτή της κοινά αποδεκτής λύσης για την

ονομασία της πΓΔΜ. Τα χρόνια που ακολουθούν θα χαρακτηριστούν ήπια, με μυστικές διαπραγματεύσεις εν μέσω κατευνασμού της ελληνικής κοινής γνώμης, αλλά συγχρόνως απόρριψη διαφόρων προτάσεων για επίλυση, είτε από τη μία είτε από την άλλη πλευρά, ενόσω η πΓΔΜ θα αναγνωρίζεται από ολοένα και περισσότερα κράτη με το συνταγματικό της όνομα.

Το 2007 επί κυβέρνησης ΝΔ και Κώστα Καραμανλή με υπουργό Εξωτερικών τη Ντόρα Μπακογιάννη θα διαμορφωθεί η λεγόμενη εθνική θέση της Ελλάδας προκειμένου να αναγνωρίσει την γειτονική χώρα: σύνθετη ονομασία με γεωγραφικό προσδιορισμό στον όρο «Μακεδονία» για όλες τις χρήσεις (*erga omnes*). Η ΝΔ τα χρόνια αυτά, θα πανηγυρίσει έναν ακόμη «θρίαμβό της», το λεγόμενο «βέτο» στην ένταξη της πΓΔΜ στο ΝΑΤΟ (2008), «θρίαμβος» όμως που θα οδηγήσει στην καταδίκη της Ελλάδας από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για παραβίαση της Ενδιάμεσης, αλλά θα κατοχυρώσει παράλληλα και τη δέσμευση η γείτονα να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ μόνο εάν βρεθεί λύση στο ζήτημα του ονόματος. Η επόμενη κυβέρνηση του Γιώργου Παπανδρέου θα προσπαθήσει αρκετές φορές να αναζητήσει μια κοινή λύση χωρίς όμως αποτέλεσμα καθώς στην πΓΔΜ εγκαθιδρύεται συστηματικά υπό τον Γκρουέφσκι το καθεστώς πλήρους ανθελληνισμού και εθνικισμού που δεν θα βοηθήσει στην προσπάθεια. Η οικονομική κρίση των επόμενων χρόνων στην Ελλάδα δεν θα αφήσει περιθώρια στην άσκηση δεινής διπλωματικής πολιτικής για την λύση της διαφοράς του ονόματος παρά το γεγονός πως η συγκυβέρνηση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ-ΔΗΜΑΡ το 2012 υπό τον Αντώνη Σαμαρά θα συμπεριλάβει στις προγραμματικές της δηλώσεις την αποδοχή μιας σύνθετης ονομασίας με τον όρο «Μακεδονία».

Οι κόκκινες γραμμές ως προς την επίλυση της διαφοράς με την σημερινή Βόρεια Μακεδονία υιοθετήθηκαν από σχεδόν το σύνολο του πολιτικού κόσμου της Ελλάδας από το 2008 και έπειτα. Μετά τα χρόνια της αδιαλλαξίας της δεκαετίας του '90 η Ελλάδα συμβιβάστηκε με την αναζήτηση μιας κοινά αποδεκτής λύσης, δηλαδή μιας σύνθετης ονομασίας που θα περιλαμβάνει τον όρο «Μακεδονία» για όλες τις χρήσεις. Είναι ενδιαφέρον το ότι οι πολιτικοί πρωταγωνιστές των προηγούμενων χρόνων πέρασαν από την ακαμψία και τον μαξιμαλισμό των θέσεών τους στον συμβιβασμό, για να καταλήξουν να αντιταχθούν με σθένος στη Συμφωνία των Πρεσπών που υπακούει στην εθνική θέση που χάραζαν οι ίδιοι επί των ημερών τους. Η ανάληψη όμως του πολιτικού κόστους, σε μια χώρα που την εξωτερική της πολιτική καθόριζε η κοινή γνώμη, τα ΜΜΕ και η πολιτική αντιπαράθεση, ήταν βαριά για το πολιτικό

σύστημα. Κανείς δεν έκανε πίσω, όλοι πόνταραν στην λύση από «έξω», από τους συμμάχους, χωρίς βέβαια η πολιτική της Ελλάδας να δίνει πειστικά επιχειρήματα για την επίμονη άρνησή της στο θέμα της ονομασίας.

2. Στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας γίνεται μια καταγραφή των γεγονότων που έλαβαν χώρα κατά την υπογραφή και την κύρωση της Συμφωνίας των Πρεσπών, κυρίως στην πολιτική σκηνή της χώρας. Ο στόχος είναι να αναδειχθούν τα επιχειρήματα εκείνων που προχώρησαν σε μια συμφωνία με τη Βόρεια Μακεδονία και τη στήριξαν, σε αντιδιαστολή αυτών που στάθηκαν απέναντί της και απέναντι στην κυβέρνηση που την έφερε προς ψήφιση στην ελληνική Βουλή. Μέσα από δύο κρίσιμες συνεδριάσεις στη Βουλή, παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο επέλεξε η κάθε πλευρά να δικαιολογήσει τη στάση της αλλά και οι ομιλίες και οι τοποθετήσεις των πολιτικών πρωταγωνιστών της περιόδου που αντικατοπτρίζουν τις θέσεις τους απέναντι στο Μακεδονικό Ζήτημα και στη διαφορά με τη γειτονική χώρα που ταλάνισε για δεκαετίες την εξωτερική πολιτική της χώρας.

Με αφορμή τη Συμφωνία των Πρεσπών οι Έλληνες πολιτικοί χωρίστηκαν σε «υπερπατριώτες» και «μειοδότες». Η αντιπολίτευση σχεδόν στο σύνολό της αντιτάχθηκε στη Συμφωνία κατηγορώντας την κυβέρνηση για παράδοση της ιστορικής κληρονομιάς της χώρας που φτάνει μέχρι την αρχαιότητα, αντιπαραβάλλοντας τον πατριωτισμό που διακατείχε την ίδια και την ελληνική κοινή γνώμη την οποία όφειλε να υπερασπιστεί. Το μέτωπο που δημιουργήθηκε απέναντι στη λύση που έφερε η Συμφωνία των Πρεσπών ήταν μεγάλο και όπως αποδείχτηκε απροσπέλαστο για τον ΣΥΡΙΖΑ. Το αφήγημα της προδοσίας της ιστορίας της χώρας και της παραχώρησης του ονόματος της Μακεδονίας, υπερίσχυσε κατά πολύ του αφηγήματος που προσπάθησε η τότε κυβέρνηση να περάσει στον κόσμο. Ή ίσως δεν το προσπάθησε όσο θα έπρεπε και μπορούσε. Είναι γεγονός πως ο Αλέξης Τσίπρας και η κυβέρνησή του πρόταξαν τη λύση μιας προβληματικής και χρόνιας εκκρεμότητας στην εξωτερική πολιτική, έναντι της γνώμης του λαού που καλούνταν να υπηρετήσουν. Θέλοντας να δείξει πως έμαθε από τα λάθη του παρελθόντος, το κυβερνών κόμμα δεν επηρεάστηκε από τις αντιδράσεις του μεγαλύτερου μέρους της κοινωνίας που ήταν αρνητικές, πράγμα όμως που του κόστισε μία πολύ σημαντική εκλογική αναμέτρηση που ακολούθησε, αφού ηττήθηκε από τη Νέα Δημοκρατία και τον Κυρ. Μητσοτάκη.

Η ιστορικότητα της Μακεδονίας είχε κεντρική θέση στις τοποθετήσεις των διαφωνούντων με τη Συμφωνία των Πρεσπών. Ο ΣΥΡΙΖΑ δεν κατόρθωσε να

δημιουργήσει με μαζικό τρόπο ένα άλλο αφήγημα από αυτό που επικρατούσε –ίσως ακόμα επικρατεί- επί πάρα πολλά χρόνια στην ελληνική κοινωνία. Θα μπορούσε να το είχε κάνει; Ίσως ναι. Όμως, και παρά το ότι κύρωσε μία σημαντική συμφωνία με την γειτονική χώρα, πράγμα που του απέδωσε και τα εύσημα του διεθνούς παράγοντα, στο εσωτερικό δεν κατάφερε να υπερισχύσει με τα επιχειρήματά του εκείνων των πολιτικών και μη, αντιπάλων του και να αλλάξει τις παγιωμένες, πολύ παλαιότερων εποχών, αντιλήψεις της κοινωνίας. Η διάσταση της καλής γειτονίας στα Βαλκάνια και της ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ των κρατών τους, δεν μπόρεσε να περάσει στον ελληνικό λαό ως το πρωταρχικό ζητούμενο για την εποχή. Ίσως και η ίδια η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ και οι βουλευτές της που κλήθηκαν να υποστηρίξουν τη Συμφωνία των Πρεσπών, εγκλωβίστηκαν στα επιχειρήματα περί διαχωρισμού της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς των χωρών που όντως η Συμφωνία κατοχυρώνει, αφήνοντας σε δεύτερη μοίρα –ή μη κατορθώνοντας να τα επικοινωνήσει στο βαθμό που χρειαζόνταν- τα επιχειρήματα της επίλυσης μιας διαφοράς με τη Βόρεια Μακεδονία που σε διακρατικό και διεθνές επίπεδο θα εξασφάλιζε την ασφάλεια και την ενότητα μιας κομβικής ανά τους αιώνες σημασίας περιοχής, ενδυναμώνοντας και την ισχύ της Ελλάδας στην περιοχή αλλά και το ρόλο της ως παράγοντα σταθερότητας. Ωστόσο, έγιναν προσπάθειες –ειδικά εντός της Βουλής-να φωτιστεί η Ιστορία των Βαλκανίων και η Ελληνική Ιστορία για να συγκροτηθεί ένα άλλο αφήγημα. Προσπάθειες όμως που είτε ήταν ελλιπείς, είτε δεν μπόρεσαν οι πρωταγωνιστές των υποστηρικτών της συμφωνίας να μεταδώσουν στην κοινή γνώμη.

Η «γραμμή Σαμαρά» της σκληρής δεξιάς πτέρυγας της ΝΔ επικράτησε στη συνολική αντιπολιτευτική γραμμή που χρησιμοποίησε η αξιωματική αντιπολίτευση. Η αναβίωση του εθνικιστικού συνθήματος της δεκαετίας του '90 «μία και ελληνική Μακεδονία» ήχησε πάλι στα αυτιά της κοινής γνώμης και κυριάρχησε στα συλλαλητήρια εναντίον της Συμφωνίας. Η κυβέρνηση, με τη σειρά της, ενέταξε στον λόγο της την εθνοκεντρική ρητορική, υπερθεματίζοντας ζητήματα αρχαιότητας και ιστορικής κληρονομιάς. Η επιλογή όμως αυτή και από τις δύο πλευρές, είναι που μοιραία οδήγησε στο να κυριαρχήσει στη δημόσια σφαίρα ο διαχωρισμός μεταξύ «υπερπατριωτών» και «μειοδοτών». Όσοι αντιτάχθηκαν στην «προδοτική» συμφωνία με τη Βόρεια Μακεδονία αποτέλεσαν τους υπερασπιστές των πατριωτικών ενστίκτων της ελληνικής κοινής γνώμης, εν αντιθέσει με τους «μειοδότες», τους «προδότες», τους «επικίνδυνους

για τα εθνικά δίκαια και κεκτημένα της χώρας που παραχώρησαν μεγάλο μέρος της Ιστορίας μας στους γείτονες».

Γιατί όμως η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ επέλεξε να θέσει σε προτεραιότητα, την ιστορική αυτή συνέχεια και την εξασφάλιση της πολιτιστικής κληρονομιάς της αρχαίας Μακεδονίας προς όφελος της χώρας της; Σαφώς ένα μέρος των πολιτικών που υπερασπίστηκαν τη συμφωνία χρησιμοποίησαν γεωπολιτικές πτυχές της Συμφωνίας και των κερδών σε αυτό το επίπεδο, όμως οι περισσότεροι –συμπεριλαμβανομένου και του πρωθυπουργού- υπερτόνιζαν στις ομιλίες τους την κατοχύρωση της ελληνικής παράδοσης και της ιστορικής κληρονομιάς της αρχαίας Μακεδονίας. Μία πιθανή απάντηση θα μπορούσε να είναι το γεγονός πως ο χρόνος που διέθετε ο ΣΥΡΙΖΑ για να μετεκπαιδεύσει την ελληνική κοινωνία σε σχέση με το Μακεδονικό Ζήτημα και τις γεωπολιτικές του διαστάσεις ήταν απειροελάχιστος. Ίσως πάλι, για πολλούς που στήριζαν τη συμφωνία, να ήταν αυτό το επιχείρημα που έπεισε και τους ίδιους. Ίσως, τελικά, να μην κατάφερε η τότε κυβέρνηση και η «πρώτη φορά Αριστερά» να καλλιεργήσει ένα καινούριο πολιτικό αφήγημα που να μπορεί να σταθεί απέναντι σε μια Δεξιά και σε ένα πολιτικό σύστημα που κακοφορούσε για χρόνια και καλλιεργούσε νοοτροπίες και σταθερές που δύσκολα έως ακατόρθωτα αλλάζουν από τη μία στιγμή στην άλλη. Οι ιδιαίτερα έντονες συζητήσεις μέσα στη Βουλή των Ελλήνων, η πλούσια αρθρογραφία αλλά και η πολεμική (με διαδηλώσεις, επιθέσεις και απειλές κατά της ζωής των βουλευτών) που αναπτύχθηκε εκείνη την περίοδο, αναδεικνύει την ιδεολογικοποίηση του πατριωτισμού με νομιμοποιητικό φόντο πάντα την Ιστορία: ακραιφνής, δεξιός, μονοπωλιακός πατριωτισμός, προοδευτικός πατριωτισμός που «πατάει» πάνω σε κάποιες από τις στρεβλώσεις του δεξιού μονοπωλίου.

3. Στο τρίτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας καταγράφεται η στάση των ΜΜΕ απέναντι στη Συμφωνία των Πρεσπών μέσα από τη ματιά μέρους του έντυπου Τύπου και συγκεκριμένα τριών εφημερίδων ως αντιπροσωπευτικά δείγματα επιδραστικότητας σε αναγνώστες διαφορετικών πολιτικών και ιδεολογικών αναφορών: *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, *Δημοκρατία* και *Η Καθημερινή*. Γίνεται φανερό η διαφορετική οπτική από την οποία τα τρία αυτά μέσα αντιμετωπίζουν τις εξελίξεις με αφορμή τη Συμφωνία, κάνοντας τη δική τους αποτίμηση αλλά και επιλέγοντας –ανάλογα με τη θέση τους- να δημοσιεύσουν τις γνώμες εκείνες που θεωρούν ότι θα ωφελήσουν τον αναγνώστη να διαβάσει. Η *ΕΦΣΥΝ* τάσσεται ανοικτά υπέρ της ΣτΠ, όπως και της κυβέρνησης και

κατηγορεί –επίσης ανοικτά- την αντιπολίτευση και κυρίως τη ΝΔ ως υπεύθυνη της πόλωσης αλλά και της επικράτησης ακραίων φωνών στην ελληνική κοινωνία. Η *Δημοκρατία* που καταφανώς βρίσκεται απέναντι στη Συμφωνία, επιδίδεται σε χαρακτηρισμούς περί προδοτών και σε μια προσπάθεια εκστρατείας απέναντι στην «προδοσία της χώρας» που συντελείται. Η προσπάθεια «αφύπνισης» της ελληνικής υπερηφάνειας και του υπέρμετρου εθνικού φρονήματος γίνεται με την επίκληση εθνικών ποιητών, βαρύγδουπων εκφράσεων περί πατριωτισμού και βαριές κατηγορίες έναντι όσων συναίνεσαν στην «προδοτική» και «επαίσχυντη» Συμφωνία των Πρεσπών. Δεν διστάζει μάλιστα, να στοχοποιήσει ονομαστικά τους βουλευτές εκείνους που υπερψήφισαν τη Συμφωνία, θυμίζοντας σκοτεινές εποχές της ιστορίας της χώρας. Από την άλλη μεριά, η «mainstream» *Η Καθημερινή* καταγράφει τα γεγονότα της περιόδου μεν, φιλοξενεί δε στις σελίδες της πάμπολλα άρθρα που αντιτίθενται στη ΣτΠ και την κυβέρνηση. Προκαλεί εντύπωση η στάση της απέναντι στα όσα ακραία εθνικιστικά ακούστηκαν τις μέρες εκείνες στο κοινοβούλιο από το μόρφωμα Χρυσή Αυγή: αποφεύγει να καταδικάσει καταφανώς, χαρακτηρίζοντας ως επεισόδια, τα όσα διημέφθησαν στη Βουλή μετά τις διχαστικές και ακραία επικίνδυνες δηλώσεις στελεχών του εν λόγω κόμματος. Στον αντίποδα, η εφημερίδα φιλοξενεί επίσης και αρκετά άρθρα που παίρνουν θέση υπέρ της Συμφωνίας, πολλά από τα οποία όμως, περιλαμβάνουν και κριτική απέναντι στην κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ και της επιρρίπτουν μεγάλες ευθύνες για το πολωτικό και διχαστικό κλίμα της περιόδου.

Τα ΜΜΕ στο σύνολό τους έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο την εποχή που διεξαγόταν η αντιπαράθεση για τη Συμφωνία των Πρεσπών. Ο καταλυτικός ρόλος τους στην εθνικιστική παρόξυνση των περασμένων χρόνων, αναδείχθηκε και στην περίπτωση της πρόσφατης διαμάχης –πολιτικών, δημοσιολογούντων και πολιτών- για τα εθνικά θέματα με αφορμή τη λύση του Μακεδονικού που προέταξε η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ. Η «επιθετική» πολιτική που ακολούθησε ο ΣΥΡΙΖΑ με τη νομοθετική ρύθμιση περί αδειοδότησης των καναλιών τροφοδότησε την αντιπαράθεση μεταξύ μιας κυβέρνησης που αναλάμβανε τα ηνία της χώρας για πρώτη φορά, με τα συστημικά ΜΜΕ. Τα περισσότερα επέλεξαν να σταθούν απέναντί της και να την σφυροκοπήσουν –με αφορμή και τη ΣτΠ-, δίνοντας λόγο και τηλεοπτικό χρόνο σε ακραίες και διχαστικές φωνές που μόνο πόλωση είχαν να προσφέρουν στο ελληνικό κοινό. Η σύγκρουση, μετά από όλα αυτά, ήταν αναπόφευκτη.

Πηγές-Βιβλιογραφία

Πηγές

Αθανασιάδης, Χάρης. «Το Μακεδονικό δεν είναι κληρονομιά της αρχαιότητας», *Documento*. 7.1.2029. <https://www.documentonews.gr/article/xarhs-athanasiadhs-to-makedoniko-den-einai-klhronomia-ths-arxaiothtas/>

Αθηναϊκό –Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων. «ΝΑΙ» στη Συμφωνία των Πρεσπών-Υπέρ ψήφισαν 153 βουλευτές, κατά τάχθηκαν 146 βουλευτές. «Παρών» από τον Γρ. Ψαριανό». 25.1.2019.

<https://web.archive.org/web/20190129073640/http://www.amna.gr/home/article/328415/NAI-sti-Sumfonia-ton-Prespon-Yper-psifisan-153-bouleutes--kata-tachthikan-146-bouleutes-Paron-apo-ton-Gr-Psariano->

Βαξεβάνης, Κώστας. «Τα άκρως απόρρητα έγγραφα που ξεγυμνώνουν τη ΝΔ». *Documento*. 26.1.2019. <https://www.documentonews.gr/article/ta-akrws-aporrhta-eggrafa-poy-xegymnwnoyn-th-nd/>

Εφημερίδα *Δημοκρατία*

Εφημερίδα *Η Εφημερίδα των Συντακτών*

Εφημερίδα *Η Καθημερινή*

Εφημερίδα *Τα Νέα*

Η Καθημερινή. «Πρέσπες: Υπεγράφη η συμφωνία για το ονοματολογικό». 17.6.2018, <https://www.kathimerini.gr/politics/970019/prespes-ypegrafi-i-symfonia-gia-to-onomatologiko/>

Καρυώτης, Κυριάκος. «Σκοπιανό: Ενημέρωση Φ. Γεννηματά και Β. Λεβέντη από τον Ν. Κοτζιά», *ERTNEWS*. 3.4.2018. <https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/politiki/skopiano-enimerosi-ton-politikon-archigon-apo-ton-n-kotzia-2/>

Πρακτικά της Βουλής των Ελλήνων

Σαμαρά, Βίκυ. «Εξελίξεις για το Σκοπιανό στο Νταβός: Ο Ζάεφ μετονομάζει το αεροδρόμιο και την εθνική από 'Μέγας Αλέξανδρος». *News247*. 24.1.2018. <https://web.archive.org/web/20201109001606/https://www.news247.gr/politiki/live-eikona-oi-diloseis-tsipra-zaef.6573461.html>

Σκουλαρίκη, Αθηνά. «Το ζήτημα του ονόματος και η μεταστροφή της ελληνικής πολιτικής στο Μακεδονικό μεταξύ 1990-1992». *Η Εποχή*. 4.2.2018. <https://www.epohi.gr/article/17990/to-zhthma-tou-onomatos-kai-h-metastrofh-ths-ellhnikhs-politikhs-stomakedoniko-metaxy-1990-1992>

Σκουρής, Βασίλης. «Παραιτήθηκε ο Νίκος Κοτζιάς», *News247*. 17.10.2018. <https://www.news247.gr/politiki/paraitithike-o-nikos-kotzias/>

Τζίμας, Σταύρος. «Δέκα χρόνια μετά την Αχρίδα». *Η Καθημερινή*. 12.8.2011. <https://www.kathimerini.gr/opinion/726397/deka-chronia-meta-tin-achrida/>

Τσίπρας, Αλέξης. «Διάγγελμα για τη συμφωνία με την πΓΔΜ», *Ελληνική Δημοκρατία Πρωθυπουργός*. 12.6.2018. <https://www.primeminister.gr/2018/06/12/20065>

Ψαρράς Δημήτρης, «Το σκληρό μάθημα του 92», *Η Εφημερίδα των Συντακτών*. 28.1.2018. https://www.efsyn.gr/arheio/fantasma-tis-istorias/138285_sklIRO-mathima-toy-1992

Ψαρράς, Δημήτρης. «Τα δέκα ψέματα του κ. Σαμαρά». *Η Εφημερίδα των Συντακτών*. 10.2.2019. https://www.efsyn.gr/themata/thema-tis-efsyn/182758_ta-deka-psemata-toy-k-samara

CNNGreece. «Ψήφος εμπιστοσύνης: Η κυβέρνηση Τσίπρα πήρε παράταση ζωής από 151 βουλευτές». 16.1.2019. <https://www.cnn.gr/politiki/story/162154/psifos-empistosynis-h-kyvernisi-tsipra-pire-paratasi-zois-apo-151-voyleytes/amp>

Euronews. «Ιβανόφ στον ΟΗΕ: “Ιστορική αυτοκτονία” το ναί στη συμφωνία των Πρεσπών». 27.9.20218. <https://gr.euronews.com/2018/09/27/ivanov-ston-ohe-istorikh-aftoktonia-to-nai-sth-symfwnia-twn-prespwn>

Liberal. «Εγκρίθηκε η συνταγματική αναθεώρηση στα Σκόπια - Πέρασε η τροπολογία για το όνομα». 11.1.2019. <https://staging-liberal.unicorndomain.gr/amyna-diplomatia/egkrithike-i-syntagmatiki-anatheorisi-sta-skopia-perase-i-tropologia-gia-onoma>

Vouliwatch. «Απορρίφθηκε η πρόταση μομφής της Νέας Δημοκρατίας κατά της κυβέρνησης». 16.6.2018. <https://vouliwatch.gr/news/article/78384714-a445>

Vouliwatch . «Σκοπιανό: Υπεγράφη η Συμφωνία από Τσίπρα και Ζάεφ στις Πρέσπες». 17.6.2018. <https://vouliwatch.gr/news/article/prespes-makedoniko-tsipras-zaef>

Vouliwatch. «Κύρωση της Συμφωνίας των Πρεσπών για την ονομασία της πΓΔΜ». 25.1.2019. <https://vouliwatch.gr/votewatch/voting/8088fe0c-da3f-47eb-a160-d9b03845b9b7>

Βιβλιογραφία

Αθανασιάδης, Χάρης (2015). *Τα αποσυρθέντα βιβλία. Έθνος και σχολική Ιστορία στην Ελλάδα, 1858-2008*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Αλιβιζάτος, Νίκος (2018, Ιούνιος 17). Σε αναζήτηση πολιτικής τόλμης. *Η Καθημερινή*, σ. 6.

Βαλινάκης Γιάννης & Νταλής Σωτήρης (επιμ.) (1994). *Το Ζήτημα των Σκοπίων. Απόπειρες για αναγνώριση και η ελληνική στάση. Επίσημα Κείμενα 1990-1994*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης-ΕΛΙΑΜΕΠ.

Βαλντέν, Σωτήρης (1994). *Μακεδονικό και Βαλκάνια 1991-1994*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Βαλντέν, Σωτήρης (2018, Ιούνιος 18). Η εθνικιστική εκτροπή και η μιζέρια της αντιπολίτευσης. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 12.

Βαλντέν, Σωτήρης (2019). *Η Αριστερά στην Κυβέρνηση. Πρέσπες, Ευρώπη: 50+ κείμενα για μια περιπετειώδη πενταετία*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Βαρίνου, Έλενα (2018, Ιούνιος 16-17). Κάλεσμα για πραξικόπημα από το βήμα της Βουλής!. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 4-5.

Γούναρης, Βασίλης (2019). Το Μακεδονικό μεταξύ Ιστορίας και Πολιτικής. Πρόλογος στο Βίκτωρ Ν. Ρουδομέτωφ, *Το Μακεδονικό Ζήτημα. Μια κοινωνιολογική προσέγγιση* (σ. 7-11). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Γκολιδάκης, Διαμαντής (2018, Ιούνιος 13). ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ «ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ». *Δημοκρατία*, σ. 13.

Ελεφάντης, Άγγελος (1992). Μακεδονικό: Από την Εθνικιστική Έξαρση στο Περιθώριο. *Ο Πολίτης*, 120, 36.

Ζηργάνος, Νικόλας (2018, Ιούνιος 13). Τα Σκόπια με... ανάμικτα συναισθήματα. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 7.

Ηρακλείδης, Αλέξης (2019). *Το Μακεδονικό Ζήτημα 1878-2018. Από τις εθνικές διεκδικήσεις στις συγκρουσιακές εθνικές ταυτότητες*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Ιωάννου, Χάρης (2018, Ιούνιος 14). Αύριο ο πρωθυπουργός θα ενημερώσει τη Βουλή για τη συμφωνία, *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 3.

Ιωάννου, Χάρης (2018, Ιούνιος 15). «Καύσωνας» στη Βουλή μέχρι το Σάββατο. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 5.

Καιρίδης, Δημήτρης (2018, Ιούνιος 17). Η λάθος συμφωνία. *Η Καθημερινή*, σ. 4.

Καλπαδάκης, Γιώργος (2012). *Το Μακεδονικό Ζήτημα 1962-1995*. Αθήνα: Καστανιώτη Α.Ε.

Καράβας, Σπύρος (2019). *Οι Μακεδονίες των άλλων. Το μαχαίρι της Ιστορίας και οι νομοτελίες της Γεωγραφίας, [ΜΙΚΡΟ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ 1912-1992]*. Αθήνα: Βιβλιόραμα.

Καρπόζηλος Κωστής & Χριστόπουλος Δημήτρης (2018), *10+1 Ερωτήσεις & Απαντήσεις για το Μακεδονικό*. Αθήνα: ΠΟΛΙΣ.

Καρτάλης, Γιάννης, (1991, Μάιος 12). Εμείς και οι Γείτονες. Μία εφ' όλης της ύλης συζήτηση με τον υπουργό Εξωτερικών Αντ. Σαμαρά. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, σ. 8.

Κοπά, Μαριλένα (2020). Από την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας στη Βόρεια Μακεδονία: Μάχες Ταυτοτήτων, Μάχες Συμβολισμού και Εθνικισμού. Στο Εκάβη Αθανασοπούλου κ.α. (επιμ.), *Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδας. Επιλογές & Προσδοκίες στον 21^ο Αιώνα* (σ. 301-335). Αθήνα: Παπαζήση.

Κοτζιάς, Νίκος (2020). *Η Λογική της Αύσης. Πολιτική Θεωρία και Πρακτική στις Διεθνείς Σχέσεις. Αλήθειες για το Μακεδονικό και τη Διαπραγμάτευση*. Αθήνα: Gutenberg.

Κωνσταντάρας, Νίκος (2018, Ιούνιος 17). Η Μακεδονία μία, η Ελλάδα στα δύο;. *Η Καθημερινή*, σ. 26.

Κωφός Ευάγγελος-Βλασίδης Βλάσης (επιμ.) (2003), *Αθήνα-Σκόπια : η επτάχρονη συμβίωση (1995-2002)*, Αθήνα: Παπαζήση.

Κωφός, Ευάγγελος (2003). Η εκκρεμότητα για τη «διαφορά στην ονομασία». Στο Ευάγγελος Κωφός-Βλάσης Βλασίδης (επιμ.), *Αθήνα-Σκόπια : η επτάχρονη συμβίωση (1995-2002)* (σ. 155-264). Αθήνα: Παπαζήση.

Κωφός, Ευάγγελος (2008). Ελληνικό Κράτος και Μακεδονικές Ταυτότητες (1950-2005). Στο Ιωάννης Στεφανίδης κ.α. (επιμ.), *Μακεδονικές ταυτότητες στο χρόνο. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις* (σ. 355-418). Αθήνα: Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα και Πατάκης.

Λιάκος, Αντώνης (2018, Ιούνιος 18). Μακεδονικό: ένας απολογισμός. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 9.

Μαραντζίδης, Νίκος (2018, Ιούνιος 17). Το ονοματολογικό και ο αναπόδραστος εθνικός δρόμος. *Η Καθημερινή*, σ. 29.

Μάτση, Αλίκη (2018, Ιανουάριος 19). Ως ελεύθεροι πολίτες οι βουλευτές της ΝΔ στο συλλαλητήριο. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 4.

Μικροπολιτικός, (2018, Φεβρουάριος 5). Τί έλεγε ο Σαμαράς στους διαδηλωτές;. *Τα Νέα*, σ. 4.

Μητσοτάκης, Κωνσταντίνος (1995). Πρόλογος. Στο Θόδωρος Σκυλακάκης, *Στο όνομα της Μακεδονίας*. Αθήνα: Ελληνική Ευρωεκδοτική ΕΠΕ.

Μπουρδάρης, Γιώργος (2019, Ιανουάριος 26). Νέα ονομασία με 153 θετικές ψήφους. *Η Καθημερινή*, σ. 3.

Παπαντωνίου, Σταύρος (2019, Ιανουάριος 26). Το Μέγαρο Μαξίμου στρέφει το βλέμμα στην επόμενη μέρα. *Η Καθημερινή*, σ. 3.

Σκουλαρίκη, Αθηνά, & Εμπειρικός Λεωνίδας (2009), Το Μακεδονικό από την Μεταπολίτευση ως την κρίση της δεκαετίας του '90, *Αρχειοτάξιο*, 11, 148.

Σκυλακάκης, Θεόδωρος (1995). *Στο Όνομα της Μακεδονίας*. Αθήνα: Ελληνική Ευρωεκδοτική ΕΠΕ.

Στάγκος, Άγγελος (2018, Ιούνιος 17). Από τις πλατείες στους Μπαρμπαρούσηδες. *Η Καθημερινή*, σ. 28.

Συρίγος, Άγγελος (2018, Ιούνιος 17). Αναβαθμίζομαστε γεωπολιτικά;. *Η Καθημερινή*, σ. 11.

Σφέτας, Σπυρίδων (2018), *Οι μεταλλάξεις του Μακεδονικού, Ο μακρύς δρόμος προς τις Πρέσπες*. Αθήνα: Ι.Σιδέρης.

Τασούλας, Κώστας (2018, Ιούνιος 17). Ο Αβέρωφ το 1959 μιλούσε για την ανύπαρκτη «μακεδονική μειονότητα». *Η Καθημερινή*, σ. 10.

Τάρκας Αλέξανδρος Γ.(1995), *Αθήνα-Σκόπια: Πίσω από τις Κλειστές Πόρτες*. τ.1 Αθήνα: Λαβύρινθος.

Τερζής, Γιώργος (2019, Ιανουάριος 26). ΣΑΒΒΑΤΙΑΤΙΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ. Βάση δεινών για την Ελλάδα οι Πρέσπες. *Η Καθημερινή*, σ. 2.

Τερζής, Δημήτρης (2018, Ιούνιος 13). Επινίκια αλλά με ... τήρηση της κοινοβουλευτικής τάξης. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 6-7.

Τζίμας, Σταύρος (2021), *Κρυφές Πτυχές του Μακεδονικού*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Τσούκαλης, Λουκάς (2018, Ιούνιος 17). «Γερμανοτσολιάδες» και «εθνομηδενιστές». *Η Καθημερινή*, σ. 27.

Φωτόπουλος, Νίκος (2018, Ιούνιος 18). Μάχη με τα ΜΑΤ και 14 τραυματίες στα σύνορα. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 10.

Ψαρράς, Δημήτρης (2018, Φεβρουάριος 5). Μίκη, αλλάζεις την ιστορία σου. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 4.

Ψαρράς, Δημήτρης (2018, Σεπτέμβριος 5). Ποιον καίνε τα Wikileaks;. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, σ. 6-7.

Hobsbawm, Eric (2021). Για τον Εθνικισμό (μτφρ. Γιάννης Μπαλαμπανίδης). Αθήνα: Θεμέλιο. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2021).

Danforth, Loring M. (1999). *Η Μακεδονική Διαμάχη. Ο εθνικισμός σε έναν υπερεθνικό κόσμο* (μτφρ. Σπύρος Μαρκέτος). Αθήνα: Αλεξάνδρεια. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1995).

Kofos, Evangelos (2009). The Current Macedonian Issue between Athens an Skopje: Is there an option for a Breakthrough?. ELIAMEP Thesis, 3, p.1-4.

Παράρτημα

(8)

651359/24/1/2019
υ. Σαββαράς
Αρχείο

[Σημείωση: Δεκέμβριος 1944, Έντουαρντ Στεντίνιους (Αμερικανός ΥΠΕΞ)]

Κάποτε οι ΗΠΑ δεν ήθελαν να ακούσουν ούτε για αστείο το όνομα «Μακεδονία», «μακεδονική» ταυτότητα και γλώσσα στο κράτος των Σκοπίων.

Όπως αναφέρει διπλωματικό έγγραφο του Δεκεμβρίου του 1944, που υπογράφει ο Έντουαρντ Στεντίνιους, τότε Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών:

«Η (αμερικανική) κυβέρνηση θεωρεί ότι αναφορές όπως μακεδονικό «έθνος», μακεδονική «πατρίδα» ή μακεδονική «συνείδηση» συνιστούν αδικαιολόγητη δημαγωγία που δεν αντικατοπτρίζει καμία πολιτική πραγματικότητα και βλέπει σε αυτές την αναγέννηση ενός πιθανού μανδύα που θα υποκρύπτει επιθετικές βλέψεις εναντίον της Ελλάδας», αναφέρει το τηλεγράφημα.

Το ίδιο έγγραφο, που δημοσιεύεται στα αμερικανικά αρχεία αναφέρει ότι το Στέιτ Ντιπάρτμεντ παρατηρεί «με μεγάλη ανησυχία τις αυξανόμενες προπαγανδιστικές φήμες και τις ημιεπίσημες δηλώσεις προς όφελος μιας αυτόνομης Μακεδονίας, που προέρχονται κυρίως από τη Βουλγαρία, αλλά και από την Γιουγκοσλαβία και άλλες πηγές, με την ένδειξη ότι η ελληνική επικράτεια θα μπορούσε να συμπεριληφθεί σε αυτήν την κατάσταση».

Μάλιστα, ο Στεντίνιους αναφέρεται στην επίσημη πολιτική της αμερικανικής κυβέρνησης, που έχει αποφασίσει «να αντιταχθεί σε κάθε αναβίωση του μακεδονικού ζητήματος που σχετίζεται με την Ελλάδα. Το ελληνικό τμήμα της Μακεδονίας κατοικείται σε μεγάλο βαθμό από Έλληνες και ο ελληνικός λαός αντιτίθεται σχεδόν ομόφωνα στη δημιουργία ενός μακεδονικού κράτους».

Στο ίδιο τηλεγράφημα, ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών θεωρεί ότι η αμερικανική κυβέρνηση «θεωρεί υπεύθυνη κάθε κυβέρνηση ή ομάδα κυβερνήσεων που ανέχονται ή ενθαρρύνουν απειλητικές ή επιθετικές πράξεις «μακεδονικών δυνάμεων» κατά της Ελλάδας.

(Αυτά προς γνώσιν και των διακεκριμένων Αμερικανών Πρέσβων κ.κ. Νίκολας Μπερνς και Τζέφρι Πάιατ.)

11

Εικόνα 1: Κατατεθέν έγγραφο υποσημείωσης 160

24/11/2019

26.464/24.12.19

③

καταθέτον Ε. ΜΗΤΩΤΑΚΗ

ES(2000)30

The acronym "FYROM" ("ARYM" in French) may only be used in internal IS or IMS memoranda. No acronym of any kind is permissible in documents sent to delegations or partners or intended for publication, not even in lists of participants, maps, seating plans, charts, etc. For consistency, the use of the full designation as in paragraph 2 above, rather than any acronym, is recommended in all documents, wherever possible.

4. Furthermore, the following footnote must be put after the first reference to the country in a document: "Turkey recognises the Republic of Macedonia with its constitutional name" (in French "La Turquie reconnaît la République de Macédoine sous son nom constitutionnel").

Seating and Nameplates

5. As seating plans for NATO meetings follow the English alphabetical order, the former Yugoslav Republic of Macedonia comes between Tajikistan and Turkey in meetings in EAPC/PIP format. In accordance with paragraph 3 above, the name of the country on the nameplate must be spelt out in full. The large nameplate used in Conference Room 16 has the Turkish footnote as well as the name of the country.

6. A different approach has been taken at Council 19+1 meetings when the former Yugoslav Republic of Macedonia representative has been of Ministerial rank or above and seated next to the Secretary General. On such occasions, the former Yugoslav Republic of Macedonia representative has sat behind a nameplate bearing only his name and position (e.g. Mr. Aleksander Dimitrov, Minister of Foreign Affairs). Such nameplates have to be specially ordered from the Graphics Service.

Handling of Papers Originated by the former Yugoslav Republic of Macedonia

7. Papers originated by the former Yugoslav Republic of Macedonia or other countries containing references to the "Republic of Macedonia" may be attached to NATO documents provided that such attachments carry no markings of any kind applied by NATO, i.e. no "received" stamp, classification, reference, "annex to ...", etc.

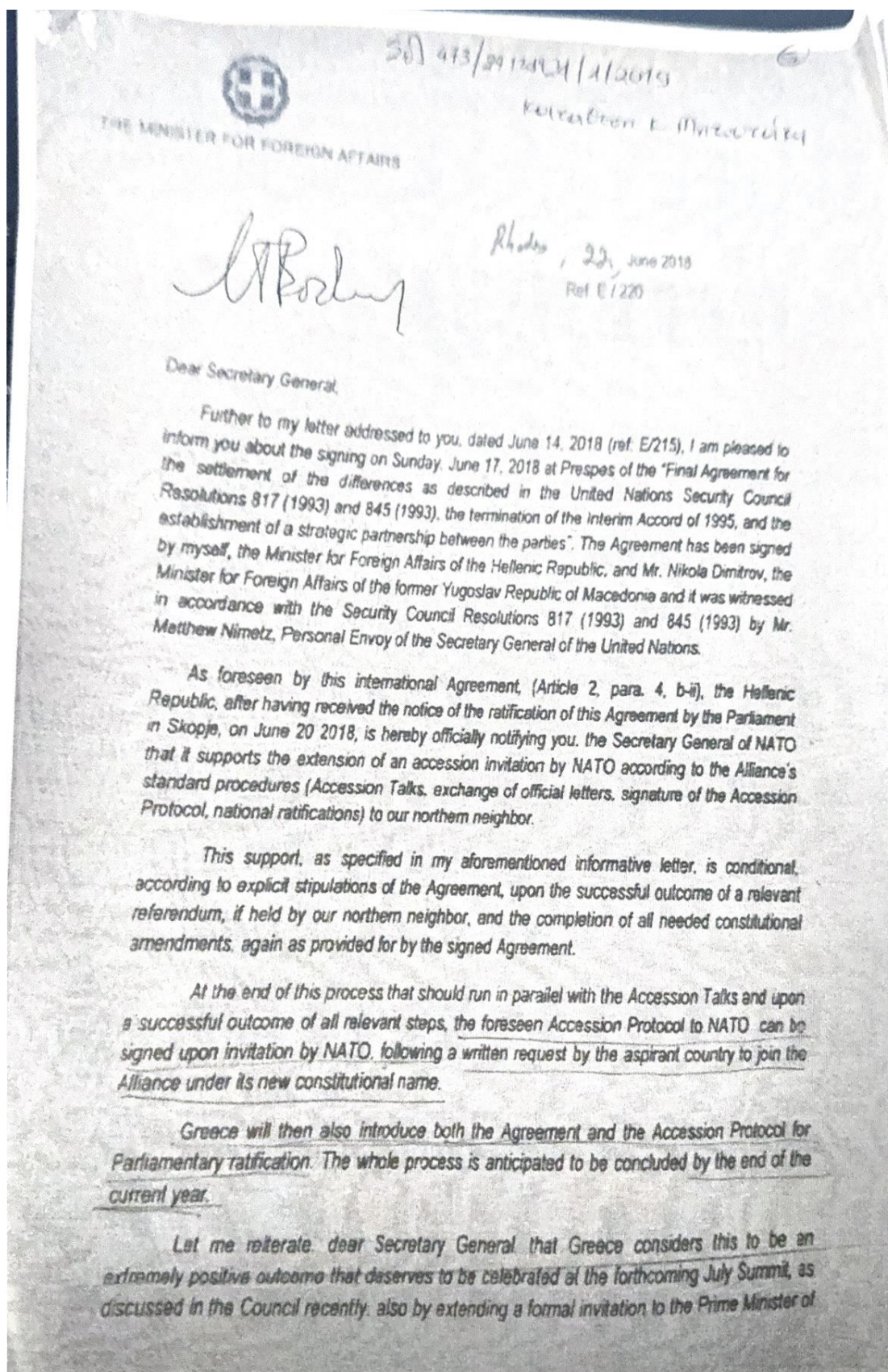
Name of the Language

8. When a visiting delegation wishes to use a language other than English or French at a NATO or EAPC meeting, it provides its own interpreters and a board is put up in the conference room to indicate the channel on which that language can be heard. Unfortunately there is no agreement on what to call the official language of the former Yugoslav Republic of Macedonia. "Macedonian" is unacceptable to one NATO delegation, while the language of "the former Yugoslav Republic of Macedonia" is unacceptable to that country. In cases where such interpretation is provided, the approach adopted so far is to have no board at all in the conference room, and for the Committee Secretary to inform the members of the former Yugoslav Republic of Macedonia delegation orally of the number of the channel on which they can find their language.

NATO UNCLASSIFIED

-2-

Εικόνα 2: Κατατεθέν έγγραφο υποσημείωσης 165

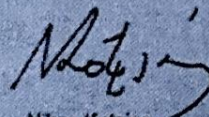

Εικόνα 3: Κατατεθέν έγγραφο υποσημείωσης 166

the former Yugoslav Republic of Macedonia Mr. Zoran Zaev, Foreign Minister Nikola Dimitrov and Defense Minister Radmila Sekerinska to participate in an appropriately arranged short Protocol relevant event in the Council, on July 11, to announce officially the beginning of the Accession Talks.

We are also looking forward to the swift conclusion of the totality of the above mentioned procedures, aspiring to an early enlargement of NATO with our northern neighboring country under its new name, maintaining the certainty that this will contribute to the regional stability and the overall euro-atlantic security.

Sincerely,

Nikos Kotzias

His Excellency Mr. Jens Stoltenberg
Secretary General to the North Atlantic
Treaty Organization

Εικόνα 4: Κατατεθέν έγγραφο υποσημείωσης 166

Εικόνα 5: Κατατεθέν έγγραφο υποσημείωσης 168

Zaharieva: No EU membership for Macedonia if it steals Bulgarian history - Republika English

Bulgaria conditioned its support for Macedonia's EU and NATO accession with the signing of an asymmetrical treaty under which a committee will be formed through which Bulgarian will be able to demand revisions in Macedonian history books. Bulgarian politicians largely consider that the Macedonians are ethnic Bulgarians, who speak a dialect of the Bulgarian language, and demand that this is reflected in the Macedonian history books and in everyday life.

<https://english.republika.mk/news/macedonia/zaharieva-no-eu-membership-for-macedonia-if-it-st...>

Εικόνα 6: Κατατεθέν έγγραφο υποσημείωσης 168

Στην περίπτωση που τελικώς αποφασισθεί να υπάρξει ελληνική συμμετοχή, αυτή μπορεί να καταστεί δυνατή με την κατάθεση δήλωσης στη διοργανώτρια Αρχή ή τη Γραμματεία. Η δήλωση αυτή συντάσσεται σε συνεννόηση με το Υπουργείο Εξωτερικών και περιλαμβάνεται στα πρακτικά της συνάντησης.

Σημειώνεται ότι τα μεγαλύτερα προβλήματα απαντώνται στις πολυμερείς/διεθνείς συναντήσεις που διοργανώνονται στην πΓΔΜ, καθώς οι Αρχές της προβαίνουν συστηματικώς στη χρήση της συνταγματικής ονομασίας, και τούτο ανεξάρτητα από τον Οργανισμό στο πλαίσιο του οποίου διεξάγεται η συνάντηση. Γι' αυτό, σε περίπτωση που ελληνικοί φορείς και υπηρεσίες επιθυμούν να μετάσχουν σε πολυμερείς/διεθνείς συναντήσεις που διοργανώνονται στην πΓΔΜ, θα πρέπει πρώτα να επικοινωνήσουν με το Υπουργείο Εξωτερικών.

Υπογραμμίζεται ότι κάθε ελληνική αντιπροσωπεία που μετέχει σε διεθνή συνάντηση θα πρέπει να είναι εξόχως προσεκτική και σε εγρήγορση όταν τίθεται ζήτημα υπογραφής ή υιοθέτησης κειμένων σε αυτή (π.χ. συμπεράσματα, κοινό ανακοινωθέν, πρακτικά, κοινή δήλωση κ.λπ.) καθώς σε αρκετές περιπτώσεις στα κείμενα αυτά αναγράφεται μη αποδεκτή από τη χώρα μας ονομασία της πΓΔΜ (π.χ. 'Republic of Macedonia', 'Macedonia', 'F.Y.R. Macedonia'). Σε αυτές τις περιπτώσεις, η ελληνική αντιπροσωπεία θα πρέπει να μη υπογράψει ή υιοθετεί τα ανωτέρω κείμενα, προκειμένου να αποφεύγεται η ταυτόχρονη αναφορά σε Ελλάδα και «Μακεδονία» σε αυτά και να έρχεται σε συνεννόηση με το Υπουργείο Εξωτερικών. Η ελληνική αντιπροσωπεία μπορεί, βεβαίως, να προχωρεί στην υπογραφή ή υιοθέτηση κειμένων όταν σε αυτά αναφέρεται η γειτονική χώρα με την ορθή, προσωρινή ονομασία της. Κατ' εξαίρεση, στις συναντήσεις στις οποίες υιοθετείται η προαναφερθείσα πρακτική της Διαβαλκανικής Συνεργασίας, δύναται η πρακτική αυτή να χρησιμοποιείται και στην έκδοση των κειμένων.

Υπενθυμίζεται επίσης ότι η χώρα μας δεν αποδέχεται τη χρήση, από τη σκοπιανή πλευρά, του επιθέτου «Μακεδονικός/Μακεδονική» ('Macedonian'/'Macédonien') και δεν αναγνωρίζει τους κωδικούς 'MK', 'MKD' τους οποίους χρησιμοποιεί η πΓΔΜ.

Επισημαίνεται ότι η εκάστοτε ελληνική αντιπροσωπεία θα πρέπει να ενημερώνει, εγκαιρώς, πριν από την άφιξή της στη χώρα όπου πραγματοποιείται η συνάντηση, την αρμόδια για την περιοχή διπλωματική Αρχή μας.

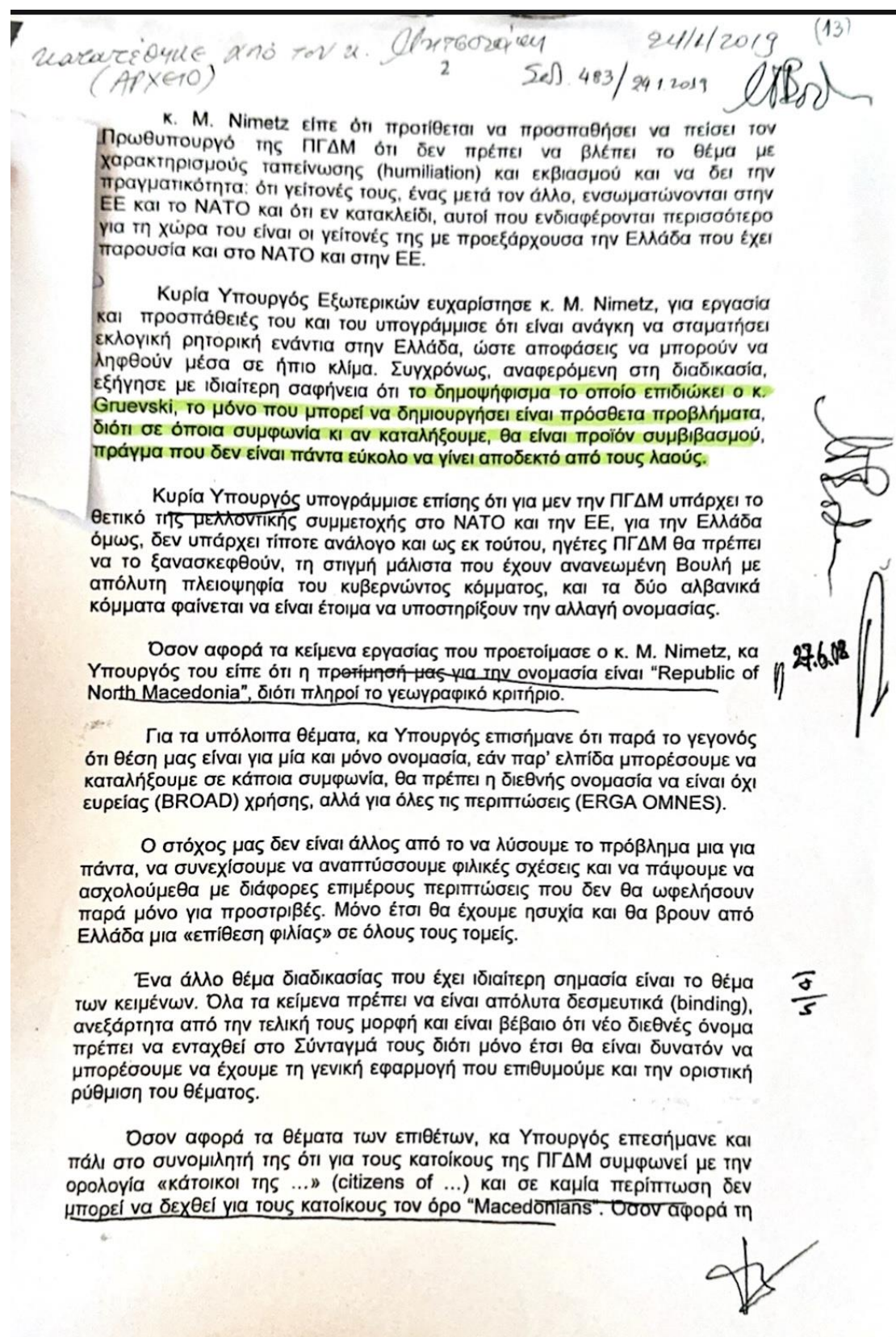
Πέραν των ανωτέρω, επισυνάπτεται για τη διευκόλυνσή σας η γενική επιχειρηματολογία μας στην αγγλική περί της ορθής χρήσης της ονομασίας της πΓΔΜ καθώς και του επιθέτου «Μακεδονικός/ή» (ANNEX II).

Θα παρακαλούσαμε να προβείτε σε όλες τις δέουσες ενέργειες προκειμένου να ενημερωθούν εγκαίρως σχετικά όλες οι Γενικές Γραμματείες, Γενικές Διευθύνσεις, Διευθύνσεις και Υπηρεσίες του Υπουργείου σας, οι οικείες Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, καθώς επίσης και όλα τα Νομικά Πρόσωπα, Οργανισμοί και λοιποί εποπτευόμενοι φορείς που υπάρχουν στη δικαιοδοσία σας (ΟΤΑ, ΝΠΔΔ, Οργανισμοί Κοινής Ωφελείας, Αθλητικές Ομοσπονδίες, πολιτιστικοί οργανισμοί, ΑΕΙ, ΤΕΙ, Ιδρύματα, κ.λπ.).

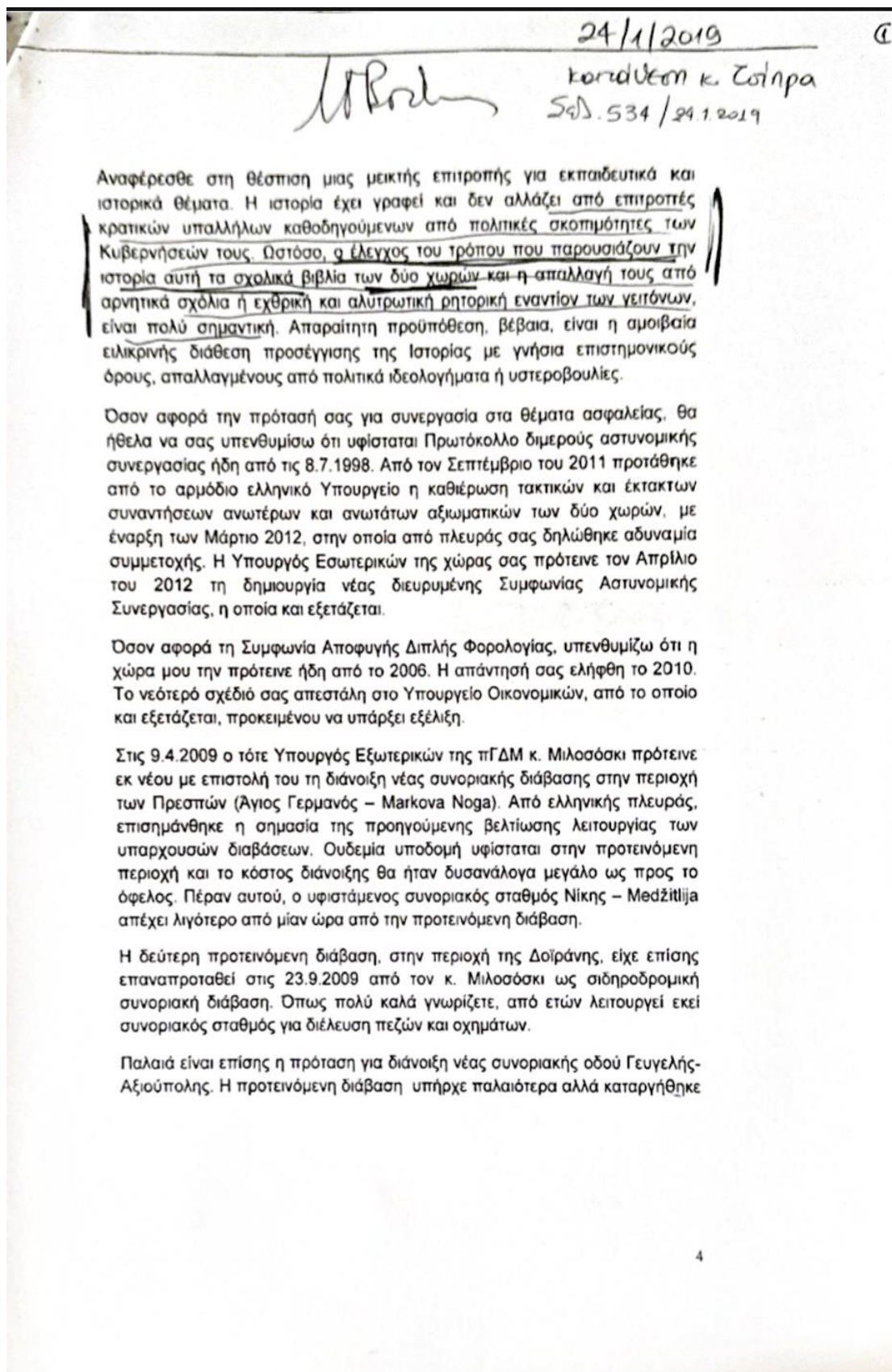
Ο Διευθυντής
Δημοσθένης Στωϊδης
Πληρεξούσιος Υπουργός Α'

Χ.Ψηλός_Σ.Κατσασούνη/

Εικόνα 7: Κατατεθέν έγγραφο υποσημείωσης 169

Εικόνα 8: Κατατεθέν έγγραφο υποσημείωσης 171

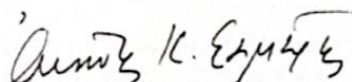

Εικόνα 9: Κατατεθέν έγγραφο υποσημείωσης 182

τη δεκαετία του 1960. Από πλευράς μας, το έργο φαίνεται ως αντιπαραγωγικό, αφού ουδεμία υποδομή υπάρχει και απέχει μόλις 3.5 χλμ. από τον κεντρικό σταθμό Ευζώνων.

Οποιαδήποτε, η ελληνική πλευρά παραμένει πρόθυμη να συζητήσει εφικτές προτάσεις περαιτέρω ανάπτυξης της διμερούς συνεργασίας μας, σε όλους τους τομείς. Σχετικές εκατέρωθεν πρωτοβουλίες θα μπορούσαν να εξετασθούν από αξιωματούχους και εμπειρογνώμονες, στο εκάστοτε κατάλληλο επίπεδο.

Εύχομαι και ελπίζω, κύριε Πρωθυπουργέ, να έχουμε σύντομα τη δυνατότητα μιας πραγματικά γόνιμης και εποικοδομητικής συνεργασίας, επ' ωφελεία των λαών μας και της ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής.

Αντώνης Κ. Σαμαράς

Εικόνα 10: Κατατεθέν έγγραφο υποσημείωσης 182

Χρονολόγιο

1991, Σεπτ. Ανεξαρτητοποίηση της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας» από την υπό διάλυση Γιουγκοσλαβία

1992, Απρ. Β΄ Συμβούλιο Πολιτικών Αρχηγών

1993, Απρ. Η «Δημοκρατία της Μακεδονίας» γίνεται δεκτή στον ΟΗΕ ως Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ)

1994, Φεβρ. Η Ελλάδα επιβάλλει οικονομικό εμπάργκο στην ΠΓΔΜ

1995, Σεπτ. Υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας μεταξύ Αθηνών και Σκοπίων στη Νέα Υόρκη

2001, Αυγ. Συμφωνία της Αχρίδας

2008, Απρ. Σύνοδος Κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι

2015, Ιαν. Ανάληψη της διακυβέρνησης της Ελλάδας από τον ΣΥΡΙΖΑ

2018, Ιαν. Παγκόσμιο οικονομικό φόρουμ στο Νταβός όπου Τσίπρας και Ζάεφ δήλωσαν την κοινή τους βούληση για επίλυση των διαφορών Ελλάδας-ΠΓΔΜ

2018, Ιούνιος Διάγγελμα Αλέξη Τσίπρα-Ανακοίνωση επίτευξης συμφωνίας με την κυβέρνηση της ΠΓΔΜ

2018, Ιούνιος Κατάθεση πρότασης δυσπιστίας της Νέας Δημοκρατίας κατά της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ

2018, Ιούνιος Υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών μεταξύ Ελλάδας και σημερινής Βόρειας Μακεδονίας στο χωριό Ψαράδες στις Πρέσπες

2018, Σεπτ. Δημοψήφισμα στην ΠΓΔΜ για την έγκριση της Συμφωνίας των Πρεσπών

2018, Οκτ. Παραίτηση του Υπουργού Εξωτερικών Νίκου Κοτζιά από την κυβέρνηση του Αλέξη Τσίπρα

2019, Ιαν. Υπερψήφιση συνταγματικών αλλαγών στο κοινοβούλιο των Σκοπίων

2019, Ιαν. Παραίτηση του κυβερνητικού εταίρου Πάνου Καμμένου από την κυβέρνηση του Αλέξη Τσίπρα

2019, Ιαν. Η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ υπό τον Αλέξη Τσίπρα παίρνει ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή των Ελλήνων

2019, Ιαν. Κύρωση της Συμφωνίας των Πρεσπών από το Ελληνικό Κοινοβούλιο